

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2009

Bc. Jiří Hájek

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

**Boj se šikanou na II. stupni ZŠ versus konfrontace
postojů žáků a jejich rodičů**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce:

doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.

Vypracoval:

Bc. Jiří Hájek

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Boj se šikanou na II. stupni ZŠ versus konfrontace postojů žáků a jejich rodičů“ vypracoval samostatně s použitím informačních zdrojů uvedených v příloženém seznamu.

Brno 26. 2. 2009

.....
Bc. Jiří Hájek

Poděkování

Děkuji panu doc. Ing. Antonínovi Řehořovi, CSc. za jeho vstřícnost a metodickou pomoc, kterou mi poskytoval při vedení mé diplomové práce. Rovněž děkuji vedení ZŠ a panu řediteli za spolupráci při provedení dotazníkového šetření a rovněž všem zúčastněným respondentům.

Také děkuji své rodině za morální podporu a pomoc, které se mi dostalo při vypracovávání mé diplomové práce.

Jiří Hájek

Obsah

Úvod	2
I. Teoretická část	
1. Šikanování z hlediska teorie	4
1.1 Šikana z hlediska historie a dneška	4
1.2 Vymezení pojmů	5
1.3 Šikana z právního hlediska	7
1.4 Šikanování jako projev chování skupiny	10
1.5 Dílčí závěr	14
2. Diagnostika, rozpoznávání a zvládání problému šikany	15
2.1 Příčiny vzniku šikany	15
2.2 Varovné signály	16
2.3 Agresor, oběť, třídní klima	20
2.4 Strategie vyšetřování a zásah proti šikaně	25
2.5 Dílčí závěr	36
3. Prevence šikanování	38
3.1 Pomoc obětem šikany	38
3.2 Autorita učitele	39
3.3 Vliv mediálního násilí na agresivní chování	41
3.4 Šikana a preventivní programy	43
3.5 Dílčí závěr	46
II. Aplikační část	
4. Projekt – konfrontace postojů žáků na II. stupni ZŠ s postoji jejich rodičů k problematice šikanování	47
4.1 Idea projektu a použité metody	47
4.2 Organizace a realizace průzkumu	49
4.3 Analýza výsledků a grafické zpracování	50
4.4 Dílčí závěr	71
Závěr	72
Resumé	74
Anotace	75
Seznam použité literatury	76
Přílohy	78

I. Teoretická část

Úvod

V současné době, ve které žijeme, dochází neustále ke změnám v mnoha aspektech. Se změnou společenského uspořádání se změnila po léta udržovaná stejnost a průměrnost téměř ve všech oblastech života. Společnost se neustále diferencuje. Mění se životní styl, hodnoty, sociální podmínky a ekonomická situace každého z nás. Na tyto změny se musíme učit přiměřeně reagovat a vyrovnávat se s novými situacemi a podmínkami, před které nás složitá doba staví. V tomto procesu změn se však také nachází i mnohé instituce.

Škola jako instituce pro výchovu a vzdělávání se rovněž snaží vyrovnávat se s potřebami nové společnosti a reagovat na ně v situaci, kdy do popředí rodičů se většinou dostává materiální stránka života před potřebami vlastních dětí. O to má tento úkol těžší a složitější. Dnešní doba vyžaduje i od našich dětí asertivitu, a chování odvážné a razantní. Ne však každému dítěti se daří prosadit se v rodině, ve škole, či mezi vrstevníky. Tato snaha o sebeprosazení vedená špatnými motivy a nevhodným prostředím může vést ke vzniku sociálně-patologických jevů. Agresivita školní mládeže po roce 1989 v České republice stoupá.

Šikánování se více či méně vyskytuje na každé škole - i na té nejlepší, která se může chlubit vysokou mírou prestiže. Tedy i na té nejmodernější, která vyniká počítačovou technikou, množstvím didaktických pomůcek a skvělou výukou jazyků. Poslední celonárodní výzkum ukázal, že na našich školách je přibližně šikánováno 41% žáků. Toto číslo je značně vysoké a dnes může být i vyšší. Dalo by se říci, že šikana má epidemický rozměr a je nejčastější příčinou traumatizace našich dětí. Z toho lze vyvodit závěr. Nikdo, žádný rodič, nemá jistotu, že se jeho dítě nestane obětí šikany. Tragickou skutečností však je, že tito nejbližší ochránci o tomto zlu mnoho nevědí a nedokáží svému dítěti, které se nachází v krajní nouzi, pomoci.

Ve své práci bych chtěl poukázat na výskyt šikanování, připomenout jak může pedagog i rodič ovlivnit některé negativní jevy na půdě základního školství v oblasti šikany. Jak šikaně předcházet, jak ji vyšetřovat a kdy je vhodná spolupráce s ostatními zainteresovanými orgány. Jak vtáhnout do problému rodiče, kteří rozpoznají nejlépe drobné změny v chování svých dětí. Předmětem zájmu je rovněž zjistit jaké mají názory a postoje rodiče a jejich děti na druhém stupni Základní školy v oblasti šikany. Poukázat na důležitost prevence a roli policie ve vyšetřování. Prakticky to znamená, že by pedagogové ale i všichni rodiče dětí věděli dopředu a včas, co mají v takové mimořádné situaci jako je šikana dělat, jak se zachovat, aby v případě potřeby zabezpečili nezbytný sled vhodných preventivních opatření, vedoucích k pomoci takto postiženému dítěti. Důležité je, aby jejich pomoc a zásah proti šikaně dítě zbytečně netraumatizoval a situace se brzy stabilizovala.

Práce je rozdělena do teoretické části a praktické části. V teoretické části bych se pokusil definovat některé pojmy, zaměřit se na příčiny vzniku šikany, varovné signály, které nám mohou pomoci šikanu diagnostikovat. Dále bych rád upozornil na strategii při vyšetřování šikany a participaci policie na vyšetřování. Avšak nejvýznamnější pro pomoc obětem a předcházení šikaně je prevence na půdě školy, které je věnována závěrečná kapitola teoretické části.

Obsahem praktické části je srovnání postojů žáků II. stupně základní školy a postojů rodičů těchto žáků. Z toho srovnání vyvodit ochotu možné spolupráce rodičů a pedagogů v této oblasti. Zaměřit se na rozdíly postojů v této problematice a zjistit, zda rodiče věnují tomuto fenoménu zvanému šikana, dostatečnou pozornost a jsou ochotni dětem naslouchat a pomáhat, tak jako to činí v mnoha jiných oblastech jejich života.

Pro zpracování diplomové práce byla použita metoda obsahové analýzy dostupných materiálů, metoda distribuování dotazníku a metoda srovnávací, která je rozhodující pro formulaci závěrů.

1. Šikanování z hlediska teorie

Postavení dítěte z právního hlediska se ve společnosti po dobu lidského vývoje měnilo v závislosti na civilizační vyspělosti, na právní, etické a kulturní úrovni doby, ve které dítě žilo. Od dávných časů patřila zlomyslnost a krutost mezi základní lidské nectnosti. Lidé si navzájem dávali najevo svoji sílu a slabší byli nuceni ustoupit silnějším.

1.1 Šikana z hlediska historie a dneška

Vztah státu vůči dítěti je determinován kulturními, náboženskými a obyčejovými tradicemi, případně vlastní ideologií. V demokratické společnosti vychází tento vztah z respektování svobodné vůle občanů. Významnou úlohu přitom sehrává ekonomická vyspělost státu a sociální cítění jeho obyvatel.

V průběhu historie bylo rozšířené právo otce nakládat se svým dítětem podle svých potřeb. Dítě bylo považováno za jeho majetek. Otec je mohl například prodat nebo zabít. Tomuto právu se říkalo „potestas partis“. O právním postavení dítěte se zmiňoval římský zákon z r. 374. Posuzoval zabití dítěte jako vraždu. Ve středověku byly handicapované děti umísťovány do nalezinců, spravovaných církví. V období osvícenství, na přelomu 18. a 19. století, je v popředí potřeba láskyplného vztahu k dítěti v rodině.

Poprvé byla dětská práva zakotvena v Ženevské deklaraci práv dítěte z r. 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté Spojenými národy v r. 1959. Byla to první právní úprava, která přisuzovala stejná práva dětem jako dospělým. 20. listopadu 1989, byla v OSN přijata Úmluva o právech dítěte, která byla ratifikována tehdejší ČSFR dne 7. ledna 1991 a na Českou republiku jako následnický stát přešla platnost dnem rozdělení republiky (zákon č. 104/1991 Sb.) Úmluva je právně závazná pro státy, které ji ratifikovali a tyto státy jsou povinny přijímat veškerá vhodná opatření na ochranu dítěte proti diskriminaci, vykořisťování, sexuálnímu zneužívání, prodeji nebo obchodu

s dětmi a proti všemu, co škodí blahu dítěte.¹ Úmluvu již ratifikovalo celkem 191 zemí ze 193 zemí členů Spojených národů včetně České republiky.

V současnosti v ČR vychází ochrana dítěte především z Ústavy ČR, Listiny základních práv a svobod, která zaručuje „zvláštní ochranu dětí a mladistvých.“ Ochrana dítěte je zaručena dalšími zákony, jako i zákonem o rodině, který upravuje ochranu práv dítěte ve vztahu k rodičům.

V historii je určitě známo mnoho případů, kdy slabší ubližují silnějším. Avšak o šikaně v pravém slova smyslu nemůžeme ještě hovořit. V sedmdesátých letech se šikanou na vědecké úrovni začíná zabývat profesor Olweus z Norska. Všímá si jedinců i malých sociálních skupin. Popisuje a definuje šikanu jako opakovanou agresi, která ohrožuje zdravý vývoj školních dětí. Později se výzkum rozšířil do ostatních vyspělých zemí, kde byla existence šikany na školách potvrzována.

U nás o šikaně ve školách před rokem 1989 nebyly téměř žádné informace a výzkum na toto téma neprobíhal. V tomto smyslu byl tento rok zlomový, ale šikana se České republice nevyhnula. Průkopníky v popsání tohoto jevu se na našem území stali především Pavel Říčan a Michal Kolář, kteří tomuto tématu věnovali mnoho publikací.

1.2 Vymezení pojmů

V této části se budu zabývat vymezením některých pojmů, které jsou z hlediska projevů šikany důležité pro pochopení problému ohrožujícího naše děti.

Šikana

Šikana je nebezpečný sociálně patologický jev. Jde o násilné ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není chopen se účinně bránit. Je omezována zejména osobní svoboda, lidská důstojnost

¹ PÔTHE, P. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999, 186 s. ISBN 80-8610-321-8. (16-17)

a čest. Obětím je mnohdy ubližováno na zdraví či majetku. Původ slova šikana je odvozen z francouzského slova „chicane“ (v překladu: týrání, obtěžování, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na literě předpisů).²

Násilí

Násilí je patologický způsob interakce konkrétního jedince (skupiny) s okolím. Jsou to všechny aktivity, pomocí nichž si jedinec nebo skupiny vytváří a reguluje vztahy vůči sociálnímu okolí způsobem, který je vnímán jako agresivní či manipulativní.³ (Verbální, fyzické, proti osobám, proti předmětům)

Manipulace

Manipulace je způsob komunikace, kdy pod vlivem emocionálních argumentů rozhodujeme, měníme své postoje, jednáme v souladu s cíli manipulátora³

Agrese

Agrese je destruktivní chování, směřující k fyzickému, slovnímu (urážka, pomluva) nebo symbolickému (gesta, mimika) útoku vůči jinému jedinci (předmětu)³

Afekt

Afekt je silný citový prožitek (údiv, vztek, strach, smutek, zahanbení) s krátkým trváním vzniklý pod vlivem náhlé změny, která může znamenat zisk, ztrátu, ohrožení vlastních cílů, hodnot, zájmů, samotné existence člověka.³

Strach

Strach představuje tísnivý afektivní stav, projevující se vegetativními změnami, jako je chvění, zblednutí, nevolnost,... Při pocitu strachu dochází ke snížení našich

² ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9. (26)

³ NOVÁK, T., CAPPONI V. *Sám proti agresi*. 1. vyd. Praha: Grada, 1996, 123s ISBN 80-7169-253-0. (10-16)

schopností reálně vnímat a hodnotit vzniklou situaci, narušuje se naše cílevědomost a rozhodnost.³

1.3 Šikana z právního hlediska

Právní definici šikany v našem právním řádu nenajdeme. Na potřebu komplexního řešení šikany reagovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy takto: „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“⁴ Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.

Šikanování je nebezpečný sociálně patologický jev, při němž je zejména omezována osobní svoboda, svoboda rozhodování, je ponižována lidská důstojnost a čest, mnohdy je obětí ubližováno na zdraví či na majetku.

Z hlediska práva je řešení šikany problematické. Právní nástroje, jak agresora potrestat a zastavit další šikanu, se mohou lišit podle různých hledisek, ve kterých se bude oběť šikany nacházet. Není důležité, zda k šikaně dochází slovními útoky, fyzickou formou nebo hrozbou násilí. Rozhodující je, kdy se tak děje úmyslně. Právní řád přiznává žákům, resp. jejich zákonným zástupcům významná oprávnění a stanoví povinnost školy zajišťovat preventivní, ale i aktivní následnou ochranu před šikanou.⁴ Školy a pedagogové mnohdy samotnou existenci šikany popírají a snaží se zbavit odpovědnosti.

⁴ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení Čj.: 28 275/2000-22

³ NOVÁK, T., CAPPONI V. *Sám proti agresí*. 1. vyd. Praha: Grada, 1996, 123s ISBN 80-7169-253-0. (10-16)

Jestliže dojde k jednání, které vykazuje znaky šikany a toto jednání vyústí v trestní stíhání agresora, bude šikana nejčastěji postihována podle ustanovení trestního zákona⁵ a to jako:

- trestný čin omezování osobní svobody (podle § 231)
- trestný čin vydírání (podle § 235)
- trestný čin útisku (podle § 237)
- trestný čin loupeže (podle § 234)
- trestný čin ublížení na zdraví (podle § 221)
- trestný čin poškozování cizí věci (podle § 257)
- trestný čin znásilnění (podle § 241), či pohlavního zneužívání (podle § 242).

Mnohdy však na trestní stíhání nedojde, resp. je zastaveno např. pro nedostatek věku pachatele. K tomu, aby byl pachatel postižen,

- musí být starší 15 let (15-18 let - mladiství). Děti mladší 15 let trestně odpovědné nejsou
- musí být prokázán úmysl pachatele dopustit se takového jednání a míra společenské nebezpečnosti
- jeho jednání dosahuje intenzity uvedené v zákoně.

Pachatelé mladší 15 let jsou však předáni do péče orgánu sociálně - právní ochrany, případně mohou být postiženi jejich rodiče. Nezletilému pachateli je možné nařídit ústavní výchovu, může nad ním být stanovený dohled. Pokud jde o trestní sazby, je v případě šikany možný i jednočinný skutek, tzn., že jedno jednání může být kvalifikováno jako více trestných činů. Pokud k šikanování došlo v průběhu vyučování, nese plnou odpovědnost škola. Prokáže-li se zanedbání ředitele školy nebo některého pedagoga, může být právně nebo pracovněprávně potrestán. Na školském zařízení lze v oprávněných případech požadovat i náhradu škody vzniklé v důsledku šikany. A to, jak náhradu na věcech, tak na zdraví, včetně způsobené psychické újmy. Při způsobení materiální škody nebo způsobení morální újmy je možno využít občanskoprávního řízení (žaloba na náhradu škody, žaloba na ochranu osobnosti). Pokud dítě v důsledku

⁵ Trestní zákon č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších předpisů

šikany nemohlo např. docházet do školy, nese školské zařízení odpovědnost i škody vzniklé rodičům dítěte v důsledku např. uvolnění ze zaměstnání, zajištění hlídání dítěte, zajištění doprovodu do a ze školy apod.

Problémem šikany je ta skutečnost, že je prováděna dětmi a na dětech, které nejsou plně duševně vyvinuty, následky mohou negativně ovlivnit další výchovu oběti i agresora. Agresori nejsou mnohdy pro nedostatek věku trestněprávně či občanskoprávně odpovědni. Lze proti nim uplatnit mnohdy nedostačující výchovná opatření, agresor uniká potrestání a mnohdy v šikanování pokračuje, což u oběti vede k pocitu nespravedlnosti. Někdy je oběť pod pohrůžkou násilí donucována k páchání trestných činů (krádeže, ubližování mladším apod.), čímž se stává nedůvěryhodnou osobou v očích učitelů, ale i policie, kteří oběti nevěří, že delikty spáchala z donucení. Praví agresori zůstanou neprozrazeni a oběť může být ještě více poškozena.

Rozdíl mezi šikanou a škádlením

Vnitřní rozdíl je veliký. Jestliže někdo svého kamaráda škádlí, tak očekává, že to bude legrace pro oba. Ale když vidí, že to kamarád jako legraci nebere, že by ho to zranilo nebo ponížilo, pak by se mu měl omluvit.

U šikany je to obráceně. Tam jde agresorovi o to, aby druhému ublížil, aby ho zranil. A má z toho radost. Nejenom, že se mu neomluví, ale opakuje to. Postupně většinou násilí přitvrzuje. Když někdo někoho škádlí a on mu jasně řekne, aby toho nechal, tak to ten druhý musí respektovat. Jinak by to bylo porušování práva druhého člověka. A to má už k šikanování blízko.

Naše práva končí tam, kde začínají práva druhého. Avšak ne všichni pracovníci ve školství jsou schopni tuto jemnou hranici rozpoznat a mnohdy se z neznalosti či nevědomosti zachovávají neprofesionálně a spíše přilévají olej do ohně.

1.4 Šikanování jako projev chování slupiny

Šikanování nemůžeme označit pouze jako nějakou poruchu duševního či morálního vývoje. Tato porucha nevede automaticky k agresí nebo týrání druhých. K naplnění pojmu šikanování jako konkrétní formy asociálního chování je třeba souladu mnoha příčin a podmínek daných genetickou výbavou a podmínek výchovného prostředí. Takovýto soulad je podhoubím pro vybočení z normálního chování a může vyvolat řetězovou reakci vedoucí k šikanování.

Na základě takové teorie je jenom krůček k tomu aby agresor svým chováním ovlivnil chování celé skupiny, tedy v našem případě chování třídního kolektivu. Rodiče často odmítají agresivní chování svých potomků a nemohou pochopit jakého chování je jejich dítě schopno. Odborníci říkají těmto silám, které působí v kolektivu skupinová dynamika.⁶ Jde o síly, které vznikají ve vztazích mezi žáky v jejich skupinovém životě. Skupinová dynamika je přítomna v každé skupině a může ovlivňovat chování kolektivu v pozitivním i negativním smyslu. **M. Kolář** ve své knize *Skrytý svět šikanování ve školách* přirovnává šikanování k viru, říká, že “v tomto smyslu je šikanování vždy těžkou poruchou vztahů skupinového organismu, který podlehl infekci. Ve zdravém společenství s fungující imunitou se šikanování nemůže ujmout a růst.”⁷

Z psychologického hlediska před nás sociální stránka lidské povahy staví pozoruhodný paradox: Lidé se ve skupině chovají jinak, než jak se chovají o samotě. Běžný člověk je schopen se vzepnout k činům epochálního hrdinství či nejhlubší zhýralosti v okamžiku, kdy ho povzbuzují či „hecůjí“ jemu rovní - tedy k činům, jež by mu nikdy nepřišlo na mysl spáchat v době, kdy je sám.⁸

Jakákoliv sociální skupina opakovaně prochází dvěma přirozenými fázemi

- fázi **hierarchizace** skupiny (hierarchizací rozumějme proces získávání sociální pozice ve skupině)
- fázi **stability** skupiny.

⁶ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, 255 s. ISBN 80-7367-014-3. (79)

⁷ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 127s. ISBN: 80-7178-123-1. (26)

⁸ CUMMINSOVÁ, D. *Záhady experimentální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998 jako překlad anglického vydání *The Other Side of Psychology* z roku 1995, 237 s. ISBN 80-7178-186-X.

Za jistých okolností se ale může stát, že ve fázi hierarchizace dojde k narušení přirozeného vývoje a skupina se dostane do

- fáze **ohrožení** skupiny.

V tomto pro skupinu velmi nelehkém a nepříjemném období se rozhoduje, kam se nadále bude skupina ubírat: jestli do nezvratné

- fáze **budování sociálně patologických norem** – šikany
- nebo se opět navrátí „na správnou cestu“, tedy do fáze **hierarchizace**.⁹

Fáze hierarchizace skupiny

V této fázi se skupina nachází na počátku své existence. Jako příklad lze uvést nastoupení žáků do 1. ročníků ZŠ nebo příjezd dětí do letních táborů. Do této fáze hierarchizace se skupina dostává i změnou struktury skupiny. Například: příchodem nového nebo odchodem stávajícího žáka. Nebo jiným vnějším zásahem do skupinové dynamiky, to znamená: po výchovné intervenci, změnou klimatu vnějšího sociálního prostředí atd.

V této fázi je pro členy skupiny typické hledání přijatelné pozice ve skupině, boj o vedoucí místa, vytváření koalic a s tím vším spojena *občasná necílená agrese* (agresivní chování jak psychického tak i fyzického charakteru, které je vždy bezprostředně vyprovokováno a nejeví znaky dlouhodobého nebo předem promyšleného zaměření).

Vnější sociální prostředí, které zahrnuje veškeré bezprostřední výchovné činitele, jako jsou jednotlivé autority tj. funkčně nadřazené osoby a sociální vztahy mezi nimi, prostředí, kde dochází k sociálním interakcím, společenské normy, kultura, reklama atd., by mělo ihned na počátku nastavit normy chování, tj. mantinely přípustného chování, např. pomocí promyšlených školních řádů a jejich osobní prezentací. Rovněž by mělo soustavně monitorovat dění ve skupině a zasahovat pouze ve výjimečných situacích ohrožujících zdraví nebo majetek. Mělo by řešit problémy skupiny v obecné rovině. Zaměřit se na konkrétní nežádoucí jev a vysvětlovat jeho rizika pro skupinu. Výchovným cílem by mělo být zvyšování sociálních dovedností členů skupiny a otevřená podpora pozitivního zaměření skupiny.

⁹ <http://www.ceskaskola.cz>

Fáze stability skupiny

Po vyřešení problémů spojených s hierarchií skupiny nastává období klidu a stability. Chování členů skupiny je předvídatelné a snadno korigovatelné a proto se jakékoli projevy agrese téměř nevyskytují. Skupinu už není nezbytné soustavně monitorovat, výchovné cíle je vhodné směřovat na skrytou podporu pozitivního zaměření skupiny. Podporovat samostatnost a aktivitu členů skupiny.

Fáze ohrožení skupiny

Přechod skupiny do této fáze je podmíněn zařazením jedince nebo jedinců se sociálně patologickými rysy do skupiny a oslabením skupinové soudržnosti, sociálního citění a posléze i skupinových norem.

Jedince se sociálně patologickými rysy můžeme rozdělit do tří typů:

1. *Oběť-provokatér* vyznačující se neschopností sociálního čtení, nepřiměřenými interakcemi s vrstevníky, nabořováním skupinových norem a neschopností zaujmout přiměřenou pozici ve skupině. Tento typ jedince je pro vznik šikany nejrizikovější. Skupina se snadno a dobrovolně přidává na stranu agresorů a ti často vystupují jako „bojovníci za spravedlnost“ a „ochránci“ skupiny.
2. *Sociální agresor* se vyznačuje patologickou touhou po moci, zneužíváním moci, zvýšenou bezdůvodnou agresivitou, neschopností podřizovat se skupinovým normám a pravidlům chování.
3. *Nohsled* si není schopný za běžných okolností získat pozici, která by ho uspokojovala, má nízké sebevědomí, touží po moci nebo není schopný účinné sociální obrany. V podpoře agresorů vidí prevenci zaujetí pozice oběti.¹⁰

V případě, že jedinci s nejvyšším sociálním postavením nedokáží na jedince se sociálně patologickými rysy adekvátně zareagovat a usměrnit je společensky přijatelným způsobem anebo ve skupině vůbec neexistují, nastává obrovské riziko

¹⁰ <http://www.ceskaskola.cz>

v přechodu do fáze budování sociálně patologických norem. V tomto okamžiku je nutná výchovná intervence ze strany vnějšího sociálního prostředí.

Je nezbytné podniknout tyto kroky:

1. aktivizovat vnější sociální prostředí (zejm. pedagogy a rodiče),
2. svěřit jedince se sociálně patologickými rysy do rukou odborníků psychologů, etopedů, příp. psychiatrů,
3. zavést konkrétní pravidla chování ve skupině a systém restriktivních opatření při jejich porušení,
4. provádět důsledný monitoring, osvětu v trestním právu s důrazem na osobní zodpovědnost, vysvětlovat negativní důsledky možné šikany na každého jednotlivce ve skupině.

Cílem musí být boj proti sociální apatii a toleranci k porušování společenských norem, trénink skupiny v sociálně emočních dovednostech, zejména empatii a osobní statečnosti a získání důvěry k vnějšímu sociálnímu prostředí, posílení právního vědomí.

Fáze budování sociálně patologických norem – šikana

V případě, že selže terapie ve fázi ohrožení skupiny nebo nebyla-li žádná podniknuta, dostane se skupina do nezvratné fáze budování sociálně patologických norem, které už bez jakéhokoli nedorozumění můžeme označit šikanou.

Skupina začíná fungovat na bázi oprávněného strachu a zneužívání moci, normy chování skupiny se nezvratně posunují do oblasti sociální patologie. Funkce vnějšího sociálního prostředí jsou natolik oslabeny, že se vnitřní sociální prostředí začíná zcela vymykat její kontrole, případně přímo či nepřímo vnější sociální prostředí podporuje sociálně patologickou dynamiku skupiny.

Zde je nezbytné provést tři kroky, a to nezávislou kompetentní institucí:

1. vyšetřit šikanu,
2. separovat všechny aktivní jedince spojené se šikanou, rozdělit skupinu, podrobit je individuální terapii a poté je přeřadit do skupin s fungujícím sociálním prostředím,
3. zjistit příčiny selhání vnějšího sociálního prostředí ve fázi ohrožení skupiny a navrhnout jejich odstranění.¹¹

Cílem nesmí být pouhé zastavení konkrétní šikany, ale prevence jakéhokoli sociálně patologického chování v budoucnosti.

1.5 Dílčí závěr

Vznik jakéhokoli sociálně patologického chování ve skupině úzce souvisí s její dynamikou, nastolením vnitřních norem a v neposlední řadě i postojem nejbližšího sociálního okolí – v případě školy pedagogů, rodičů a celkového školního klimatu. Nikdy se nejedná o pouhý výchovný problém jednotlivců ale o „sociální onemocnění“ celé skupiny a poukázání na fakt, že výchovní činitelé v tomto ohledu selhávají. Pro pochopení problematiky šikany je proto nutné zkoumat dynamiku skupinového chování z poněkud širšího pohledu.

Šikanování předpokládá asymetrické rozložení sil mezi subjekty šikanování. Existuje zde nerovnoprávný vztah mezi členy a skupinami, které se takového jednání dopouštějí. Silnější skupina nebo jedinec vždy omezují práva slabšího. Ať už má šikana jakékoli projevy, tak jejich intenzita stále vzrůstá a věk jejich aktérů klesá. Ve školním kolektivu není pouze záležitostí přímých účastníků, ale týká se celé skupiny, tedy třídy nebo školy, kde se odehrává. Často se ve svých počátcích skrývá do podoby nevinných her a škádlení, která jsou pro pedagogy i okolí obtížně rozpoznatelná.

¹¹ <http://www.ceskaskola.cz>

2. Diagnostika, rozpoznávání a zvládání problému šikany

Do roku 1989 se o šikaně příliš nemluvalo, neprobíhal u nás žádný výzkum na toto téma. Tato situace se změnila s utvářením demokratické společnosti. Jak se postupně rozevíraly nůžky v ekonomické úrovni rodin, tak oslabovaly jejich morální hodnoty a sociální interakce.

2.1 Příčiny vzniku šikany

Na příčiny zamoření škol šikanou odpovídá odborník - psycholog **Dr. Michal Kolář**: „Zárodečná podoba krutosti a destrukce je v nějaké míře zakořeněna v každém člověku. Ovšem současný svět a potažmo i naše společnost, jak se zdá, podporuje osvobození a posílení tohoto džina zla v nebyvalé míře. Co k tomu může přispívat? Napomáhá tomu například skutečnost, že nejuctívanější modlou naší společnosti jsou úspěch, moc a peníze. S tím souvisí i prosazování morálky svobodné tržní soutěže do sociálních vztahů, kdy ten, kdo má bohatství a ovládá druhé, je považován za úspěšného. Nepředpokládá se existence vyšších morálních principů. Nejvyšší morální princip člověka, „láska“ je devalvován. Výsledkem je, že zárodečné podoby šikanování jsou přítomny prakticky všude, tedy i ve školách. Je to norma vztahů ve společnosti, kdy je běžné, že silnější zneužívá slabšího. Šikana se nepovažuje za něco špatného, neboť podle uznávaných „mravních“ měřítek si oběť za to může vlastně sama. Není dost agresivní, sebejistá, bezohledná“.¹²

Šikana má mnoho příčin, většinou skryté povahy. Jedna z příčin je tlak kolektivu, který očekává konformního jedince, který nevybočuje z řady. Obvykle jsou šikanou postihnuty děti nějakým způsobem handicapované. Může jít o psychické vlastnosti (plachost, zvýšená citlivost, nízké sebevědomí) nebo tělesné zvláštnosti (velký nos, odstáté uši, silná postava, nedostatek půvabu) a v neposlední řadě i sociální původ. (Dítě není oblékáno dle poslední módy, nemá nejnovější typ mobilního telefonu, neúčastní se výletů, exkurzí a jiných mimoškolních akcí) Další příčinou bývá obvykle touha po moci a přání ovládat druhé. Do popředí vstupuje i krutost, která agresorovi

¹² <http://www.sikana.org>

způsobuje potěšení, když vidí oběť trpět. Zařadíme sem i zvědavost. Agresora zajímá, jak se oběť zachová, pokud má strach, zažívá bolest či utrpení a kam až může zajít. S tím souvisí i nuda a snaha o nové vzrušující zážitky.

Jako další příčiny, které souvisí s prostředím edukačního procesu lze uvést nedostatek mužů v učitelském povolání, zejména v prvním stupni základního školství. (feminizace školství) Nedůslednost a vyhasnutí části učitelského sboru. Důležitou roli hraje i přivírání očí některých pedagogů nad projevy šikany a bagatelizování tohoto problému. Neochota připustit, že na škole, kde působí, se šikana vyskytuje. Dosavadní pedagogické vzdělání jim neposkytuje dostatečné poznatky o problematice šikanování a vztahů ve skupině. Negativní roli sehrává i lhostejnost rodičů a nedostatek citové výchovy, vliv akčních filmů a hororů (napodobováním dochází k větší brutalitě v chování dětí).

2.2 Varovné signály

Žádný z rodičů nemá jistotu, že se jeho dítě nestane obětí šikany. Existuje řada varovných signálů, podle kterých by rodiče měli poznat, že s jejich dítětem není něco v pořádku.

Dr. Michal Kolář uvádí ve své knize¹³ „seznam“ podezřelých projevů, které by měly rodičům pomoci alespoň v základní orientaci. Zároveň také upozorňuje na to, že jednotlivé projevy nemusejí mít vždy se šikanováním něco společného, ale téměř jistě signalizují „skryté volání“ o pomoc. Čím více se jich objeví najednou, tím je pravděpodobnost šikany větší.

¹³ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, 255 s. ISBN 80-7367-014-3. (31-32)

Mezi varovné signály patří:

- Dítě je zaražené, posmutnělé až depresivní, nemluví o tom, co se děje ve škole.
- Špatně usíná, má poruchy spánku, zdají se mu hrůzostrašné sny.
- Dojde k výraznému zhoršení prospěchu, je nesoustředěné, bez zájmu.
- Často navštěvuje lékaře, znenadání se objeví neomluvená absence.
- Domů přichází s potrhaným oblečením, poškozenými školními pomůckami nebo bez nich.
- Často mu nevychází kapesné, ztrácí ho, požaduje další peníze.
- Dítě přichází domů vyhladovělé, i když dostává svačiny a obědy má zajištěné.
- Nedokáže uspokojivě vysvětlit svoje zranění - odřeniny, modřiny, lehký otřes mozku, naraženou kost nebo zlomeninu, popáleniny na ruce apod.
- Vyhrožuje sebevraždou, nebo se o ni dokonce pokusí.

Šikánování má ve svých projevech velice různou podobu s následky především na psychickém zdraví.

Jejich znaky je možno rozdělit podle různých hledisek přibližně do následujících skupin:¹⁴

signály verbální přímé a nepřímé,
signály fyzické přímé a nepřímé,
signály aktivní a pasivní.

Varovné signály šikany - nepřímé

Jednotlivě mohou mít i jiné příčiny, ale je vhodné zvýšit pozornost

- Dítě je stranou od ostatních (např. o přestávkách), zdá se, že nemá kamarády.
- Přestávky tráví v bezpečné blízkosti učitelů.
- Dítě je zaražené, posmutnělé až depresivní, nemluví (stává se uzavřeným).
- Dítě působí smutně, nešťastně, stísněně, má blízko k pláči.
- Dítě má poruchy spánku, zdají se mu hrůzostrašné sny.
- Dojde k výraznému zhoršení prospěchu, je nesoustředěné, bez zájmu.

¹⁴ KOLÁŘ, M. *Bolest šikánování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, 255 s. ISBN 80-7367-014-3. (31-32)

- Začne vyhledávat důvody pro absenci ve škole - časté omluvenky z důvodu nevolnosti, pobolívání hlavy, břicha apod.
- Do školy nebo ze školy chodí oklikami.
- Má často potrhané oblečení, poškozené školní pomůcky nebo pomůcky chybí.
- Často mu nevychází kapesné, ztrácí ho, chybí mu peníze.
- Dítě o přestávkách nesvačí, i když dostává z domu svačiny a obědy má zajištěné.
- Má často různá zranění - odřeniny, modřiny, lehký otřes mozku, naraženou kost nebo zlomeninu, popáleniny na ruce apod. – a nedokáže to uspokojivě vysvětlit.
- Při týmových sportech bývá volen mezi posledními.
- Má-li mluvit před třídou je nejistý a ustrašený.
- Vyhrožuje sebevraždou, nebo se o ni dokonce pokusí.

Varovné signály šikany – přímé

Tyto je nutné neprodleně začít řešit

- Soustavné posměšné poznámky, nadávky, hrubé žerty, hanlivá přezdívka – rozhodující podmínkou je, do jaké míry je žák tímto zranitelný, těžko to snáší a trpí tím.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným nebo pohrdavým tónem.
- Jednostranné vyžadování věcných či peněžních darů pod pohrůzkou násilí nebo hrozbou odpírání kamarádství.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje – např. jeden žák vystupuje vůči druhému v roli „sluhy“ nebo „otroka“ (nosí mu věci, tašku, svačinu, maže za něj tabuli apod.)
- Opakované rvačky se zřejmým nepoměrem sil nebo marnou snahou jednoho ze situace uniknout – honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.

Vývojové stupně šikany

Dr. Michal Kolář rozlišuje pět stádií vývoje šikanování, které vyžadují různé postoje a možnosti zásahu.¹⁵

Stadium	Název	Popis
1.	Ostrakizmus	V počátečním a nejmírnějším stadiu se jedná zejména o izolaci postiženého jednotlivce. Dítě – oběť nemá žádné kamarády a nikdo jej nebere vážně. Komunikace probíhá převážně znevažujícím způsobem. Oběť je zesměšňována, má hanlivou přezdívku apod. Na její účet se dále konají různé „přátelské“ legrácky a vtipky, a když se ohradí, je jí vytknuto, že nerozumí legraci a nemá smysl pro humor.
2.	Přitvrzování manipulace	Agresor mapuje situaci a testuje, kam až může zajít. Zkouší takzvaně přitvrdit a manipulace nabývá podoby tělesných útoků. Posléze agresor zjišťuje, že mu toto jednání přináší nejen pocit uspokojení, ale i obdiv a respekt ostatních dětí, což jej samozřejmě dále povzbuzuje.
3.	Nukleový základ	Ve třetím stadiu se sympatizující jedinci s agresorem spojí a vytvoří společnou strategii výběru obětí. Šikanování tak nabývá na organizovanosti. Rozdělení rolí je již pevné, a pokud se nyní nevytvoří silná pozitivní podskupina, jsou vytvořeny předpoklady pro to, aby se šikanování stalo normou celé skupiny.
4.	Mlčící většina	Ve čtvrtém stadiu dochází k přijetí norem agresorů a chování této skupinky se stává zákonem pro ostatní děti, které je ze strachu poslouchají, případně přisluhují. Sílí tlak ke konformitě na dosud neangažované členy skupiny, kteří se nakonec většinou aktivně zapojují. Hlavní roli hraje samozřejmě strach, že pokud by zůstali stranou, mohli by na sebe upoutat pozornost agresorů a dostat se tak do pozice obětí.
5.	Dokonalá šikana	Šikana je nyní předmětem zábavy pro celou skupinu, která dokonce agresory za pobavení odměňuje potleskem. V tomto stadiu lze pozorovat psychickou manipulaci ve velmi propracované podobě. Kupříkladu je-li oběť vyvolána k tabuli, již při prvních slovech třída propuká ve smích. To se logicky projeví na výkonu dítěte u tabule a špatná známka na sebe nenechá dlouho čekat. Očekávání třídy je tak vrchovatě naplněno. Psychické rozpoložení přihlížejících se podobá rozpoložení obecnstva římských cirků při gladiátorských zápasech. Tomu nezřídká napomáhá i pedagog, který v neuvědomělé snaze zavděčit se třídě oběť sám ironizuje. Na úkor oběti se dále spřádají nejrůznější intriky, dochází ke stálému nárůstu a zdokonalování násilí.

¹⁵ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, 255 s. ISBN 80-7367-014-3. (36-44)

2.3 Agresor, oběť, třídní klima

Osobnost agresora (iniciátora šikany) může mít několik různých podob. Jedním z majoritních společných znaků agresorů je absence morální výchovy a morálních hodnot. Její příčiny je možné hledat již v rodině, nezřídka bývají agresori dětmi rodičů - agresorů a postrádajících morální uvědomění.

Dr. Kolář: „Při setkání s agresory bylo vždy zarážející, že tito mladí lidé neměli žádné vědomé pocity viny, netrápili se skutečností, že někomu ublížili, a zasloužený trest vnímali jako křivdu. Těmto jedincům znásilňujícím slabé chyběl jakýkoliv náhled na nemorálnost jejich jednání“.¹⁶

Dr. Říčan se domnívá, že o obecnější charakteristiku agresorů je možné se pokusit za předpokladu, že „sklon šikanovat není něčím krátkodobým, nýbrž že má určité trvání, stabilitu v čase“.¹⁷

Dr. Kolář rozlišuje tři typy šikanujících.¹⁸

- První bývá hrubý, primitivní, s kázeňskými problémy a narušeným vztahem k autoritě. Někdy je zapojený do gangů páchajících trestnou činností. Šikanuje tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, násilí používá k zastrašování ostatních. Jak se z dítěte stane tyran a násilník? Za to, že z dítěte vyrůstá násilník, mohou vesměs rodiče. Nejčastější příčinou bývají časté a brutální tresty ze strany rodičů. Děti pak nemohou utrpení unést a nahromaděnou agresi vybíjejí na svých obětech.
- Druhý typ je velmi slušný, až narcisticky šlechtěný, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými či sexuálními tendencemi. Šikanuje rafinovaně, cíleně a často bez přítomnosti svědků. Jeho rodiče obvykle uplatňují velmi přísnou a důslednou výchovu ve stylu vojenského drilu. Rodiče bývají intelektuálové, kteří svým dětem nenaslouchají a jen kladou nesmírně vysoké požadavky. Jejich děti postrádají něhu, pochopení i lásku a pohlazení. Z takového dítěte pak vyrůstá nevypočitatelný "křivák".

¹⁶ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 127s. ISBN: 80-7178-123-1. (48)

¹⁷ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9 (31)

¹⁸ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, 255 s. ISBN 80-7367-014-3. (86-87)

- Třetí typ je „srandista“, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, nezřídká oblíbený a vlivný. Šikanuje pro pobavení vlastní i ostatních. V rodině často chybí přiměřená citová výchova, duchovní a mravní hodnoty.

Fyzická stránka agresorů není určujícím jevem! Pro určitou skupinu agresorů ano, ale je mylné domnívat se, že každé robustnější dítě je agresivní. V praxi má z takto somaticky determinovaných dětí sklon k agresivitě a šikaně zhruba jedna pětina.

Dr. Říčan vyvrací myšlenku ohledně „mindráku“ a kompenzace vlastních nedostatků a nedostatečného sebevědomí agresorů. Pro šikanující děti je podle něj společná touha dominovat, ovládat druhé, bezohledně se prosazovat. Dalšími vlastnostmi jsou: urážlivost, sklon k vidění agrese tam, kde není, radost z ubližování druhým (sadistické sklony, nikoli sexuologického rázu).¹⁹

Šikanovat může i učitel ve škole, aniž si to uvědomuje. Své jednání halí do rámce spravedlivé důslednosti.²⁰

Agresor

Pokud jsme již spolehlivě šikanu zjistili, jednáme razantně a důsledně. S agresory jednáme individuálně, vždy mimo třídu a ostatní kolektiv. V méně závažných případech postačí někdy domluva, během níž agresor pochopí, že pedagog jeho čin odsuzuje a na oběti mu osobně záleží. Agresor si přitom uvědomí svoje selhání a lze u něj vzbudit empatii. Toto bývá možné většinou pouze u mladších dětí. Domluva má zpravidla obsahovat i hrozbu sankcemi.

V závažnějších případech je možno uložit výchovná opatření dle Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení²¹:

¹⁹ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-91995. (32)

²⁰ NOVÁK, T., CAPPONI V. *Sám proti agresi*. 1. vyd. Praha: Grada, 1996, 123s ISBN 80-7169-253-0. (47)

²¹ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení Čj.: 28 275/2000-22

- napomenutí, důtka třídního učitele, důtka ředitele, podmíněné či nepodmíněné vyloučení ze školy pro závažné provinění proti školnímu řádu (to však platí pouze u středních škol, dle § 20 školského zákona nelze vyloučit žáka, který neukončil povinnou školní docházku), o vyloučení rozhodne ředitel školy, nejpozději do dvou měsíců co se o provinění dozvěděl, nejdéle však do jednoho roku, kdy k provinění došlo,
- snížení známky z chování,
- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny,
- doporučení rodičům obětí i agresorů návštěvy v ambulancním oddělení Střediska výchovné péče pro děti a mládež (dále SVP) nebo v nestátních organizacích majících obdobnou náplň činnosti jako SVP.

Oběť

Rozdělení, které preferuje *Dr. Kolář* je následující²²:

- oběti „Slabé“ s tělesným a psychickým handicapem,
- oběti „Silné“ a nahodilé,
- oběti „Deviantní“ a „Nekonformní“.

Situace bývá často nepřehledná, oběť je mnohdy agresorem (neoblíbený žák - sám často šikanován, se připojí k šikaně dalšího žáka, aby si získal popularitu), oběť může být vynikající student i vyložený darebák a rozhodnout jako pedagog, kde je pravda, bývá velmi obtížné a nezřídka sehrají roli i vlastní sympatie pedagoga.

Pocity oběti

Bojí se jít do školy, má horší známky, poznámky za nepozornost. Neví, jak rodičům vysvětlit, proč má poškozené sešity, učebnice, kam dal peníze na obědy, proč má modřiny, poničené nové šaty... Stydí se za to, bojí se to komukoliv z dospělých říci, začíná si myslet, že ji nikdo nemůže pomoci.... Strach vytváří začarovaný kruh, oběť šikany si myslí, že je slabá, špatná, že si to zaslouží, už se ani neptá, proč zrovna má tohle trápení... Šikanované dítě chodí domů zbité, umazané, chybějí mu části oděvu, požaduje pod libovolnými záminkami peníze na další den. Šikanované děti se snadno

²² KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 127s. ISBN: 80-7178-123-1. (59)

stávají záškoláky nebo se jim nechce do školy. Trpí poruchami soustředění, jsou smutné natolik, že se u nich může vyvinout patologický smutek – deprese. Jsou vystrašené, stonavé, opakovaně navštěvují lékaře.

Důsledky pro oběť

Následky šikanování jsou velice vážné. Jsou psychické, fyzické i sociální a mohou v extrémním případě vést až k suicidálním pokusům.

Mezi psychické následky patří

- zejména frustrace sociálních potřeb oběti, vystavení emočnímu tlaku,
- špatný poměr ke škole a k lidem,
- stálé napětí, špatná nálada a smutek, pocity méněcennosti.

U pokročilejších stupňů šikanování to bývá rovněž všudypřítomný strach vedoucí k poruchám spánku, stálému vyčerpání a neúspěchům ve studiu i v soukromém životě.

Fyzické důsledky jsou rovněž velmi zlé

- totální vyčerpání organismu může vést až k psychosomatickým onemocněním jako např. astmatu, cukrovce, zvýšené činnosti štítné žlázy a jiným nemocem,
- stále vysoká hladina stresových hormonů v krvi vede ke zvýšenému krevnímu tlaku a ke zvýšenému riziku kardiovaskulárních nemocí v dospělosti.

Důsledky bývají i sociální

- oběť má nízké sebehodnocení, špatnou společenskou pozici, tendenci stát se cílem šikany ve všech skupinách, i tam, kde se ještě nešikanuje,
- je zhoršená schopnost navazovat normální komunikaci s lidmi a rovněž je zhoršená schopnost navazovat a udržovat sociální vztahy,
- vede k nedůvěře a pocitu, že společnost není schopna poskytnout ochranu proti násilí.

Utrpení obětí dříve nebo později skončí. V dospělosti šikaně obvykle uniknou, protože na rozdíl od školních let mají možnost vybrat si prostředí, ve kterém se budou

pohybovat. Na jejich osobnosti však zůstávají jizvy v podobě sklonu k depresi a pochybám o sobě samém, k pocitům méněcennosti.²³

Třídní klima

Abychom lépe pochopili školní třídu, je vhodné seznámit se s několika základními pojmy:

Skupina – jeden ze základních pojmů sociologie a sociální psychologie (sociální skupina), používaný i v pedagogice. Za skupinu je obvykle považován soubor dvou a více osob, které sdílejí pocit příslušnosti ke skupině a jsou k sobě vázány relativně stabilními vzorci sociální interakce. V sociologii se klade při definici skupiny důraz na sdílené normy, hodnoty a očekávání a na vědomou interakci. Rozlišují se skupiny podle velikosti (malé a velké skupiny), podle typu vztahů (formální a neformální skupiny) aj.²⁴

Třídní kolektiv z hlediska velikosti patří mezi malé skupiny.

Skupina malá – taková sociální skupina, jejíž počet členů se pohybuje v rozmezí tří až třiceti, maximálně však čtyřiceti osob, tedy skupina umožňující kontakt jejích členů „tváří v tvář“.²⁵

V těchto malých skupinách se zpravidla vytvářejí (díky malému počtu) neformální vztahy, a to i když může jít svým původem o skupiny formální – typickým příkladem tohoto jevu jsou právě třídní kolektivy.

Členství člověka ve skupině má samozřejmě vliv na vývoj jeho osobnosti, názorů, na jeho postoje vůči ostatním lidem a ke světu vůbec. Pro dítě, případně dospívajícího, školou povinné, má příslušnost ke skupině, v našem případě ke školní třídě, též nezanedbatelný vliv na míru jeho socializace.

Třídní klima můžeme označit jako prostředí, ve kterém se výchova a vzdělávání realizuje. Třídní klima velmi ovlivňuje celý výchovný proces. Žák nepracuje ve třídě

²³ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9. (38)

²⁴ PRŮCHA, J., MAREŠ, J., WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2001, 322 s. ISBN 80-7178-579-2. (200)

²⁵ *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. 1. vyd. Praha: Nakladatelský dům, 1998, 717 s. ISBN 8085841371. (131)

sám izolovaně, ale je se spolužáky a pedagogy propojen sociálními vztahy. Od těchto vztahů a sociálních interakcí se odvozuje atmosféra v kolektivu. Vznik třídního klimatu je spojen se samotným vznikem třídy nebo příchodem či odchodem jednoho nebo více spolužáků. Tady nejvíce záleží na soudržnosti a síle kolektivu, zda je schopen se vlastními silami vyrovnat s jedinci se sklonem k agresivitě či šikaně. Pokud ne je vždy nutná vhodná intervence zvenčí. To znamená zabránit komplikacím ve vztazích mezi žáky, napětím a sporům ve třídě a dalšímu nevhodnému sociálnímu chování. Důležité je zde podporovat přátelské vztahy a pospolitost kolektivu.

2.4 Strategie vyšetřování a zásah proti šikaně

Jakmile se ve třídě objeví podezření ze šikanování, je nutné začít okamžitě jednat. V první řadě je třeba ochránit oběť i případného informátora před prozračením a co nejdříve nejvhodnějším způsobem začít šikanu vyšetřovat a zabránit její eskalaci.

Ucelenou strategii vyšetřování a zakročení proti šikaně nabízí ve své knize *Skrytý svět šikanování ve školách* **Dr. Michal Kolář**. Svou strategii nazývá:

Strategie první pomoci

- Krok 1. Rozhovor s informátory a oběťmi
- Krok 2. Nalezení vhodných svědků
- Krok 3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoliv konfrontace obětí a agresorů)
- Krok 4. Zajištění ochrany obětem
- Krok 5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

Žádný z těchto kroků nelze úplně vynechat, pouze u čtvrtého kroku – zajištění ochrany obětem – lze dle potřeby změnit jeho pořadí. Celá strategie má za úkol nalézt otázky typu – kdo je obětí šikanování, jestli jsou nějakí obojetní žáci (žáci, kteří jsou zároveň obětí i agresorem), kdo jsou agresoři, který z nich je iniciátorem šikanování, co, kde a jak dělali agresoři konkrétním obětem, k jakým závažným a manipulativním projevům došlo, jak dlouho šikanování trvá. Úspěch strategie spočívá v co nejpřesnějším vyhodnocení situace a zpracování výpovědí, které pak umožňují konfrontaci s výpovědi agresorů a pomáhají prolomit ochrannou bariéru skupiny bránící se vůči vyšetřování. Dalším pádným důvodem pro zaznamenání si výpovědí je následná

možnost argumentace s rodiči agresorů, kdy je tímto učitel připraven podpořit své domněnky konkrétním důkazem.

Jednotlivé kroky strategie první pomoci²⁶

ad 1. Rozhovor s informátory a oběťmi

je prvním krokem k získání představy o šikanování v kolektivu. Pokud je první rozhovor veden s informátorem (rodičem či kamarádem) dalším krokem musí být rozhovor se samotnou obětí šikanování.

ad 2. Nalezení vhodných svědků

spočívá ve vytipování svědků, členů skupiny, sympatizujících s obětí, kteří budou ochotni vypovídat. Tento druhý krok je ve své podstatě klíčový, neboť výpovědi svědků nám poskytnou podklad pro další vyšetřování.

ad 3. Individuální, případně i konfrontační rozhovory se svědky.

Po rozhovoru s informátory a oběťmi následují rozhovory s vytipovanými svědky, pokud je třeba výpovědi zpřesnit, vyjasnit nesrovnalosti v jednotlivých výpovědích, je možné použít konfrontační výpověď dvou či více svědků dohromady. M. Kolář poukazuje na chybu konfrontačního rozhovoru jednak mezi svědky a agresory (čímž vlastně přestáváme chránit svědkovu anonymitu) a stejně tak na chybu konfrontačního rozhovoru mezi obětí a agresorem, který staví oběť do velice nevýhodné pozice, takže může svou výpověď odvolat. Především tím ale oběť vystavujeme dalšímu napětí.

ad 4. Zajištění ochrany obětem.

Pořadí tohoto čtvrtého kroku není pevně dané, pokud je²⁷ oběť bezprostředně ohrožena dalším násilím, její bezpečnost by měla být prioritou číslo jedna. Znamená to zajistit ochranu téměř jakýmkoliv možným prostředkem – umožnit jí předčasný odchod ze školy, na několik dnů ji přeložit na jinou školu, zprostit ji školní docházky – zkrátka zabránit dalšímu možnému šikanování. U počátečních stupňů šikanování nebývá nezbytné chránit oběť nějakými mimořádnými prostředky, vždy je však nutné ji o své ochraně ujistit a udělat vše proto, aby nebyla vystavena dalšímu týrání.

²⁶ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 127s. ISBN: 80-7178-123-1. (94-96)

²⁷ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 127s. ISBN: 80-7178-123-1. (48)

ad 5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

Tento krok by měl být vždy posledním a pedagog by na něj měl být dobře připraven, jinak se snadno chytí v sítích lží a polopravd. Účel rozhovoru nevězí v odhalování pravdy, agresori budou ve valné většině případů lhát či zapírat, ale v paralyzování jakéhokoliv dalšího pokusu o šikanování. Rozhovor by měl jasně vymezovat sankce následující v případě, že by k jakémukoliv dalšímu šikanování došlo. Důležité je, aby učitel byl opravdu dobře připraven a nedal rozhovorem pouze na srozuměnou, že se o celé věci ví a posloužil tak jako „echo“ k zametení stop a pomstě za případné „bonzování“ na svědcích.

Použití této strategie je víceméně univerzální, konkrétní taktiku vedení rozhovorů s účastníky a svědky vyšetřování lze upravit dle závažnosti šikanování. Vyšetřování pokročilejších stupňů šikanování – čtvrtého a pátého stupně – by mělo být přenecháno odborníkům, neboť odkrytí struktury zasažené skupiny se s pokročilejším stupněm onemocnění stává složitější a pedagog by svým neodborným postupem mohl nadělat více škody než užítku.

Zásah proti šikaně není tak úplně samostatným krokem, neboť se částečně časově překrývá se samotným vyšetřováním – zajištění ochrany oběti, paralyzování agresorů. Přesto je ale potřeba ihned po zjištění a potvrzení šikanování začít sjednávat nápravu. Důležitým krokem je dát rázně najevo nesouhlas nad takovým jednáním, pokud možno však bez zbytečných emocí. Rozčilená reakce pedagoga pravděpodobně více pobaví, než pozitivně ovlivní zasaženou skupinu. Stejně tak používání „nálepek“- OBĚŤ a AGRESOR ničemu neprospěje, odsuzovat by se měl čin a ne konkrétní osoba. Samozřejmě potrestání agresorů je na místě a oznámení trestu by mělo následovat v co nejkratším časovém úseku od potvrzení šikany. Toto oznámení je vhodné pronést veřejně, tedy před celým kolektivem a zároveň ho patřičně zdůvodnit. Stupeň potrestání by měl samozřejmě odpovídat závažnosti šikanování, samotný trest by měl být vybrán s ohledem na výchovný efekt konkrétního agresora (trest, který poslouží pouze pobavení, pravděpodobně povede jen ke zvýšení prestiže agresora).

Soubor trestů je poměrně široký a záleží tak opravdu jen na volbě pedagoga (u tvrdších případů šikanování zpravidla o trestu rozhoduje ředitel školy nebo přivolaný odborník).

U všech trestů by však mělo platit

- a) celá záležitost se má vyřídit rychle a dětem se již nemá dále připomínat;
- b) vždy je třeba odsuzovat čin, ne dítě. Právě naopak na dítěti je třeba vždy hledat něco pozitivního jako je zvláštní nadání, vztah ke škole apod.

Samotným trestem však celá záležitost nekončí. K následujícímu postupu v řešení problému šikanování je třeba přizvat rodiče zúčastněných žáků a pokusit se je získat pro strategii nápravy.

Zároveň je třeba začít pracovat s celou třídou, ve které šikanování probíhalo, dobrým začátkem je již při prvním oficiálním vystoupení před třídou všechny zúčastněné vyzvat, aby příště nic podobného nedopustili. Stále je třeba pamatovat na bezpečnost oběti a zabránit jakékoli možné odvetě za „bonzování“. Pokud na agresora nepůsobí stanovené sankce a nemíní své chování změnit, převést jeho či oběť na jinou školu. Převedení oběti je však krajním řešením (které však často požadují rodiče oběti), je vlastně jakýmsi ústupkem agresorovi.

Zastavením šikanování celá věc nekončí. Oběti i agresori potřebují pomoc a zároveň i celá skupina potřebuje vyléčit. Práce s obětí by měla být zaměřena na povzbuzení sebedůvěry, na zvládnutí možných forem obrany, jak slovních, tak fyzických. Důležitým prvkem při práci s obětí je zdůrazňovat fakt, že ona není vinna tím, co se stalo. U lehčích forem šikanování specifická práce s obětí většinou není potřeba, u vyšších forem je naopak vhodné svěřit oběť do rukou psychologů, případně psychiatrů.

Náprava agresorů nespočívá pouze v zastavení jejich jednání či ve stanovení trestu. Vzhledem k jejich budoucnosti i oni potřebují pomoci. Důležité je, aby pochopili fakt, že oběti ubližují a jak se taková oběť cítí. Toto pochopení, empatie, je klíčovým krokem pro změnu jejich postoje a tím tudíž nápravu. V zájmu celé naší společnosti je práci s dětskými agresory dotahovat do konce a nenechat z nich vyrůst „pokřivené“ osobnosti, které budou velmi blízko k páchání trestné činnosti.

Nesmíme ani zapomenout na důležitost spolupráce školy a rodin zúčastněných aktérů šikanování, především pak agresorů. Těžko totiž dojde k nápravě agresora, pokud se výchova ve škole a v rodině nebudou shodovat. Důležité je samozřejmě spolupracovat i s rodinou oběti, zde se ale podpora rodiny dá předpokládat víceméně automaticky (ne tak zcela automaticky lze předpokládat spolupráci se školou či odborníkem, alespoň je však snaha všech zúčastněných stejná – podpořit oběť).

Rodiče účastníků

Rodiče oběti

Spolupráce s rodiči oběti je velmi důležitá. Především nezbytná je spolupráce oběti s vlastními rodiči, neboť někdy rodič jednající v zájmu dítěte napáchá větší škody než užitek. Je nutné, aby dítě - oběť našlo v rodičích oporu, porozumění a aby nebylo křivě podezříváno či dokonce trestáno! Záleží na každém rodiči a dítěti, jaký společný postup zvolí; neexistuje univerzální návod kromě logických a osvědčených doporučení. Je nutné, aby v situaci, kdy je jejich dítě šikanováno nepodléhali zbytečnému hněvu, ale zároveň si nemysleli, že se nic tak vážného neděje. Musí být především zázemím a zdrojem porozumění, opory a ochrany a neváhat při vágním postoji pedagogického sboru a při podezření, že škola bezpečí a práva jejich dítěte chránit nebude, školu změnit. V žádném případě se nesmí domnívat, že jejich dítě je nějaké slabé, divné, neduživé, neschopné atd., pokud se nedokázalo ubránit mnohdy hrubému násilí (agresori bývají navíc často v převaze). Rodiče musí tuto skutečnost přijmout a jednat na základě rozumu a srdce, nemá smysl nechat dítě trpět s tím, že se „aspoň zocelí pro život“. Vzhledem k tomu, že kolem osmnáctého věku šikana obvykle ustává, je toto utrpení zcela zbytečné a nepřínosné!

Rodiče agresorů

Je pochopitelné, že spolupráce s nimi je nezbytná, ale zároveň mnohdy velmi komplikovaná, neboť agresori často „napodobují“ své rodiče a tedy je tato spolupráce někdy zcela vyloučená. Je-li dítě z dobrých poměrů, je možné žádat rodiče o domluvu. Dají dítěti najevo své názory ohledně násilí (je ovšem otázkou, zdali nejsou právě tyto názory příčinou tendence k šikaně u agresora!) a agresorovi vštěpí svůj postoj (jedná-li

se o morální!). Není vhodné trestat; represe není řešení. Je nezbytná spolupráce s pedagogem a informovanost o tom „jak to skutečně bylo“, neboť agresori se mnohdy brání tím, že překrucují pravdu tak, že jejich oběti byly ve skutečnosti agresory! Je nezbytné stát si za svým a nedovolit dítěti ovládnout náš názor na skutečnost; jistě by tuto taktiku použilo i v budoucnu, kdyby byla jednou úspěšná! Případy, kdy rodič agresora i přes zcela spolehlivě prokázanou skutečnost brání své dítě za každou cenu, nejsou ojedinělé. V takovéto situaci se na spolupráci s rodiči pedagog spoléhat nemůže, neboť agresorovi se dostane patrně téhož, co oběti. Tedy soucitu, ne-li podpory. Je tedy nasnadě řešit kázeňské problémy s agresorem přímo, nikoli přes rodiče, a řešit je důsledně a přísně, neboť morální a výchovné postoje agresorovi doma nikdo nevštěpí. Bude-li důsledně nucen respektovat je ve škole, prospěje to jeho vývoji i obětem i kolektivu, který bude mít názorný příklad toho, „co je špatné, co je dobré“.

Škola a vyšetřování

Šikana je obvykle vyšetřována, tam, kde se projevila a první, kdo se ujímá aktivity je pedagog. Na něm nejvíce záleží, jakým směrem se bude vyšetřování ubírat a zda nebude způsobeno více škody než užitku.

Rozšířené chyby a omyly

Metodika vyšetřování šikany má svá pravidla. Uvedu zde jeden z nejvíce rozšířených chybných postupů, jenž se, bohužel, objevuje i v odborných materiálech, které mají dnes učitelé nebo studenti pedagogiky k dispozici. Tento postup obsahuje například doporučení, aby při vyšetřování šikany byl po rozhovoru s poškozeným vyslechnut obviněný a následně pak svědkové (za vhodné svědky jsou považovány nejslušnější děti).

Vyslýchá-li pedagog obviněného hned po oběti, většinou všechno zapře a ještě hrozí nebezpečí, že se bude oběti mstít. Takové vyšetřování bude mít už od počátku špatný průběh. Nejprve je důležité zjistit maximum informací, aby byl pedagog připraven na rozhovor s agresorem a měl v ruce co nejvíce argumentů. To znamená, že ještě před jeho vyšetřováním musí vybrat vhodné svědky a hovořit s nimi.

Doporučení vybrat „nejslušnější“ děti je velmi matoucí. Učitel je často přesvědčený, že ví, kdo je ve třídě agresivní. Ale ono většinou nejde o hrubou, viditelnou agresi. Šikanujícím může být napohled slušný, velmi se ovládající člověk, který je krutý a dělá to skrytě.

Další rozšířenou chybou bývá konfrontace agresora a oběti. Není-li schopen zajistit ochranu oběti, neměl by ji přemlouvat, aby souhlasila se zveřejněním svého udání. Taková konfrontace vede v neprospěch oběti a vystavuje ji druhotné traumatizaci, případně mstě od agresora, což její situaci naopak ještě zhoršuje.

Chybný a obecně zavádějící postup nepočítá s řadou praktických komplikací. Například nepředpokládá přítomnost více obětí a několika agresorů, přítomnost falešných svědků apod.

Kdy začít vyšetřovat

Učitel, který toho o mechanismu šikany už hodně ví, bude nejspíš citlivější na projevy, které naznačují, že v „jeho“ třídě není něco v pořádku, a bude se snažit (nenápadně) zjistit, o co jde. Když žák třeba před vyučováním postává před dveřmi třídy, když je osamocený, když je při hodině zdrojem posměchu, nemá kamarády, je nešťastný - poučený pedagog pozná, že se jedná o tzv. nepřímé varující signály, charakteristické většinou pro počáteční stadium šikany. Pro budoucnost a z hlediska prevence je podle odborníka velmi žádoucí, aby si učitel všímal právě těchto nepřímých varujících signálů a záměrně a systematicky je vyhledával například formou depistážních dotazníků. Podaří-li se mu totiž v takové chvíli „postavit hráz“ šikaně, zamezí jejímu dalšímu rozvoji a nezvratným škodám, které by jinak napáchala.

Jak vyšetřovat

Existuje několik strategií první pomoci a všechny mají jedno společné - snaží se chránit informátory, tj. svědka a oběť. Proto se vyšetřování děje nenápadně (svědkové se volají po vyučování nebo za jiným účelem apod.), aby se nedalo vyhodnotit, kdo co řekl a nebyl tak vystaven možné pomstě agresorů.

Cílem vyšetřování je získat odpovědi na otázky:

- Kdo je obětí, případně kolik je obětí?
- Kdo je agresorem nebo kolik je agresorů? Kdo je iniciátorem?
- Kdo je aktivním účastníkem?
- Co, kdy, kde a jak konkrétního dělali agresori obětím?
- Jak dlouho šikana trvá?

Rozhodnou-li se učitelé pro vyšetřování šikany, mají před sebou velmi těžkou úlohu - měli by se stát psychoterapeuty, kteří pomáhají v krajní nouzi oběti a zároveň by se měli stát vyšetřovateli, kteří vyšetřují přinejmenším závažný přestupek. Je velmi důležité, aby si od počátku vedli podrobné poznámky - napsali si seznam agresorů s tím, kdo, kdy, kde, jak a komu co dělal a připojili poznámku, kdo to řekl - tuto informaci samozřejmě nebudou zveřejňovat. Taková dokumentace je významná v případě stížností rodičů agresorů a také je důležitým materiálem, potřebným při dalších krocích.²⁸

Schéma strategických kroků pro účinnou a razantní první pomoc, které je třeba dodržovat:

- Rozhovor s informátory a oběťmi.
- Nalezení vhodných svědků.
- Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (Nekonfrontovat oběť a agresora a svědky s agresory).
- Zajistit ochranu obětem.
- Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

Tyto kroky jsou konstantní. Pouze při vážné šikaně, kdy hrozí ublížení a je potřeba okamžitě ochránit oběť, se čtvrtý krok udělá ze všech nejdříve. Pokud jde o svědky, u počáteční šikany není tak složité najít ty vhodné. Měli by to být žáci, kteří s obětí kamarádí, sympatizují s ní, neodmítají ji, nebojí se, nejsou závislí na agresorech a nejsou poplatní normám šikanování. Hlavní smysl rozhovoru s agresorem není v tom, abychom zjistili nějaké zásadní informace, ale abychom ho zastavili. V počátečním stadiu šikany agresor většinou nezapírá absolutně, pouze bagatelizuje. Měli bychom

²⁸ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 127s. ISBN: 80-7178-123-1. (94-95)

s ním mluvit ve smyslu, že mu dáváme šanci, chceme mu pomoci, ale se šikanováním musí absolutně skončit. Navrhujeme, že společně s ním budeme hledat řešení, jak věc napravit.²⁹

Taktika vyšetřování

Na rozdíl od strategie je taktika pružná, alternativní. Závisí na odhadu vnitřního vývoje šikany, na věku dětí a na mnoha dalších okolnostech. Taktika vyšetřování má čtyři části:³⁰

- **Zahřívací předkolo** (Je třeba navodit určitou atmosféru. Ta je jiná mluvíme-li s obětí a se svědkem a jiná při hovoru agresorem. Zatímco v prvním případě se snažíme vzbudit pocit jistoty a bezpečí, agresora naopak znejišťujeme, využíváme napětí, momentu překvapení a šoku).
- **Monolog** (Můžeme ve vyšetřování vynechat. Slouží k tomu, aby žák - svědek nebo agresor svými slovy řekl, co se přihodilo. Někdy se zaplete do vlastní lži).
- **Dialog** (Není dialogem v pravém slova smyslu, jde v něm o kladení otázek vyšetřovanému žákovi a o jeho odpovědi. Po celou dobu je třeba udržovat citové napětí. Významnou roli hraje neverbální komunikace. Např. jak se na agresora díváme (dlouhý chladný pohled znejistí), v jaké jsme od něj vzdálenosti (příliš velká vzdálenost i přílišná blízkost zneklidňují), zda on sedí a my stojíme (pocit převahy). I kladenými otázkami agresora znejišťujeme, hledáme v jeho slovech rozpory, chytáme se přeřeknutí atd.).
- **Konfrontace** (Není nutná v každém případě. Někdy se dělá buď mezi svědky - aby se ujasnily rozpory - nebo mezi agresory. Při konfrontaci agresorů je posadíme tváří v tvář. Regulujeme a sledujeme rozpor mezi slovy a gesty).

²⁹ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 127s. ISBN: 80-7178-123-1. (94-96)

³⁰ KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 127s. ISBN: 80-7178-123-1. (98-100)

Policie a vyšetřování

Policie má povinnost šikanu vyšetřit, nicméně trestní řízení nemůže být vzhledem k věku obviněných zahájeno. Případ se proto odloží. Když výjimečně policisté vyšetřování u žáků starších 15 let dokončí, následuje postih až v době, kdy není aktuální zejména vzhledem k těžkopádné soudní administrativě. Agresoři jsou již často ze školy venku. Jeden z nejvýznamnějších nedostatků šetření je například nerespektování psychického traumatu oběti. Důsledkem je sekundární viktimizace, tedy dopuštění se druhotného trestného činu.

Policie se v těchto případech drží zejména Trestního zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, Trestního řádu č.141/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, Zákona o přestupcích č. 200/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů a Zákona č. 283/1991 Sb., O Policii ČR. K dispozici pro tuto specifickou oblast má v návaznosti na Zákon **č. 359/1999 Sb., O sociálně právní ochraně dětí** **Závazný pokyn Policejního prezidenta č. 8/ 2002**, který upravuje systém práce a postupy policistů v oblasti preventivně výchovného působení na děti a mládež a v oblasti odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži. Tento pokyn především upravuje:³¹

- ***Vstup policie do školy** (Ředitel tedy poskytne v případě, že je o to policií požádán, vhodnou místnost k výslechu žáka ve škole. Nejde samozřejmě jen o striktní dodržování předpisů, ale měla by zde existovat snaha o maximálně dobrou spolupráci pracovníků obou subjektů, vzájemný respekt a vstřícnost v zájmu dětí a mládeže i v obecném zájmu).*
- ***Předvolání a předvedení** (Policie může nezletilého předvolat nebo i předvést. Ve školách lze od nezletilých žáků vyžadovat podání vysvětlení, provádět výslech svědka, výslech osoby podezřelé nebo výslech obviněného poté, kdy je ředitel školy nebo jeho zástupce seznámen s předmětem policejního úkonu včetně důvodů, jež k němu vedou).*
- ***Postup při předvolání, předvedení nebo zajištění žáka** (Osobu mladší 15 let lze předvolat k podání vysvětlení nebo jinému úkonu pouze prostřednictvím jeho*

³¹ Závazný pokyn Policejního prezidenta č. 8/ 2002

zákonného zástupce, orgánu sociálně právní ochrany nebo prostřednictvím školy, jíž je žákem, nebo jiného obdobného zařízení. Vyžaduje-li závažnost a neodkladnost prováděného šetření předvedení osoby mladší 15 let na útvar policie, je předvedení prováděno zpravidla policisty v občanském oděvu za použití civilního vozidla. Specialista zajistí bezprostředně po předvedení přítomnost osoby způsobilé k jejímu střežení i k případné účasti na služebních úkonech. Je-li předvedení provedeno ze školy nebo zařízení, specialista zajistí přítomnost třetí osoby po celou dobu služebního zákroku i služebních úkonů. Pominou-li důvody předvedení, osobu mladší 15 let předá zpět do školy nebo zařízení, ze kterého byla předvedena, nebo ji předá zákonnému zástupci).

- **Podání vysvětlení žáka** (Pokud jsou tato vysvětlení požadována od dítěte, je třeba o úkonu předem vyrozumět jeho zákonného zástupce. To neplatí, jestliže provedení úkonu nelze odložit a vyrozumění zákonného zástupce nelze zajistit. Na způsobu vyrozumění se domluví policista s vedením školy nebo zařízení. Policista rozhodne vzhledem k okolnostem, závažnosti nebo složitosti případu, zda přibere třetí osobu k podání vysvětlení osobou mladší 15 let).
- **Výslech žáka** (Škola musí o výslechu žáka předem vyrozumět zákonného zástupce dítěte, pokud tak již neučinila Policie České republiky. V případech, kdy by mohlo být takovým oznámením mařeno další vyšetřování a po předchozí dohodě s odpovědným pracovníkem policie, vyrozumí škola zákonného zástupce bezprostředně po souhlasu policie. Sdělení v nevhodnou dobu by například mohlo v některých případech ohrozit i bezpečnost dítěte (např. týrání nebo zneužívání v rodině, podpora trestné činnosti v rodině atp. Mladiství mohou být vyslýcháni bez účasti osob vykonávajících dohled nad nezletilými. Ve smyslu trestně právních norem je však stanoveno, že u mladistvých obviněných je nutná obhajoba (§ 36 odst. 1 písm. c) tr. řádu). **Obhájce** se tedy povinně zúčastňuje všech úkonů trestního řízení včetně výslechu. Přítomen může být dále **znalec**, **konzultant** či tlumočnick. Školy a školská zařízení mají pochopitelně zájem, aby bylo respektováno v prvé řadě předvolání prostřednictvím zákonných zástupců. Současně je ovšem jasné, že ve značné míře jsou vyšetřovány děti z problémových rodin, z rodin, kde rodiče často trestnou činnost dětí kryjí nebo se nacházejí v roli pachatele a nemají zájem na jejím řádném vyšetření. Je proto nutné individuálně posuzovat konkrétní situaci a snažit se vyjít policii

vstříc, i když to znamená určitou zátěž pro pracovníky školy, zvláště v situaci, kdy je zapotřebí předvést dítě nebo mladistvého na příslušnou součást policie).

Současně je nutno připomenout, že i pro děti a mládež v plné míře platí presumpce nevinny, jakož i striktní ochrana jejich práv včetně práva na obhajobu a práva odepřít výpověď na jedné straně a dodržování povinností včetně státem uložené nebo uznané povinnosti mlčenlivosti na straně druhé. Není snad ani nutné připomínat, že dítě nemůže a nesmí být ani slovně v souvislosti s výsledkem napadáno nebo jinak sankcionováno. Pokud by bylo dítě předvedeno ze školy, je nutné, aby už i po cestě byl přítomen pedagog či jiná osoba k tomuto určená. V předškolních zařízeních je třeba uvedené postupy vždy uplatňovat zvláště citlivě a opatrně.

2.5 Dílčí závěr

Podle odborníků vznikají agresivní sklony již v prvních letech života. Určitou roli sehrávají temperamentové vlastnosti (např.:vznětlivost a impulzivita) v interakci s nevhodnou výchovou. Nebezpečný je pro dítě zejména nezáměr rodičů, nedostatek vřelých citů a ponižování graduující v psychické či fyzické násilí. Neméně důležitým faktorem pro vznik agrese je tolerance k násilí, kterého se dítě dopouští vůči vrstevníkům nebo sourozencům. Značnou úlohu hraje i lhostejnost okolí, ve kterém se dítě pohybuje. Ať už v rodině nebo škole.

Neopomenutelným krokem vedoucím k nápravě šikanování je práce se zasaženou skupinou. Účelem je dovést skupinu k porozumění problému a empatii. Tato práce může být velmi obtížná především u pokročilých stupňů šikanování, kdy skupina již přijala normy agresorů. Většina autorů při nápravě skupiny doporučuje výrazněji spolupracovat jen s její částí – výběrem třídy – ideálně členy, kteří nějakým způsobem sympatizují s obětí nebo ji alespoň neodsuzují, a dětmi, které jsou přirozenými vůdci, oblíbenci skupiny. Ti potom mohou sekundárně ovlivňovat zbylé členy skupiny. Při skupinových setkáních je vhodné spolupracovat i s agresory a oběťmi, některé situace umožňují i úplné odstoupení od privátní práce s agresory

či oběťmi a spojit tak vše do skupinové terapie“, čímž zároveň nevyčleňujeme přímé aktéry z kolektivu.

Vhodnou náplní skupinových setkání se jeví hraní rolí, kdy se agresor či další členové skupiny snaží vžít do role oběti a pochopit tak její pocity, příklady by však neměly být konkrétní, obviňování nepomůže k úspěšnému výsledku. Účelem není ukázat, co se dělo konkrétně, nýbrž pochopení problému obecně. Pak se skupinová terapie stává zároveň prevencí před dalšími případy šikanování.

3. Prevence šikanování

Otázka řešení šikany je komplikovaná a dlouhodobá. Obecně spočívá veliký problém v pedagogickém přístupu k šikaně. Pedagog je samozřejmě také jen člověk se svými chybami a osobními nedostatky, ale šikana a především účinný zásah proti ní by neměl být od toho odvislý. Dnes chybí především teoretická průprava pedagogů k zásahu proti šikaně a vůbec jejímu řešení, a mnohdy i zájem něco takového vůbec řešit, neboť by to znamenalo, že pedagog připouští a přiznává, že něco takového se na jeho škole či v jeho třídě děje. Vypadá to trochu jako začarovaný kruh. Strach z potenciálního rozruchu, negativní reakce rodičů, dokonce i z mediálního útoku je u některých pedagogů natolik silný, že raději šikanu přehlížejí, vůbec se ji nesnaží řešit (ačkoli jsou svým přístupem a jednáním někdy jednou z jejích příčin) a snaží se předstíráním, že se jedná o „klukoviny“ a že napadané děti jsou přecitlivělé, stejně jako jejich matky, smést celou záležitost pod stůl. Pedagogové tak mají pasivní, vyhýbavý postoj vůči šikaně, dělají velice málo proti ní, přehlížejí ji, podceňují, polovičatě a neobratně ji vyšetřují a zcela minimálně ji trestají.

3.1 Pomoc obětem šikany

Situací týkající se ochrany dětí ve školách se v současné době vážně zabývá ministerstvo školství. Jistou naději dává postiženým rodičům i nedávno vzniklá iniciativa - **Společenství proti šikaně**³², jež vzniklo z iniciativy rodičů dětí postižených šikanou, kteří při hledání pomoci většinou narazili na bariéru nezájmu, nepochopení a arogance. Společenství má za cíl nejen pomoci v jednotlivých případech ostatním postiženým, ale usiluje o celkovou změnu přístupu k problematice šikany a postoje institucí k jejímu řešení. Spolupracuje s odborníky na otázky psychologické i právní v oblasti šikany.

Dalším pomocníkem na poli prevence je **Linka bezpečí**. Sdružení bylo založeno za účelem pomoci dětem a mladým lidem nejen v jejich obtížných životních situacích,

³² <http://www.sikana.org>

ale i při jejich každodenních starostech a problémech. Je akreditováno v rámci systému sociálně-právní ochrany dětí v České republice.³³

Cíle prevence:

- Medializací problému šikany informovat veřejnost o tomto fenoménu.
- Vytvořit záchrannou síť, na kterou se mohou oběti šikany a jejich blízcí obrátit.
- Trvale monitorovat výskyt šikany.
- Realizovat pravidelně plošné akce, které budou sloužit jako prevence.
- Iniciovat širokou diskuzi odborníků a zapojit do ní i veřejnost.

Společenství má i rozsáhlé plány do budoucna. Chtělo by kromě odborných rad poskytovat rodičům informace o pracovištích, která se šikanou zabývají, vytipovat pedagogicko-psychologické poradny, vytvořit databázi absolventů kurzů k prevenci šikany a připravit také návodnou a srozumitelnou příručku pro rodiče. V ní by měly být základní informace, jak šikanu rozpoznat, čeho si všímat, jak postupovat atd.

3.2 Autorita učitele

Každý pedagog působí ve třídě poněkud rozdílně a každý má jiný styl vyučování i styl sjednávání si respektu mezi žáky. Sám je totiž významným prvkem, který spoluvytváří třídní klima a prostředí pro výchovu a vzdělání. Učitele samotného by tedy mělo zajímat, jaké klima ve třídě je a jak a zdali by ho neměl pozitivně proměnit.

Autorita učitele je vlivem, který učitel má, díky tomu, že žáci, rodiče apod. uznávají (respektují) jeho převahu v nějaké oblasti. Autorita tedy znamená dobrovolné podřízení pravomoci učitele ze strany žáků, rodičů a veřejnosti.

³³ <http://www.linkabezpeci.cz>

Dle Pedagogického slovníku je pojem definován takto: Autorita je legitimní moc, uplatňovaná v souladu s hodnotami těch, kdo jsou ovládáni, jim přijatelnou formou, která si získala jejich souhlas.³⁴

Formální autorita

Učitel je představitelem požadavků, jež společnost klade na žáky. Proto je s touto sociální rolí spojena pravomoc rozhodovat o tom, čemu a jak se budou učit, hodnotit je, odměňovat a trestat.

Neformální autorita

Souvisí s oblibou učitele i předmětu. Pro získání neformální autority je třeba:

- **Věcná znalost předmětu.** Zvláště starší žáci oceňují učitelovu vysokou odbornost. Ovšem obvykle se připomíná, že odbornost by měla být spojena s pedagogickými schopnostmi.
- **Učitel umí vyučovat.** Žáci oceňují, jak učitel umí organizovat práci žáků, jak je na výuku připraven, jak si připravuje příklady k vysvětlení obtížné látky apod.
- **Přístup k žákům.** Zajímavé je, že žáci neoceňují přílišnou liberálnost učitelů, ale naopak to, že jsou přiměřeně nároční, aniž by kolem sebe šířili hrůzu. Oceňován je diferencovaný přístup.

Z teoretických i praktických poznatků vyplývá, že můžeme rozlišit dva hlavní přístupy k pojetí výuky i k hodnocení, a to **direktivní a dialogický přístup**.

Direktivní přístup je charakteristický pro autoritativního učitele, který se striktně drží zavedených norem a který nemá potřebu se žákem konfrontovat jeho názor a přístup. Žák zpravidla akceptuje učitelovo hodnocení, ale vnitřně s ním nemusí souhlasit, nemusí být motivován, zvláště když způsob hodnocení a následná klasifikace neodpovídá jeho představám. Žák se adaptuje na učitelovy požadavky.

³⁴ PRŮCHA, J., MAREŠ, J., WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2001, 322 s. ISBN 80-7178-579-2.

Dialogický přístup je typický pro učitele, který uznává žakovu autoritu, záleží mu na žakově názoru a iniciuje žáka k přemýšlení nad svým výkonem, či k hledání nových řešení. **Uznávání žakovy autority zároveň posiluje i autoritu učitelovu.** Pokud učitel důsledně při výuce využívá dialogu se žáky a vzájemnou spolupráci, potom je přirozená autorita učitele vysoká. Pak můžeme směle říci, že se takový učitel stává nejlepší formou prevence šikany.

Dr. Kolář hovoří o hierarchicko-autoritativním stylu.³⁵ Říká: „hierarchicko-autoritativní styl nevyužívá potenciálu vzájemných vztahů a interakcí mezi žáky, nechává ladem a náhodně mocné síly skupinové dynamiky“. Jinými slovy doporučuje demokratický model práce se žáky. Demokratické řízení vztahů dovoluje přiblížit formální i neformální strukturu ve skupině. To znamená, že snahy i cíle proklamované oficiálně učitelem jsou přijaty většinou žáků, čímž je dán základní předpoklad pro jejich naplnění.

Způsoby pedagogické interakce a komunikace založené na dialogu mezi učitelem a žáky a na vzájemné spolupráci se pozitivně promítají do způsobů hodnocení žáků a rozvíjejí přirozenou autoritu učitele.

3.3 Vliv mediálního násilí na agresivní chování

Celá naše populace se stále více obklopuje médii. Lidé médiím věnují stále více svého času. Starší generace dává přednost televiznímu vysílání. Mladší generace je již progresivnější, zajímá se o stále novější technologie, jejichž šířitelem je především internet.

Média se stala jakousi náhražkou lidských smyslů, které stále rozšiřují a tím vytváří novou dimenzi lidského prožívání vedenou snahou po neustálém zdokonalování s cílem dosažení jakéhosi „virtuálního světa“. Zpočátku média nahrazovala pouze jeden ze smyslů a to prostřednictvím tisku, fotografie, rozhlasu. Postupně, se vznikem filmu bylo zapojováno více smyslů. V současné době vidíme snahu přecházet od jednosměrné

³⁵ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, 255 s. ISBN 80-7367-014-3. (93-93)

komunikace z média k příjemci k obousměrné komunikaci, kdy diváci nebo posluchači aktivně vstupují do tohoto procesu a diferencovaně si vybírají (internet, digitální vysílání).

Média se zmocňují čím dál širšího výseku oblastí a činností společnosti a člověka a zabírají stále více časoprostoru člověka. Šíření nových informačních a komunikačních technologií a jejich proměna jsou tak dynamické, že mají charakter exploze.³⁶

Škodlivost násilí ve filmech pro dětsky psychicky a mravní vývoj je vědecky prokázána tak, jak je prokázána škodlivost cigaret pro lidský organismus. Existují však hlasy, které se přesto tu a tam zvedají na jeho obhajobu. Za touto obhajobou stojí „dlouhé prsty velkých peněz mediálních imperií“ a skutečná výnosnost tohoto obchodu.³⁷

Ochrana před nežádoucími vlivy je v České republice řešena formou Zákona o rozhlasovém a televizním vysílání, který omezuje viditelné a zřejmé obsahové vlivy obsažené v programu rozhlasu a televize jako je násilí, sex a krutost. Naše právní úprava hovoří mj. o povinnosti nezařazovat pořady, které by mohly ohrozit fyzický, psychický nebo mravní vývoj dětí a mladistvých v době od šesti do dvaadvaceti hodin a dále povinnost slovního upozornění před vysíláním takových pořadů a u televizí označení obrazovým symbolem upozorňujícím na jejich nevhodnost. Cílem samotného značení je pak informovat o rizikových prvcích obsažených v daném pořadu, nikoliv rozhodovat o tom, kdo smí, může či nemůže pořad sledovat.

Tím, kdo rozhoduje o množství konzumu masmedií, jsou rodiče, a když se rodiče rozhodnou, že se postaví na odpor této velmoci a poctivě se pokusí vychovat děti tak, aby ovládaly media, místo aby se jimi daly ovládat, poznají brzy, jak jsou jejich možnosti omezené. Nevystačí si se zákazy a s varováním. Obrazovky táhnou děti jako magnet a skupina vrstevníků, se kterými jsou denně ve styku, vyvíjí tlak, který je, jak dítě odrůstá, rok od roku silnější. Kdo neviděl v televizi včerejší film, je ve škole „nemožný“, a pozvání na video, často se sadistickým obsahem, je stejně běžné jako nabídka cigarety, nejdřív tabákové, později marihuanové.

³⁶ <http://www.ceskaskola.cz>

³⁷ ŘÍČAN, P. *Krotíme obrazovku*: 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 186 s. ISBN 80-7178-084-7. (85)

Jednotlivá rodina, která se chce vymknout ze všeobecného úpadku životního stylu, musí mít neobyčejnou sílu a výdrž. Znamená to plout proti proudu, a ten je pěkně silný. Je velké nebezpečí, že ten proud strhne spoustu dětí.³⁸

Dr. Říčan vidí jediné řešení v pospolitosti rodin, které mají společný cíl a podobný styl života. Každý člověk potřebuje něco jako malou obec, skupinu lidí, která má padesát až dvě stě členů. Přitom se všichni navzájem dost dobře znají, drží při sobě, navzájem si rádi pomáhají, tráví spolu hodně času a spojuje je něco důležitého. Taková skupina lidí, kteří mají společný životní styl, to je zároveň jakýsi širší domov. „Malá obec“ dokáže plout proti proudu, žít jinak než druzí, udržovat kulturní úroveň, uplatňovat vyšší hodnoty, jinak než její okolí zacházet s obrazovkou či monitorem. Děti, které jsou hrdé na životní styl své „malé obce“, mají šanci odolat jak braku a špíně, kterými nás zaplavují media, tak jiným vlivům, které je ohrožují.³⁹

3.4 Šikana a preventivní programy

Prevence šikany je důležitá především tam, kde k ní dosud ještě nedochází, ale i tam, kde k ní již prokazatelně došlo. Primární prevencí působíme na žáky tak, abychom předešli šikaně v situacích, kde ještě daný jev nenastal. Základem primární prevence je informování dětí, rodičů a veřejnosti o šikaně a preventivních aktivitách školy. Sekundární prevencí se zaměřujeme na takové situace a prostředí, kde jsou žáci riziková z hlediska sociální patologie nebo se již šikanování dopustili. V poslední řadě hovoříme o prevenci terciární. Tato prevence má za úkol zabránit recidivě tam, kde šikana již propukla a byla vyšetřena.

V první řadě prevence šikany je příjemná atmosféra ve škole, ve třídním kolektivu mezi žáky i mezi kantory. Přispět může nejvíce učitel jako autorita. V prostředí kde jsou vztahy založeny na partnerství, jsou vztahy určitým způsobem imunní, umožňují mít jiný názor, umožňují vzájemné přijetí, kooperaci, pomáhání si, porozumění. Způsob jakým můžeme žáky těmito dovednostem učit, jsou především

³⁸ <http://www.blisty.cz>

³⁹ ŘÍČAN, P. *Krotíme obrazovku*: 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 186 s. ISBN 80-7178-084-7.

sociálně – psychologické hry, kde je důležitá interaktivní a prožitkový styl učení. V takovém prostředí se šikaně nedaří.

V dalším kroku spočívá prevence v tom, že učitel by měl důsledně sledovat strategii založenou na podpoře outsiderů. Měl by si záměrně všímat dětí plachých, úzkostných, nějak handicapovaných, méně chápavých, méně výřečných, méně sympatických a izolovaných. Měl by využívat každé příležitosti k tomu, aby je povzbudil, dodal jim odvahy, posílil jejich sebevědomí, ujistil je, že jsou stejně hodnotné jako ti ostatní, aby jim dal příležitost v něčem vyniknout, zapojit je do nějaké společné činnosti, zapadnout lépe do kolektivu.

K prevenci šikany patří ochrana dětí před vlivem mediálního násilí a pornografie, které snižují citlivost dětí ke kultuře, oslabují smysl pro kázeň atd. Omezení konzumu tohoto zboží není záležitostí pouze školy, ale hlavně rodiny.

Účinnou součástí prevence proti šikaně je také dozor dospělých nad žáky. Tento způsob především snižuje počet příležitostí k šikaně.

Jak by měla prevence školních šikan vypadat, ukazuje následující schéma.

Model ucelené pomoci má sedm vrstev:⁴⁰

- 1. Pedagogická komunita**, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanováním.
- 2. Specifický program proti šikanování** jako dílčí součást školní komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detektovat a účinně léčit.
- 3. Odborné služby resortu školství**, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně-pedagogickými centry, diagnostickými ústavami apod., jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence šikanování.
- 4. Spolupráce škol s odborníky** z jiných resortů a nestátními organizacemi zabývající se prevencí šikanování. Patří sem například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry (zejména při brutálních a kriminálních šikanách).

⁴⁰ KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, 255 s. ISBN 80-7367-014-3. (98)

5. **Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů** školám při vytváření prevence šikanování.
6. **Kontrola škol ze strany České školní inspekce**, ministerstva školství a krajských úřadů, jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním.
7. **Monitorování situace** a zabezpečení ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Amnesty International v ČR, Občanské sdružení proti šikanování apod.

Na potírání šikany je uskutečňována řada programů a do tohoto boje je zapojeno i mnoho institucí.

Občanské sdružení proti šikaně

Občanské sdružení vzniklo z iniciativy rodičů dětí postižených šikanou, kteří při hledání pomoci většinou narazili na nezájem, nepochopení a aroganci. Cílem sdružení je pomoci v jednotlivých případech ostatním postiženým, ale usiluje také o celkovou změnu přístupu k problematice šikany a postoje institucí k jejímu řešení. Sdružení spolupracuje s odborníky v oblasti psychologické i právní.⁴¹

Projekt Minimalizace šikany

Usiluje o snížení šikany na základních školách. Projekt spočívá v předávání zkušeností a speciální metodiky pro řešení šikany pedagogům. Metodiku připravil realizační tým společně s odbornými guaranty Michalem Kolářem a Věrou Kramerovou. Do tříletého projektu se nejdříve zapojí pedagogické týmy 9 základních škol. Šestnáctičlenný tým lektorů jim během víkendových seminářů předává zkušenosti a znalosti z oblasti bezpečného klimatu na školách a první pomoci proti šikaně. Po vyhodnocení výsledků prvního roku počítá projekt s rozšířením i dalším školám, které budou mít zájem o vzdělávání v oblasti práce se šikanou. Kromě vzdělávání nabídne MIŠ i pomoc se zaváděním speciálního programu proti šikanování a vzájemnou výměnu zkušeností z této oblasti.⁴²

⁴¹ <http://www.sikana.org>

⁴² <http://www.minimalizacesikany.cz/>

3.5 Dílčí závěr

Šikana na školách nepřestává. Naopak. Zvyšuje se i z důvodu rostoucích sociálních rozdílů mezi dětmi. Děti jsou vůči sobě agresivní například kvůli postavení ve třídě, proto, jak se učí, nebo jak vypadají. Projevy šikany jsou, jak mírnější, například verbální útoky, posmívání, ale mohou být i krutější, jako je ničení věcí, mlácení a kopání. Daleko horší je šikana psychická než fyzická. Děti tak nabádají své spolužáky, aby se s někým vůbec nebavili, a dostávají ho do izolace. Svou roli hraje i různá sociální úroveň rodin. Zde můžeme hovořit o rozevírání sociálních nůžek. Šikana ve škole je jen odrazem společnosti. Když si dítě zapne televizi, vidí násilí od začátku do konce a bere to jako zcela běžnou věc. Pak je překvapeno, že když někomu ublíží, nedá se to vzít zpátky. Že se jen neotřepe jako ve filmu a vše je opět v pořádku.

Velice důležitou úlohu v potlačování šikany má škola. Ač se o šikaně v poslední době začíná více hovořit, situace ve školách se příliš nezlepšuje. Na jedné straně je to v pasivním přístupu pedagogů, kteří v zárodku věci zlehčují a nepřikládají jim větší váhu, někdy spoléhají na svou autoritu, ale nemohou být všude. Někteří se snaží šikanu bez podrobnějších znalostí zvládnout sami, ale ve vyšetřování si počínají spíše neobratně. Často si myslí, že věc svým jednorázovým zásahem zvládnou a je vyřešená. To je omyl. Účastníci se častou oklepou a přejdou na rafinovanější formy šikanování. Velice důležitou roli při prevenci sehrává dlouhodobá nepřetržitá práce učitele s celým kolektivem. Neméně naléhavá je spolupráce školy s rodiči. Velice důležité je, aby rodiče oběti dítě podporovaly a posilovaly jeho sebevědomí. Aby mu rodiče poskytly oporu a porozumění. Zde však neexistuje univerzální přístup nebo návod. Proto je mnohdy nutné se obrátit i na jiné instituce, které poskytují odbornou činnost a poradenství.

Do procesu odhalování šikany mohou vstupovat i policisté, kteří mají pro tuto problematiku zpracovány metodické pokyny. Vždy však platí, že je lepší na děti a mládež působit preventivně než represivně.

II. Aplikační část

4. Projekt – konfrontace postojů žáků na II. stupni ZŠ s postoji jejich rodičů k problematice šikanování

Téma šikany považují za velmi důležité, neboť patří k vážným problémům ve školství i potažmo v celé společnosti. Projekt směřuje do řad žáků II. stupně základní školy. Chce zjistit, jaké postoje zaujímají žáci k tomuto problému a tyto postoje konfrontovat s postoji rodičů těchto žáků. V jednotlivých bodech najít soulad případně rozdíly v názorech aby se mohla případná prevence zaměřit do míst, která vykazují určitý rozpor.

4.1 Idea projektu a použité metody

Vstupní myšlenkou výzkumu byla otázka, jaké postoje v dnešní moderní době zaujímají žáci k problematice šikany a srovnání těchto postojů v kontrastu s postoji jejich rodičů.

Hlavní hypotéza, kterou jsem ověřoval, spočívala v následujících dvou tvrzeních:
Rodiče nepovažují šikanu ve škole, kterou navštěvují jejich děti za stejně závažný problém jako ony samy.

Rodiče i děti jsou o možnosti výskytu šikany dostatečně informováni a vědí, kam se obrátit o kvalifikovanou pomoc.

Pro zjištění požadovaných údajů byla zvolena metoda dotazníkového šetření. (metoda, která se zakládá na shromažďování dat a dotazování osob, charakterizuje se tím, že je určena pro hromadné získávání údajů)⁴³ Žákům i jejich rodičům byl distribuován dotazník. Dotazník pro žáky zahrnoval následujících 18 otázek týkajících se výzkumu:

- 1. Chodíš rád rád/a do této školy (třídy)?**
- 2. Máš ve třídě dobrého kamaráda?**
- 3. Stal (a) jsi se někdy svědkem chování, které bys označil (a) jako šikanování?**

⁴³ SKALKOVÁ, J. a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, 204 s. (8)

4. Vysvětli, co si představuješ pod pojmem šikanování (popiš projevy takového chování).
5. Myslíš si, že takové chování je v dnešní době na školách problémem?
6. Kde se to děje?
7. Co bys udělal (a) ty, kdybys viděl (a), jak někomu ve škole ubližují?
8. Jací si myslíš, že jsou lidé, kteří druhé šikanují a proč to dělají?
9. Jak si myslíš, že se cítí oběť takového jednání?
10. Co bys dělal (a), kdyby se tě někdo snažil šikanovat?
11. Kdo si myslíš, že by ti mohl nejvíce pomoci?
12. Svěřil by ses někomu?
13. Komu?
14. Představ si situaci: ve škole o přestávce tvému kamarádovi ze třídy vezmou brýle, házejí si s nimi a posmívají se mu. Co uděláš?
15. Jak by měl být potrestán ten, co ostatním ubližuje?
16. Zajímáš se o nějaké informace o šikaně?
17. Odkud, z jakých zdrojů jsi tyto informace získal?
18. Znáš číslo na "linku důvěry", případně jiné číslo, kam by ses obrátil o pomoc?

Druhý dotazník byl distribuován rodičům těchto žáků. Rovněž obsahoval 18 položek.

1. Chodí vaše dítě rádo do školy (třídy)?
2. Má vaše dítě ve třídě dobrého kamaráda?
3. Máte indicie, které připouští šikanu ve škole, kterou navštěvuje vaše dítě?
4. Vysvětlete, co si představujete pod pojmem šikanování (popište projevy takového chování).
5. Myslíte si, že takové chování je v dnešní době na školách problémem?
6. Kde si myslíte, že je vaše dítě nejvíce ohroženo?
7. Jak by se mělo zachovat vaše dítě, kdyby vidělo, jak někomu ve škole ubližují?
8. Jaké jsou podle vás konkrétní důvody šikany?
9. Jak si myslíte, že se cítí oběť takového jednání?
10. Co byste dělali, kdybyste se dozvěděli, že je vaše dítě šikanováno?
11. Kdo si myslíte, že by mohl vašemu dítěti nejvíce pomoci?
12. Myslíte, že by se vaše dítě někomu svěřilo?

13. Komu?

14. Představte si situaci: ve škole o přestávce kamarádovi vašeho dítěte ze třídy vezmou brýle, házejí si s nimi a posmívají se mu. Jak by se mělo vaše dítě zachovat?

15. Jak by měl být potrestán ten, co ostatním ubližuje?

16. Zajímáte se o nějaké informace o šikaně?

17. Odkud, z jakých zdrojů jste tyto informace získali?

18. Znáte číslo na "linku důvěry", případně jiné číslo, kam byste se obrátili o pomoc?

4.2 Organizace a realizace průzkumu

V dotazníku pro žáky⁴⁴ i pro jejich rodiče⁴⁵ jsou kombinovány otázky otevřené, jež umožňují respondentovi odpovědět vlastními slovy, a otázky uzavřené, které respondentům nabízejí výběr z předem připravených odpovědí.

Formulace otázek byla zvolena vzhledem k věku respondentů (12-14 let), přesto byly dotazníky žákům předloženy společně s verbální prezentací jednotlivých položek, umožňující v případě potřeby jejich vysvětlení či upřesnění. Žáci byli poučeni, aby pracovali samostatně a bylo jim zdůrazněno, že dotazníky jsou anonymní a jejich obsah nebude známkován.

Rodiče byli s tímto průzkumem seznámeni na třídních schůzkách, kde jim byl dotazník distribuován. Rodičům byl pečlivě vysvětlován význam dotazníku a důležitost jejich účasti v tomto průzkumu z hlediska validity výsledků. Na přání některých rodičů byl distribuován i vyplněn v elektronické podobě.

Dotazník obdrželo 86 žáků sedmých tříd. Dva dotazníky se nevrátily. Vyplněn se vrátil od 52 děvčat a 32 chlapců. Do rodin byl distribuován v počtu 92. Zpět k zadavateli se vrátilo 69 vyplněných formulářů. Rozdíl mezi počtem žáků a rodičů byl způsoben fluktuací některých dětí v době vyplňování.

⁴⁴ Příloha č. 1: Dotazník zjišťující postoje dětí a mládeže k problematice šikany

⁴⁵ Příloha č. 2: Dotazník zjišťující postoje rodičů k problematice šikany

4.3 Analýza výsledků a grafické zpracování

Výsledky dotazníkového výzkumu byly zpracovány do grafické podoby. Bylo provedeno srovnání těchto výsledků se zaměřením se na podstatné rozdíly. Žáků sedmých tříd se zúčastnilo 86 a vyplněný dotazník vrátilo 84 žáků, což je 98%. Z toho bylo 52 děvčat a 32 chlapců. Takto vysoké hodnoty bylo dosaženo za přítomnosti zadavatele i pedagogického dozoru při vyplňování. (tabulka č. 1)

žáci	počet	%
dotazník obdrželo	86	100%
dotazník vyplnilo	84	98%
děvčata	52	62%
chlapci	32	38%

tabulka č. 1

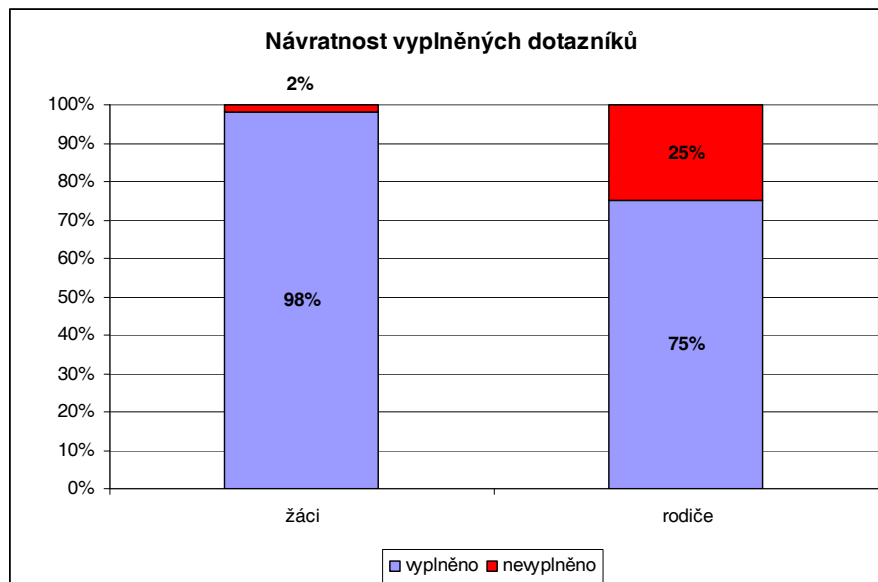
Účast rodičů byla vysoká a překvapila i zpracovatele. Dotazníky byly distribuovány do 92 rodin, zpět se vrátilo 69 vyplněných dotazníků, což činí 75%. Z toho 45% dotazníků vyplňovali oba rodiče, 43% pouze matky a otcové se podíleli 12%. Tato vysoká čísla svědčí o zájmu rodičů zabývat se touto problematikou. Výsledky návratnosti představuje tabulka č. 2.

rodiče	počet	%
dotazník obdrželo	92	100%
dotazník vyplnilo	69	75%
matky	30	43%
otcové	8	12%
společně	31	45%

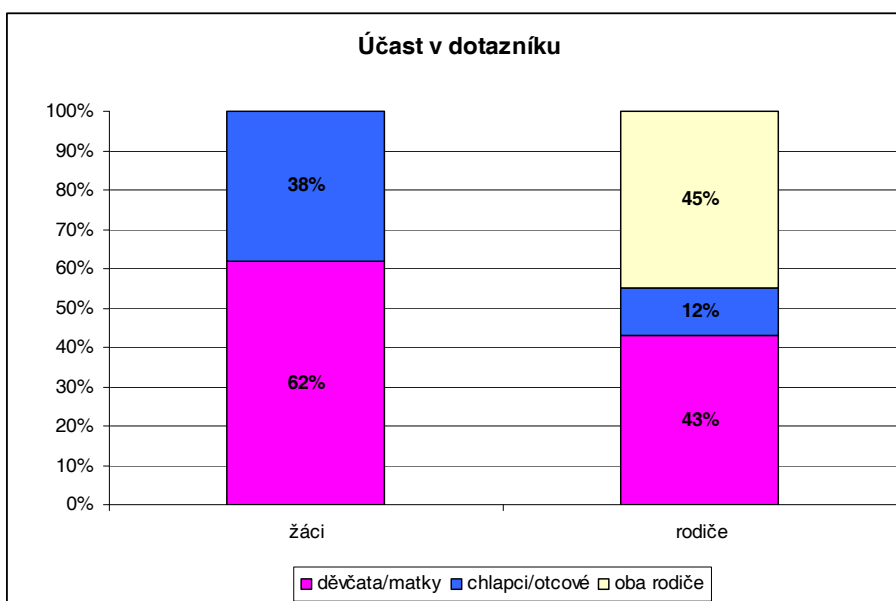
tabulka č. 2

To, že 75% rodičů se aktivně zúčastnilo takového šetření, znamená, že nejsou lhostejní k možným problémům svých dětí a jsou ochotni jim porozumět a naslouchat. Již jenom tohle zjištění dává dobré znamení pro budoucnost v preventivních programech či brzkém a účinném odhalování a potírání takového jednání, kterým se v této práci zabývám.

Následující graf (graf č. 1) přehledně vypovídá o návratnosti dotazníků. Vzhledem k citlivému problému přistoupili všichni zúčastnění respondenti k průzkumu zodpovědně, o čemž svědčí vysoké hodnoty návratnosti.



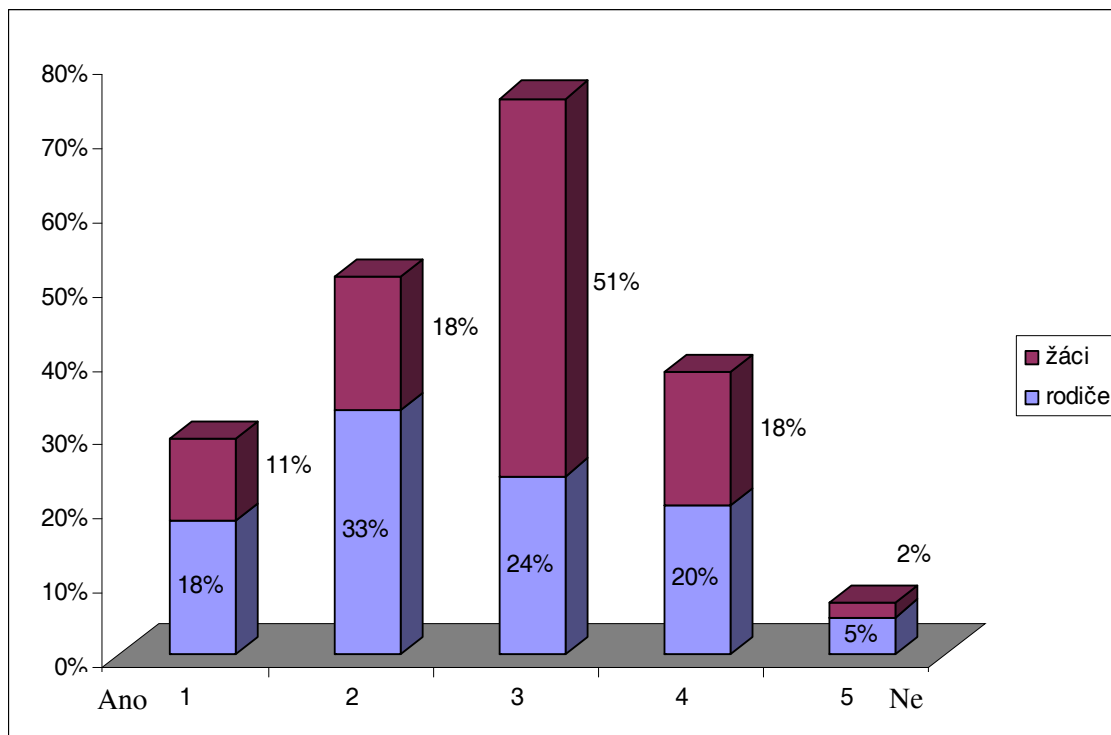
Další graf (graf č. 2) přehledně ukazuje, kdo a v jakém procentuálním zastoupení dotazník vyplnil. Ze strany žáků bylo vybráno 62% vyplněných formulářů od dívek a chlapci se podíleli 38%. U zúčastněných rodičů bylo rovněž přihlíženo k osobě, která dotazník vyplnila. Bylo zpracováno 43% odpovědí od matek, 12% odpovědí od otců a společně odpovědělo 45% rodičů.



Otázka č. 1:

Chodí vaše dítě rádo do školy (třídy)?

Chodíš rád (a) do této školy (třídy)?

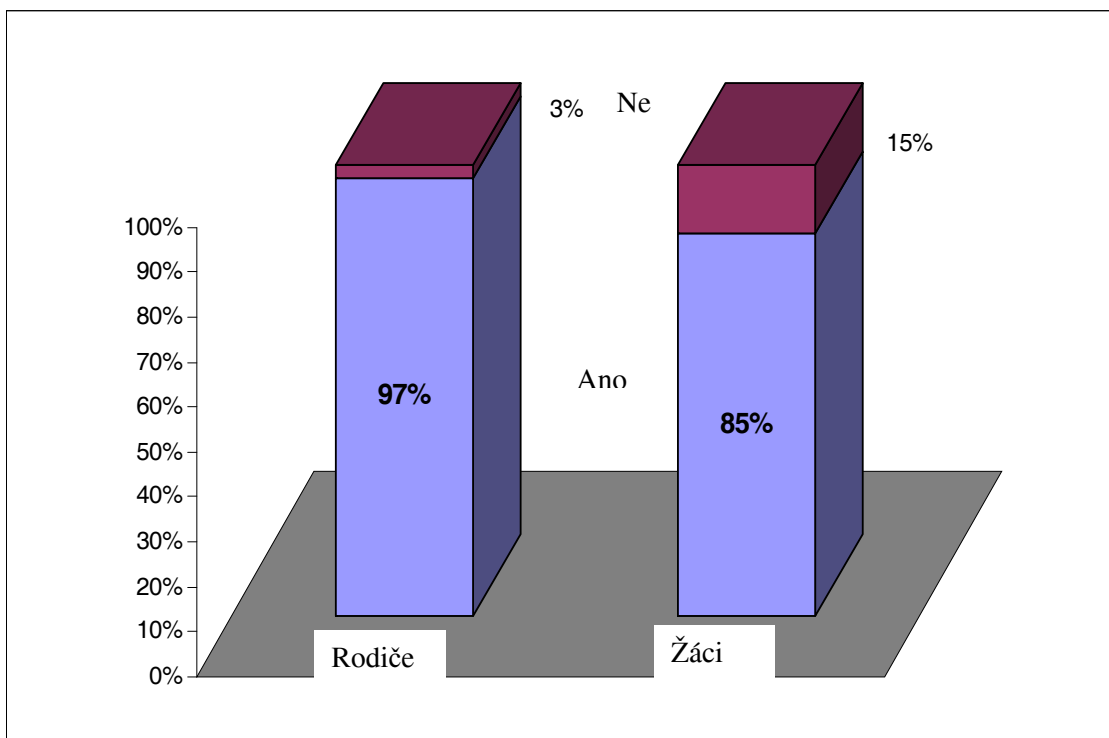


Z grafu vyplývá, že většina žáků sedmých tříd chodí do školy ráda, přesto těch, kteří se ve škole cítí nespokojeně je 18%. 2 % žáků se cítí ve své třídě vysloveně nespokojeně a do školy nechodí ráda. Dle uvedených výsledků zde panuje téměř shoda s rodiči. Pouze ve střední hodnotě se názory více liší. Žáci tak zřejmě vyjadřují neutrální postoj, což je pro jejich věkovou hranici přirozené.

Otázka č. 2:

Má vaše dítě ve třídě dobrého kamaráda?

Máš ve třídě dobrého kamaráda?

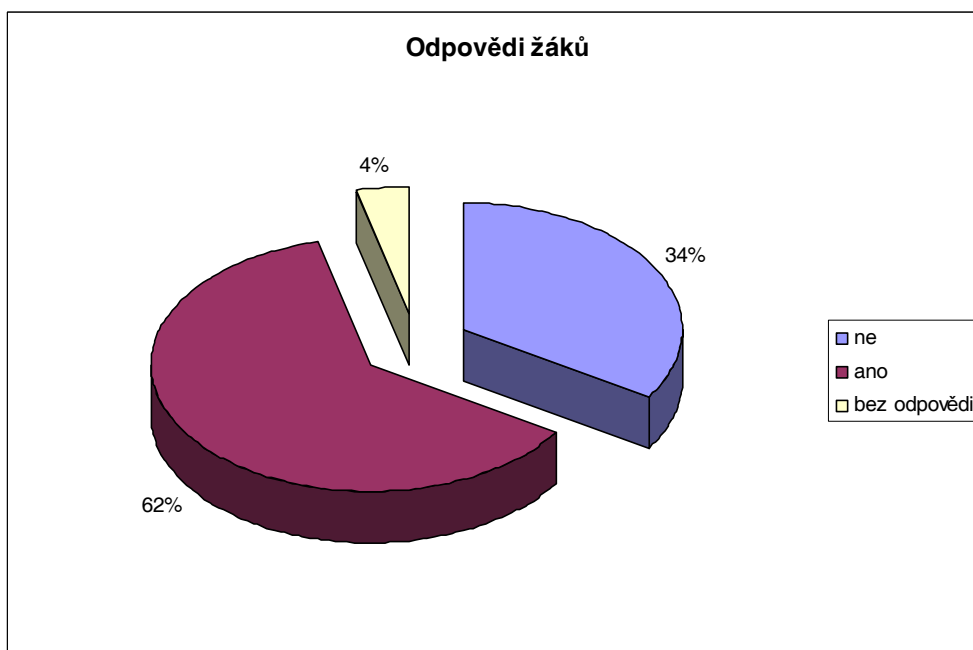
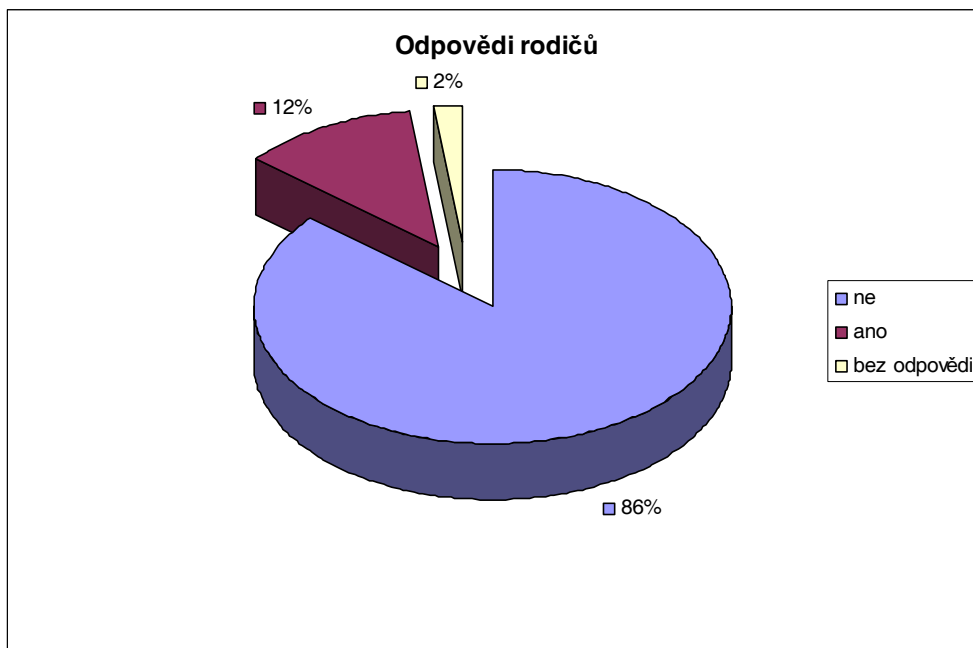


Touto otázkou jsem se snažil zjistit, zda není dítě ve třídě příliš izolované od sociálních vazeb a zda má ve třídě někoho blízkého, komu se může svěřit. Žáci v 15% případů uvedli, že nemají žádného dobrého kamaráda a tudíž lze předpokládat, že se ve třídě cítí osamocené a nepatří do žádné party. Naopak rodiče předpokládají pouze v 3% zastoupení, že je jejich dítě takovým způsobem izolováno od ostatních spolužáků. Dá se usuzovat, že problém kamarádství tíží daleko více děti než jejich rodiče. Obecně by se měli rodiče více zajímat, s kým jejich děti tráví volný čas.

Otázka č. 3:

Máte indicie, které připouští šikanu ve škole, kterou navštěvuje vaše dítě?

Setkal (a) jsi se někdy s chováním, které bys označil (a) jako šikanování?



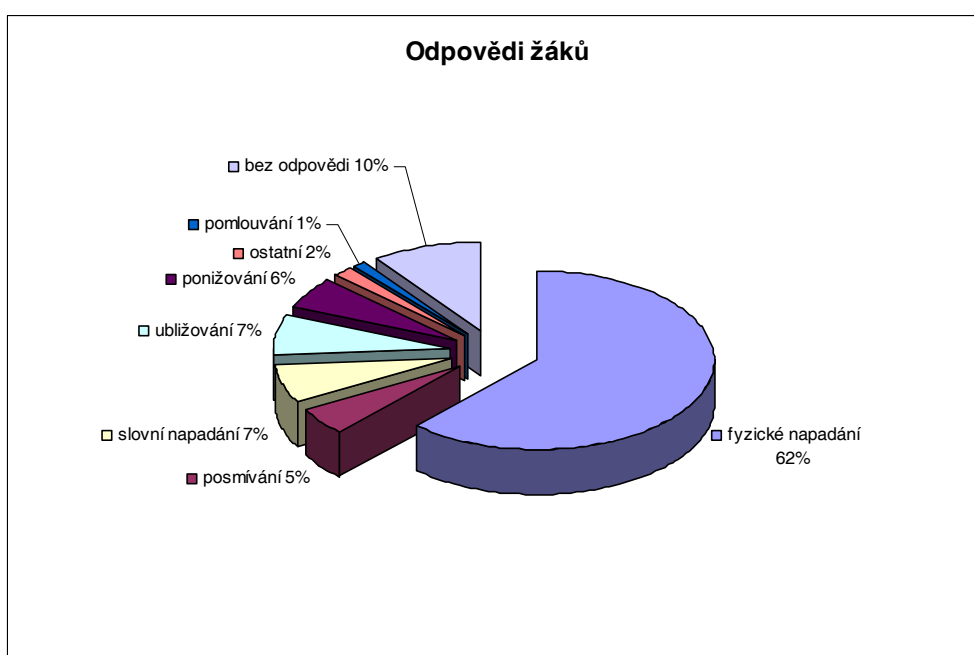
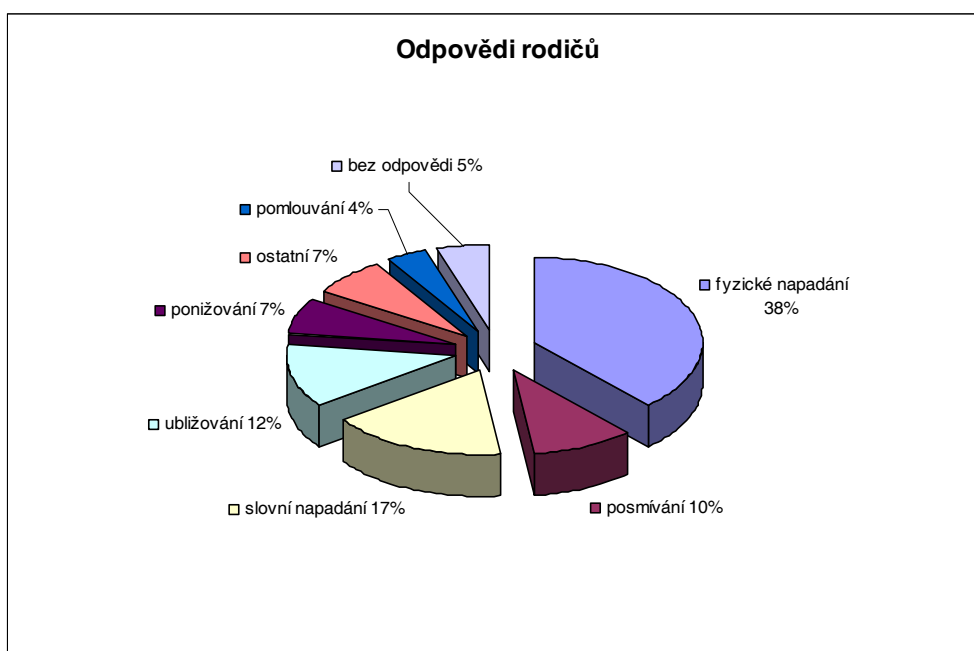
62% procent žáků připouští, že se setkala s chováním, které by označila za šikanování. Naopak 86% rodičů nemá žádné poznatky o šikaně na půdě školy, kterou navštěvují jejich děti. Rodiče tento problém zřejmě nedoceňují a převážná většina považuje školu za bezpečné prostředí nebo není o šikaně informována. Z výsledků lze

rovněž vyvodit, že je toto téma oběma skupinami tabuizováno. (obě skupiny respondentů na toto téma spolu příliš nehovoří)

Otázka č. 4:

Vysvětlete, co si představujete pod pojmem šikanování (popište projevy takového chování).

Vysvětli, co si představuješ pod pojmem šikanování (popiš projevy takového chování).

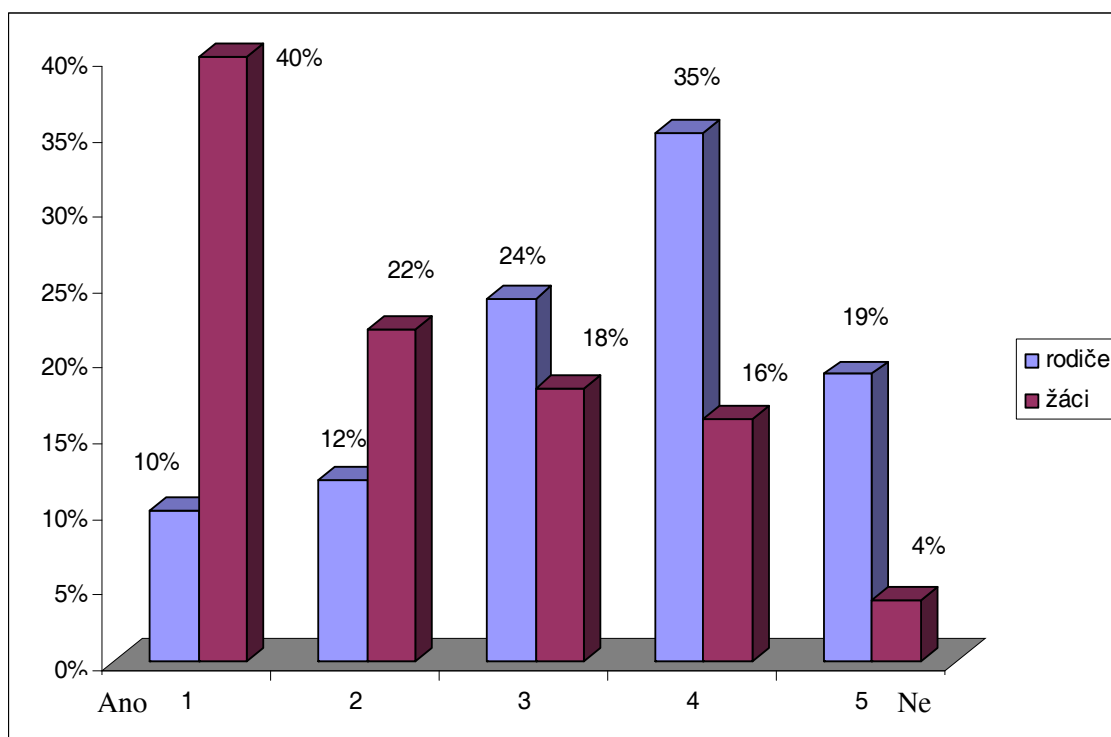


Všechny odpovědi byly rozřazeny do výše uvedených skupin (mnoho respondentů uvedlo specifikace pro více možných skupin, hodnoty tedy vyjadřují poměr mezi všemi získanými odpověďmi), u položky „ostatní“ se objevovaly odpovědi typu: „kradení peněz“, „vydírání“, „vyhrožování“, „bránění vstupu“, „domluva více děcek na jednoho“, nadřazenost“, ale i odpověď - „zlé, nechci provozovat“, atd....

Otázka č. 5:

Myslíte si, že takové chování je v dnešní době na školách problémem?

Myslíš si, že takové chování je v dnešní době na školách problémem?



Výsledky posledního celonárodního výzkumu udávají, že 41% žáků je na našich školách šikanováno. Šikana je nejčastější příčinou traumatizace našich dětí. Z tohoto pohledu mají velmi důležitou roli rodiče. Bývají mezi prvními, kdo zpozoruje změny v chování dítěte, neboť jsou ti, kteří znají svoje dítě nejlépe. Ani pedagog nemůže zpočátku odhalit tyto drobné změny, které jsou důležité pro včasný preventivní zásah.

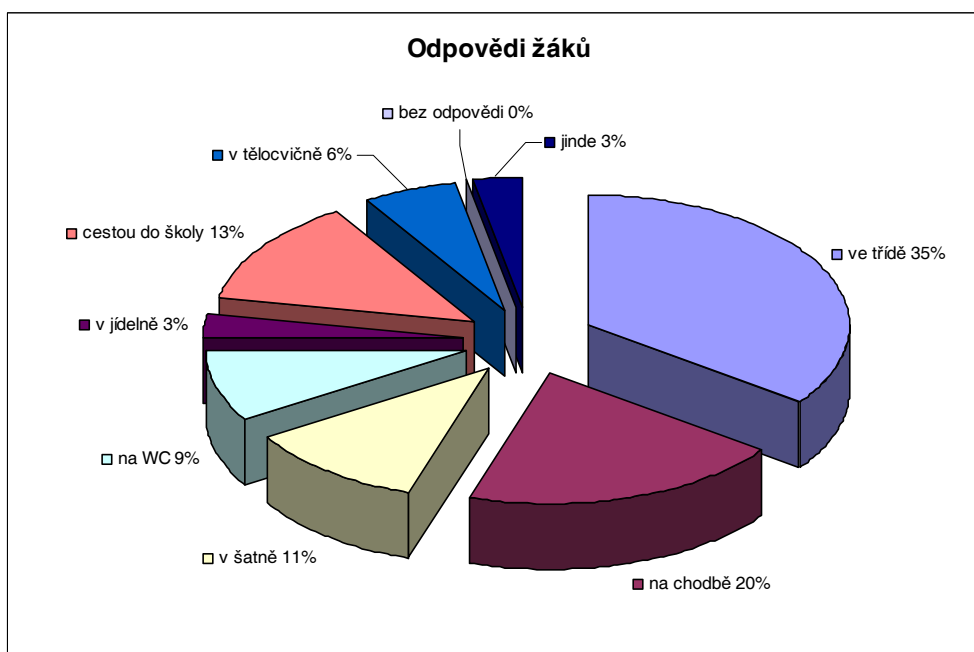
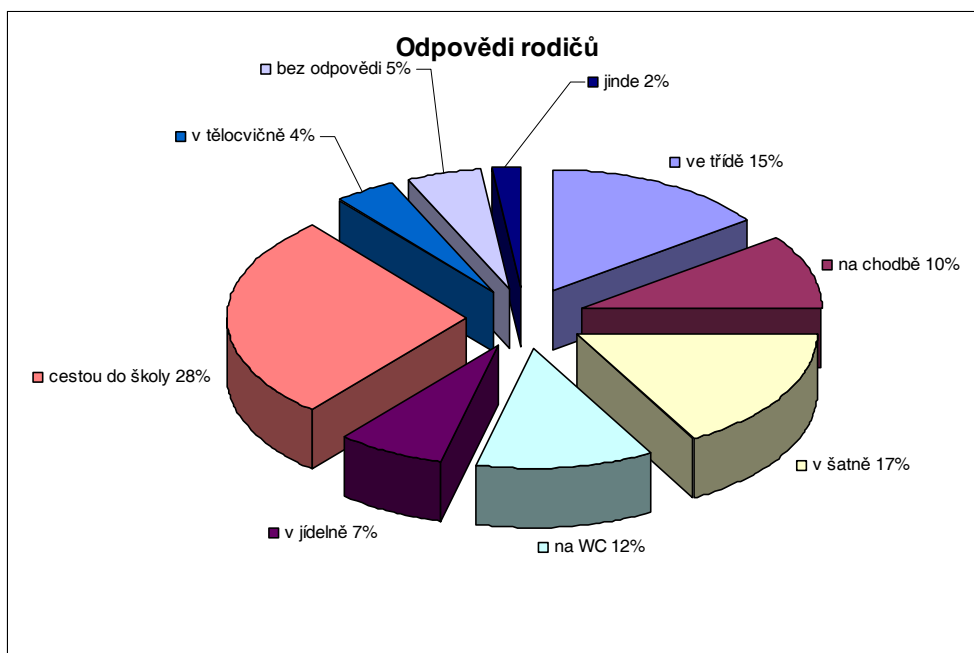
Jak je vidět ze zpracovaných odpovědí, 62% žáků považuje šikanu ve škole za velmi problematické chování. Rodiče si naopak šikanu mnoho nepřipouštějí. Jako problematickou ji označilo 22% dotazovaných. Tragické na tom je, že tito nejbližší

ochránci o takovém ohrožení mnoho nevědí a nedokážou svému dítěti, které se nachází v nouzi, účinně pomoci.

Otázka č. 6:

Kde si myslíte, že je vaše dítě nejvíce ohroženo?

Kde se to děje?

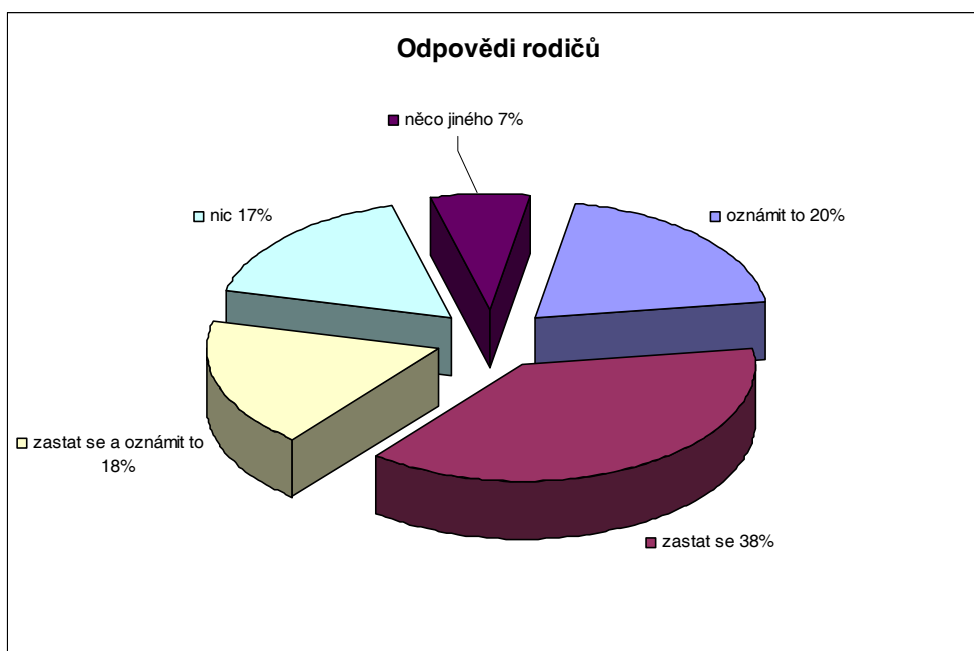


Tato otázka měla ozřejmit, kde se děti setkávají se šikanováním. Pod odpovědí „jinde“ potom všechny prostory mimo školu, obvykle zde byly odpovědi – „před školou“, „na autobusové zastávce“, „ve svém volném čase, na táboře“, objevila se

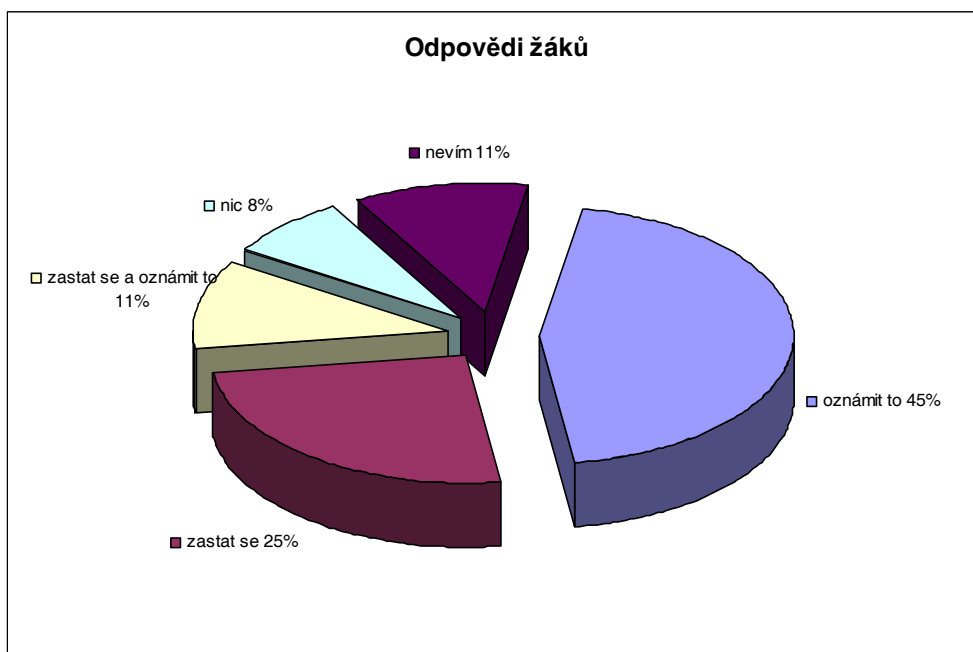
zde i odpověď „všude“. Většina případů šikany se odehrává ve třídě o přestávkách mezi vyučovacími hodinami. Hodně případů, je zaznamenáno mimo vyučování, ať už se jedná o cestu do nebo ze školy. Za poměrně bezpečné místo lze dle odpovědí označit školní jídelnu či tělocvičnu. Poměrně málo případů šikany se odehrává před zraky učitelů při řádných či suplovaných vyučovacích hodinách. Řada rodičů považuje za nejvíce rizikovou cestu do školy, žáci se naopak cítí nejvíce ohroženi o přestávkách ve své třídě

Otázka č. 7:

**Jak by se mělo zachovat vaše dítě, kdyby vidělo, jak někomu ve škole ubližují?
Co bys udělal (a) ty, kdybys viděl (a), jak někomu ve škole ubližují?**



46% rodičů má ve své dítě obrovskou důvěru a neváhalo by je postavit tváří v tvář agresorovi. Je to sice hrdinský postoj, při kterém by dítě muselo zvažovat svoje možnosti a situaci aby se samo nedostalo do pozice oběti. Takové jednání určitě nelze obecně doporučit všem žákům. Stejně nebezpečné je „strčit hlavu do písku“, jak odpovědělo 17% rodičů. V odpovědi něco jiného se objevily odpovědi – „utéct“, „zachytit událost na mobilní telefon“.

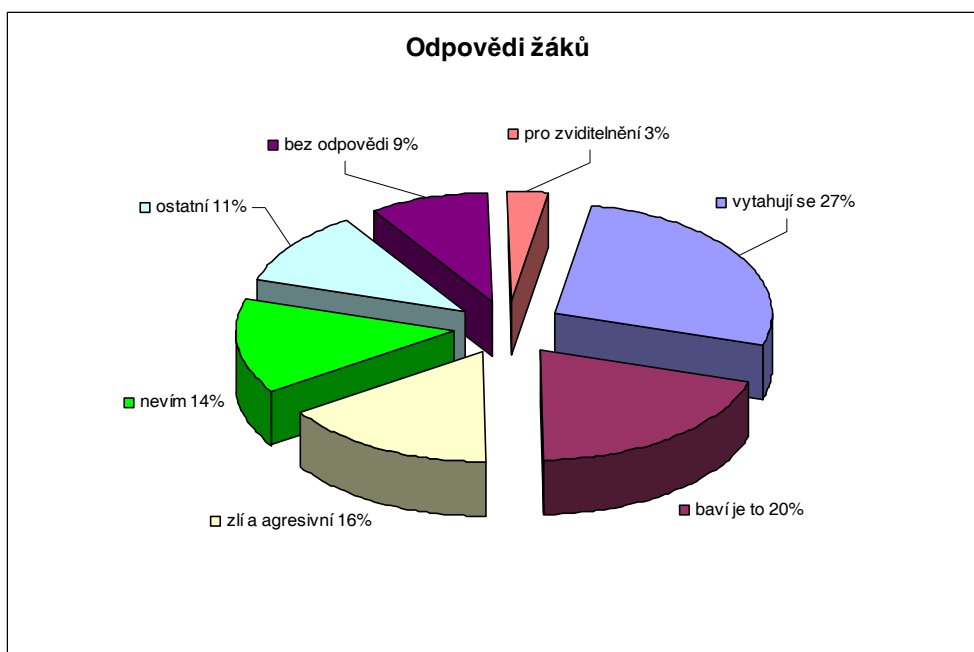
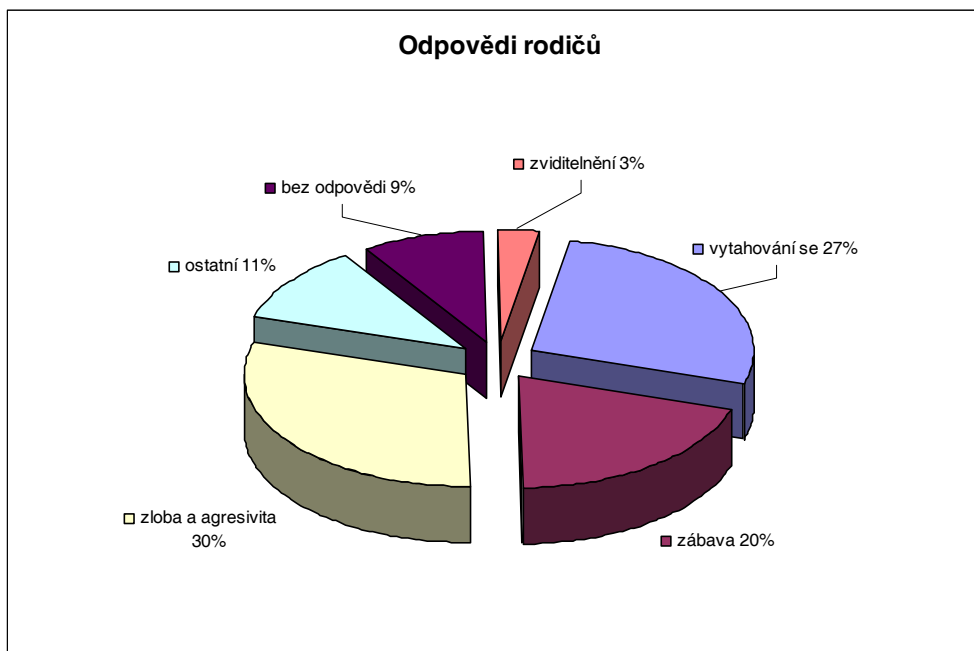


Naopak 56% žáků, pokud by se setkala se šikanou by ji oznámilo. 8% žáků by dělalo “mrtvého brouka“, snad z obav aby se nestali středem pozornosti a útok se neobrátil proti nim. 11% žáků by se rozhodovalo až pod vlivem okamžité situace a zvažovalo svoje možnosti.

Otázka č. 8:

Jaké jsou podle vás konkrétní důvody šikany?

Jací si myslíš, že jsou lidé, kteří druhé šikanují a proč to dělají?

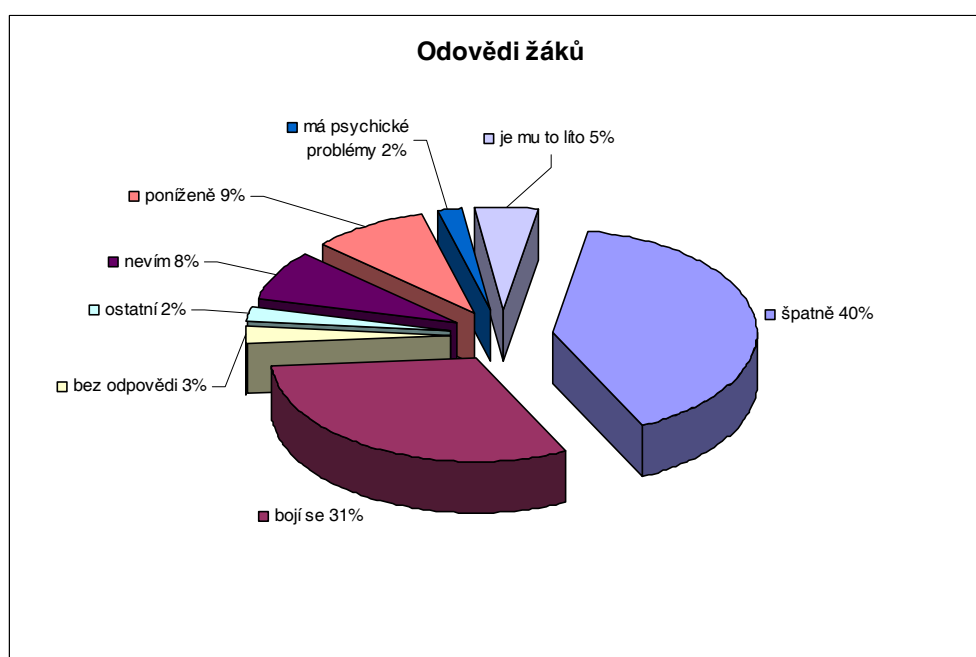
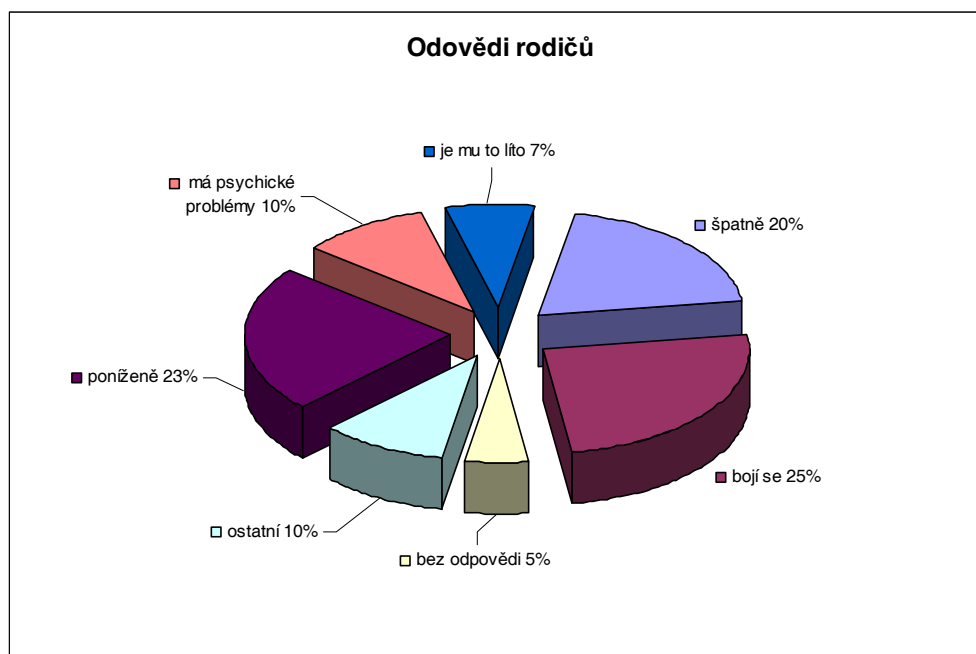


Na tuto otázku odpověděly obě dotazované skupiny téměř shodně. Statistické rozdíly nejsou z našeho hlediska příliš podstatné. Rodiče i žáci uvádějí jako nejvýznamnější důvody šikany agresivitu, zlost, potřebu nadvlády (vytahování a zviditelňování se)

Otázka č. 9:

Jak si myslíte, že se cítí oběť takového jednání?

Jak si myslíš, že se cítí oběť takového jednání?

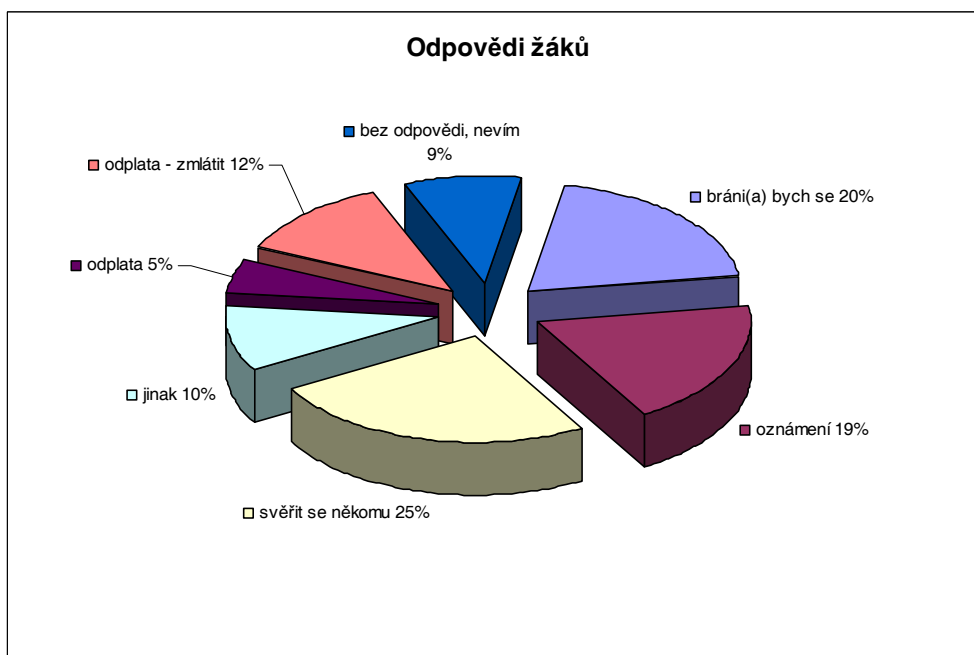
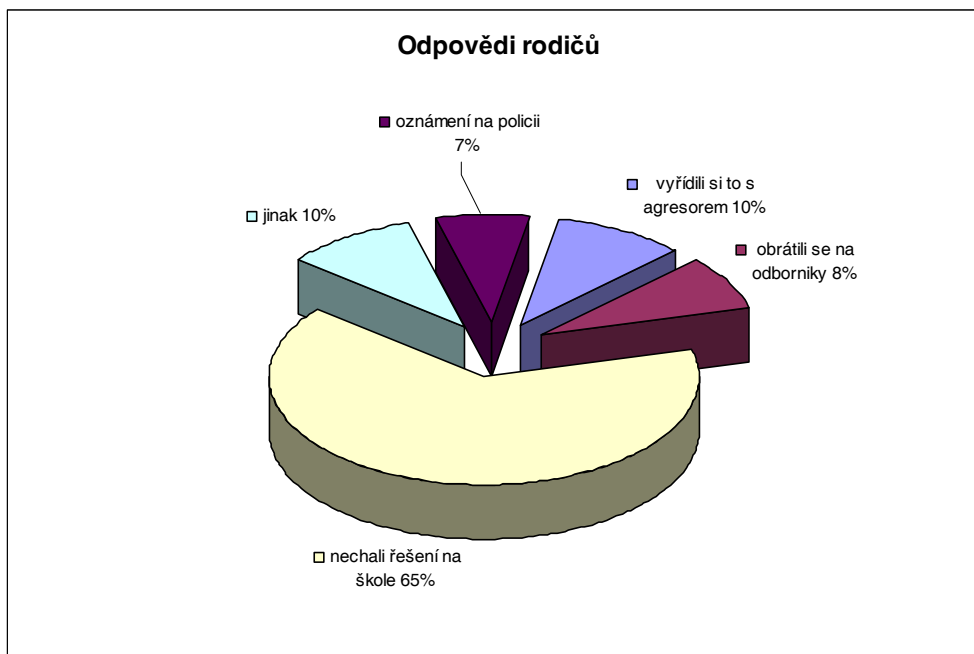


Zřejmě nikdo z dotazovaných by nechtěl být v roli oběti. Její úděl může vést až k sociální izolaci a ztráty sebedůvěry. Taková osoba pak těžce navazuje sociální kontakty. Každý chápe, že kategorie strachu a ponížení nevede mladé lidi k integraci do asertivní společnosti, což pro oběť šikany nese následky sebeprosazení v každém kolektivu, kam se v budoucnu zařadí.

Otázka č. 10:

Co byste dělali, kdybyste se dozvěděli, že je vaše dítě šikanováno?

Co bys dělal (a), kdyby se tě někdo snažil šikanovat?

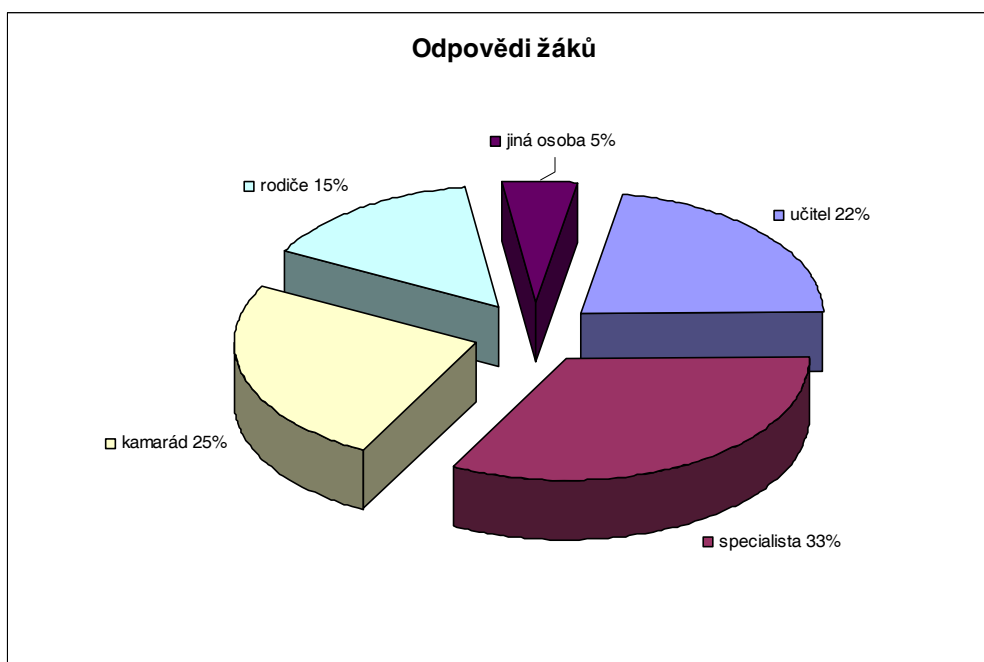
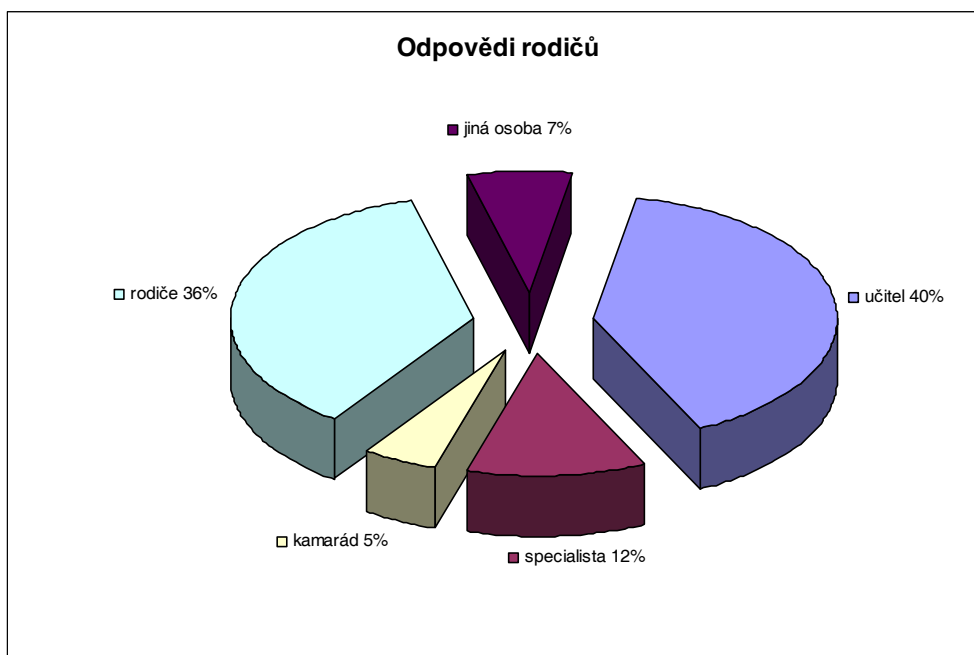


65% rodičů se obrací k pedagogům a důvěřuje škole v řešení případů možného šikanování. Ostatní odpovědi rozdělili téměř rovnoměrně mezi ostatní kategorie. Žáci by se v 25% se svým údělem někomu svěřili, v 20% by se snažili šikaně čelit vlastními prostředky a 19% žáků by šikanu oznámilo a tak hledalo pomoc.

Otázka č. 11:

Kdo si myslíte, že by mohl vašemu dítěti nejvíce pomoci?

Kdo si myslíš, že by ti mohl nejvíce pomoci?



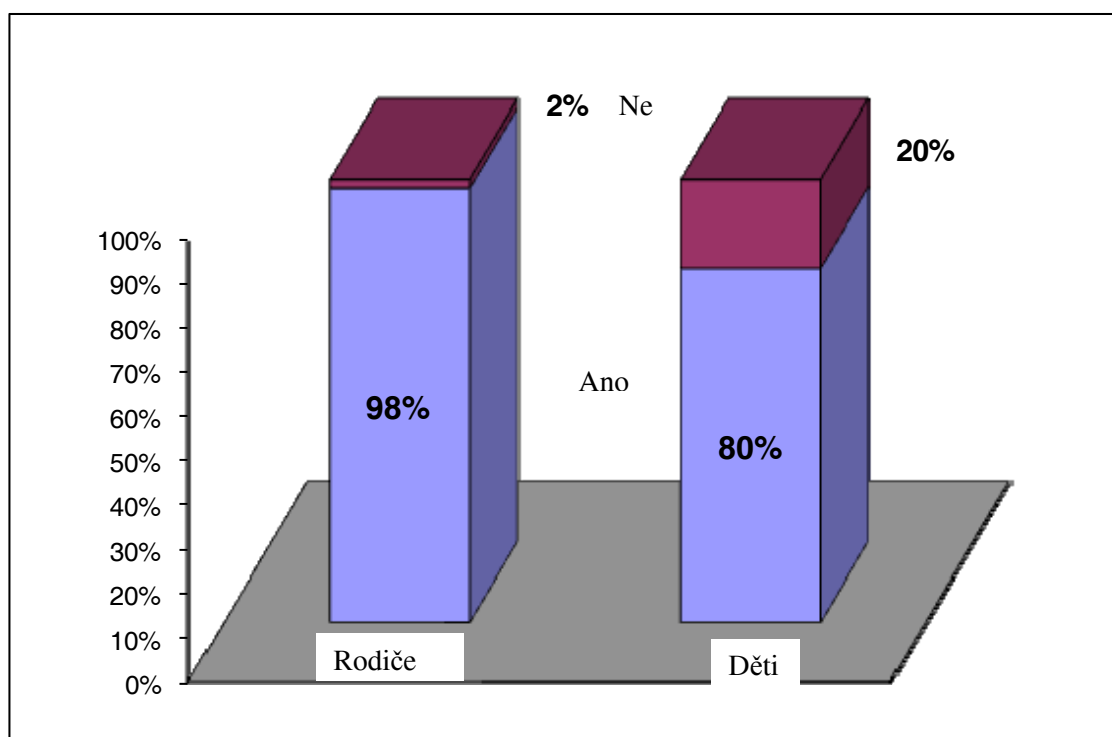
Podle rodičů může nejvíce šikanovanému dítěti prospět učitel (40%) a pak hned oni sami (36%). Odbornou pomoc předpokládá pouze 12% dotazovaných. Kdežto děti se spíše než k rodičům (15%) a pedagogům (22%) obrací s nataženou rukou ke školnímu psychologovi (33%). Tento odborník je dětem nablízku, je ochoten jim nejvíce naslouchat a není oproti učitelům součástí prostředí třídy, kde k šikaně dochází. Někteří pedagogové s využitím vlastní autority situaci zlehčují již v zárodku a spoléhají

na váhu vlastní osobnosti. Největšího omylu se dopouštějí tím, že se šikanu pokoušejí zvládnout sami jednorázovým zákrokem. To vede agresory k tomu, aby se uchýlili k ještě rafinovanějším formám šikany.

Otázka č. 12:

Myslíte, že by se vaše dítě někomu svěřilo?

Svěřil by ses někomu?

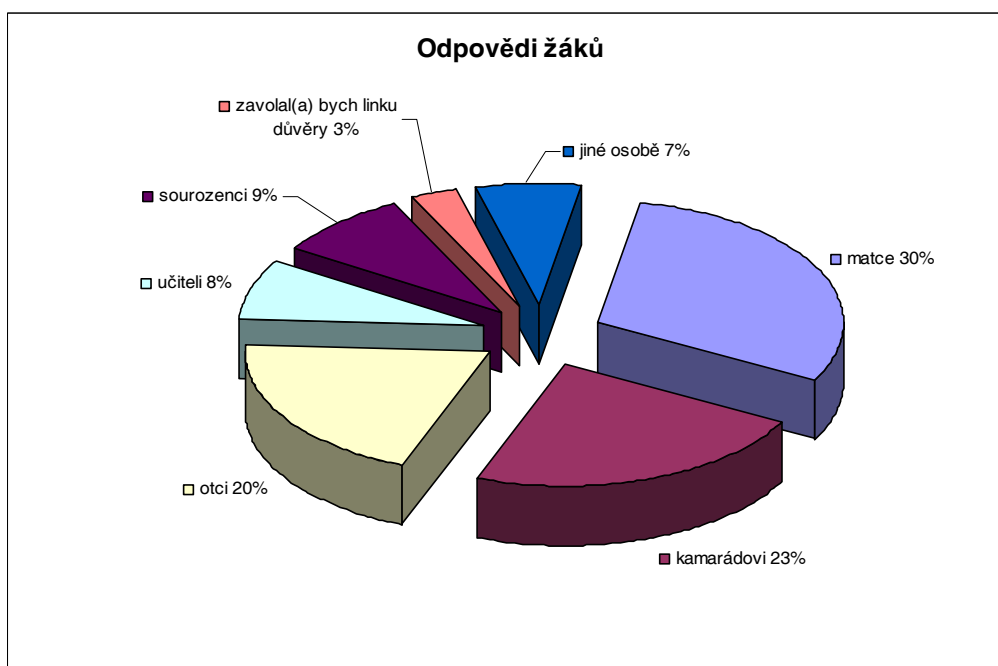
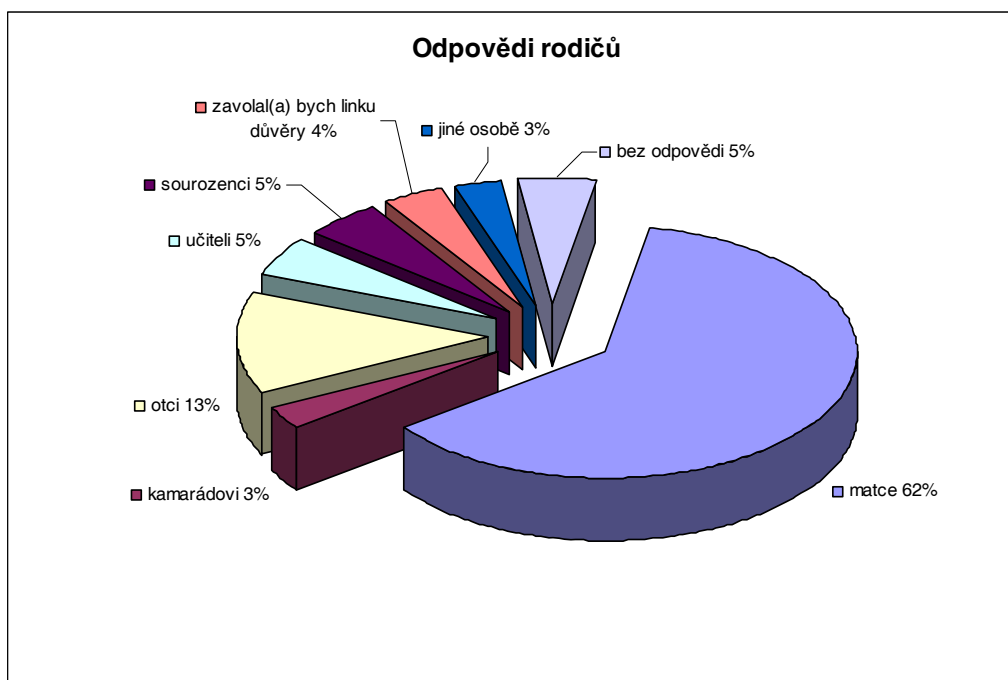


Téměř všichni rodiče se domnívají, že by se jim nebo někomu jinému jejich dítě se svými problémy svěřilo. Avšak každé páté dítě odpovědělo, že by si svoje problémy neslo samo a odmítá se s kýmkoli o své problémy podělit. Tato úvaha zřejmě vyplývá z nízkého sebevědomí, nedůvěry a strachu.

Otázka č. 13:

Komu?

Komu?

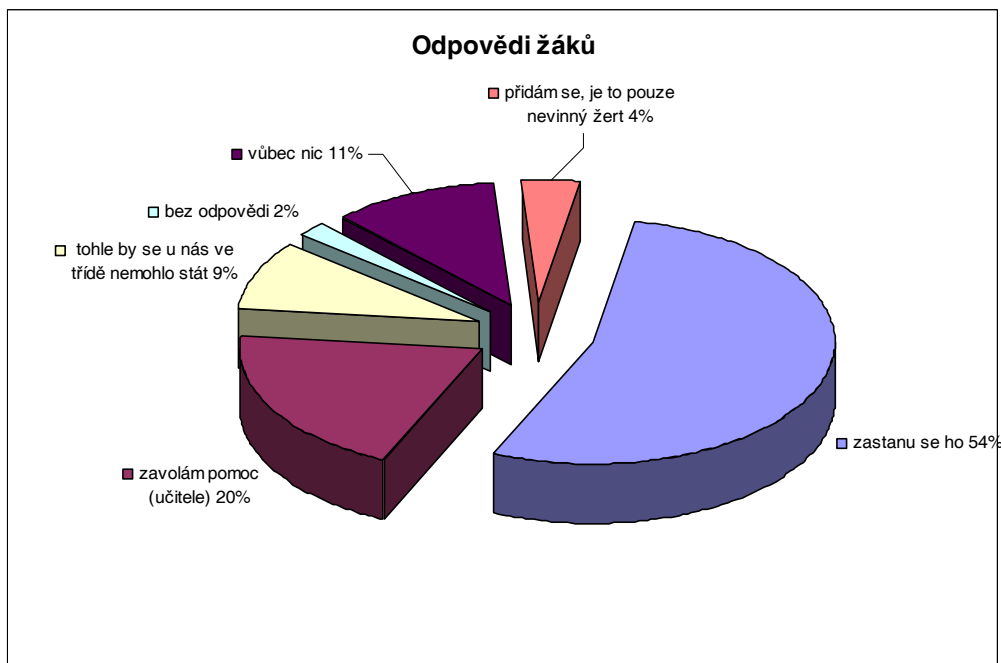
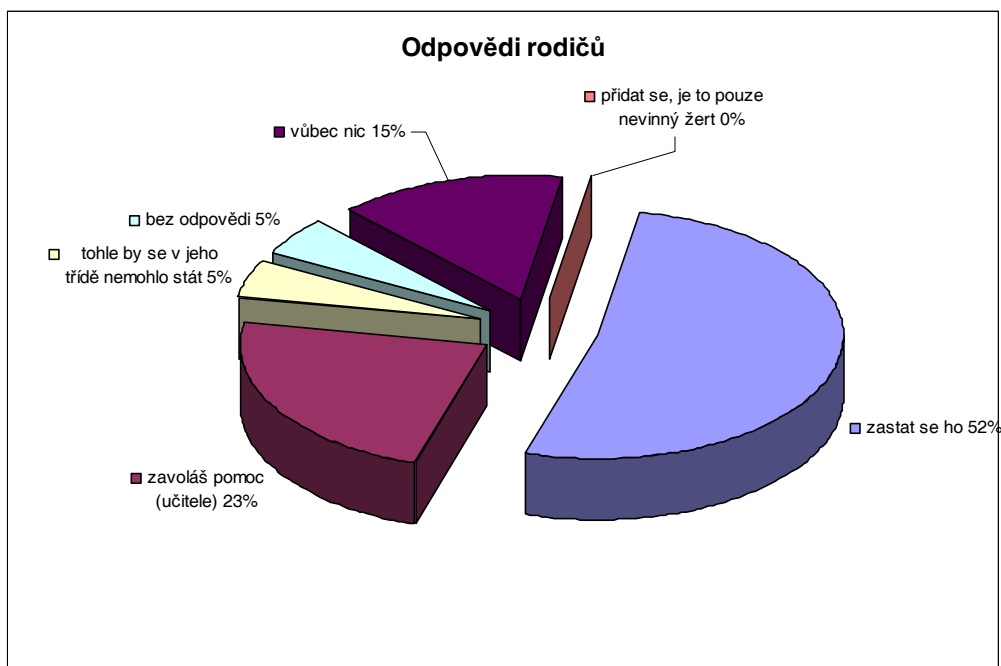


Z odpovědí žáků je zřejmé, že v pedagogy nemají mnoho důvěry. Pouze 8% dětí by se svěřilo učiteli a spoléhalo na jeho zásah. Polovina by se svěřila rodičům. Z toho 30% matce a 20% otci. 23% dotázaných dětí hledá pochopení u kamaráda. 75% rodičů se domnívá, že by to byli právě oni, ke komu by se jejich dítě přišlo svěřit. Přitom matky (62%) mají značnou převahu nad otci (13%)

Otázka č. 14:

Představte si situaci: ve škole o přestávce kamarádovi vašeho dítěte ze třídy vezmou brýle, házejí si s nimi a posmívají se mu. Jak by se mělo vaše dítě zachovat?

Představ si situaci: ve škole o přestávce tvému kamarádovi ze třídy vezmou brýle, házejí si s nimi a posmívají se mu. Co uděláš?



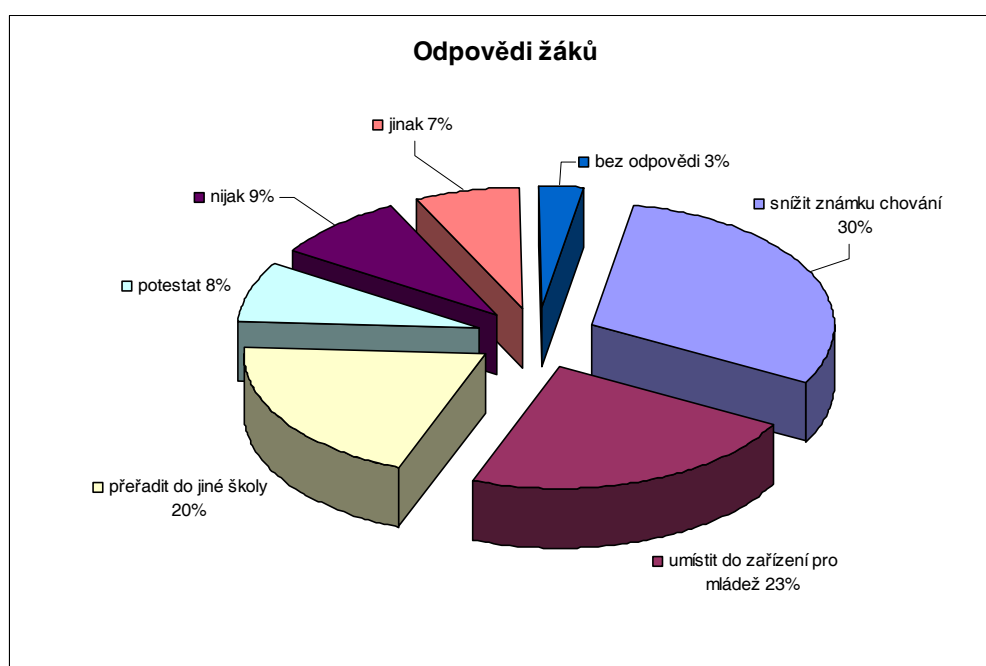
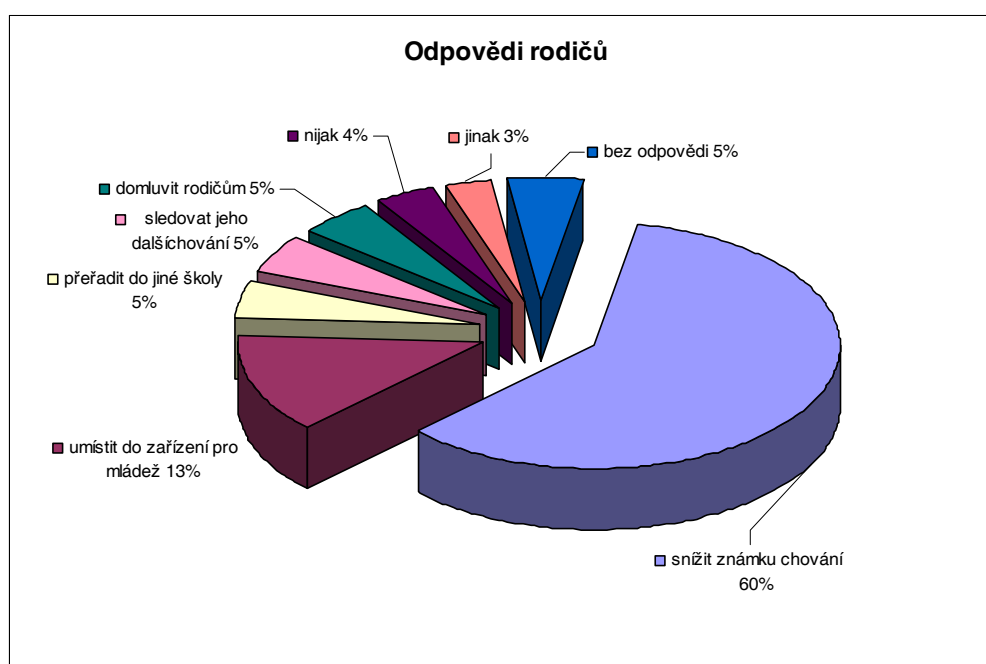
75% rodičů je přesvědčeno, že se jejich potomek postaví na stranu oběti proti agresorovi. Velice podobné stanovisko zastávají i žáci, kteří by tak učinili v 74%. I ostatní možnosti odpovědí jsou téměř shodné. Přesto 15% rodičů a 11% žáků zastávají

postoj „nic nedělat a uvedené situace si nevšímat“. 4% žáků by se dokonce k ostatním připojila, protože jim tahle situace připadá jako zábavná.

Otázka č. 15:

Jak by měl být potrestán ten, co ostatním ubližuje?

Jak by měl být potrestán ten, co ostatním ubližuje?



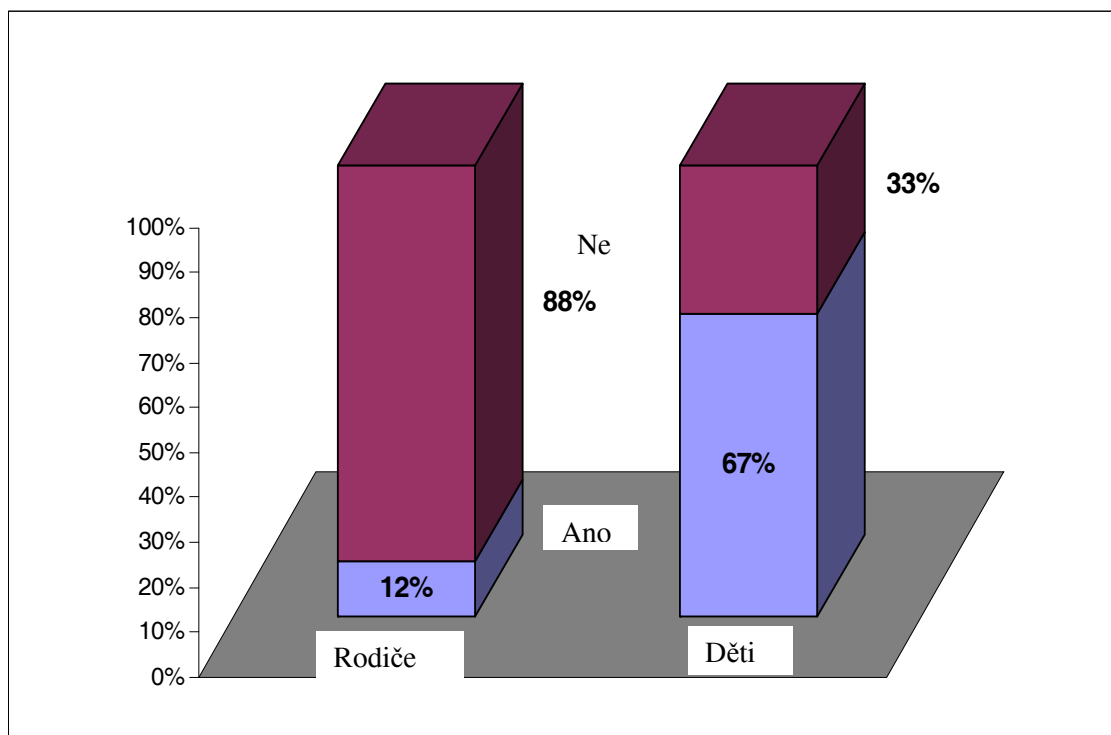
Převážná část rodičů se uchyluje ke snížené známce z chování. Ostatní odpovědi jsou již rozptýleny do ostatních možností, jak je vidět z grafického vyjádření. Žáci

rozdělili svoje odpovědi ve všech kategoriích poměrně stejnoměrně, přitom sníženou známku z chování by z nich akceptovala 1/3.

Otázka č. 16:

Zajímáte se o nějaké informace o šikaně?

Zajímáš se o nějaké informace o šikaně?



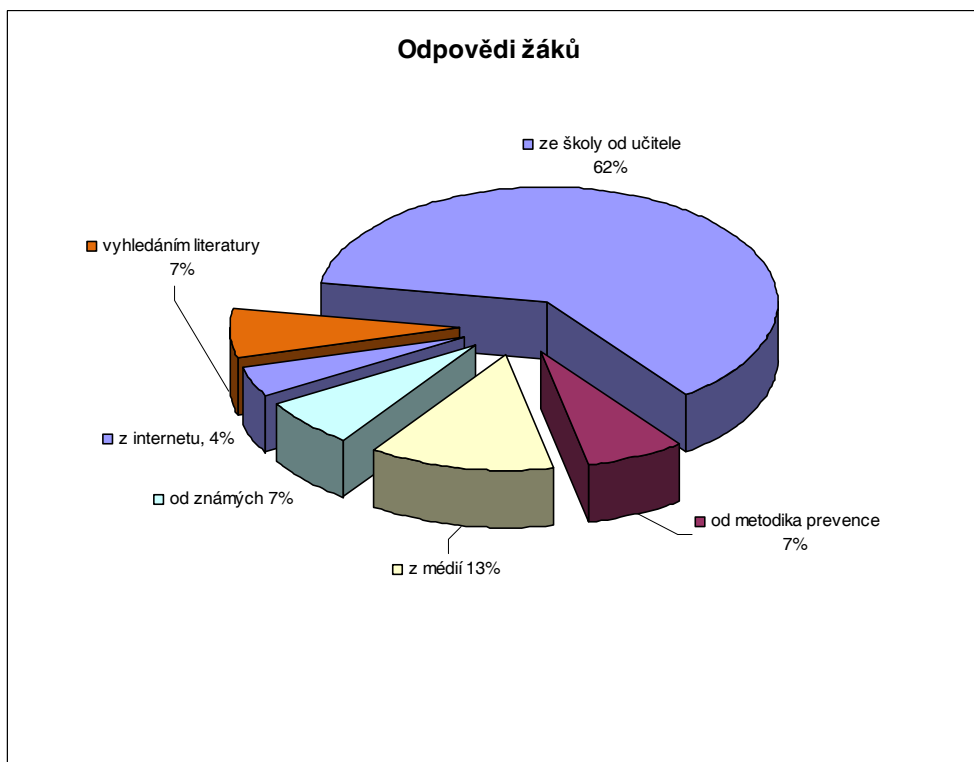
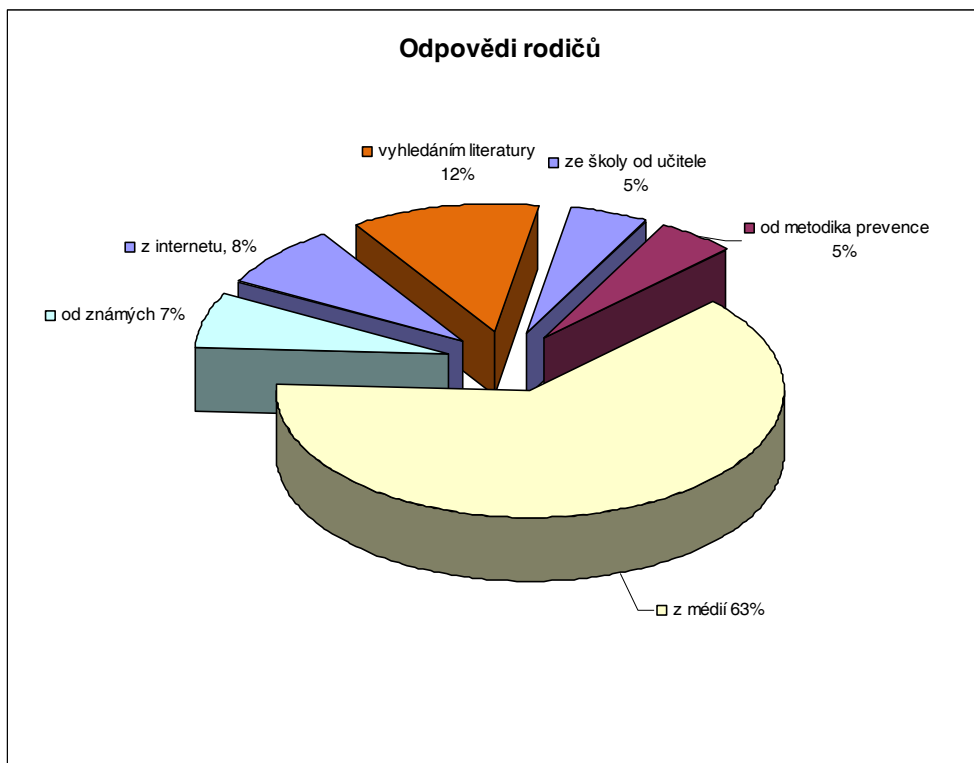
Jak je zřejmé, pro většinu rodičů není šikana ve škole v popředí zájmu. O šikaně je informováno jenom 12% rodičů. Přitom jsou to oni, kdo má ke svému dítěti nejbližší. Rodiče tyto informace převážně čerpají z médií. Takto se jich vyjádřilo 63%. Pouhých 10% rodičů čerpá informace o šikaně prostřednictvím školy a to od učitele (5%) a od metodika prevence (5%), který má problematiku šikany v kompetenci. (viz další otázka č. 17) Z toho vyplývá, že v preventivních programech má škola vůči rodičům velký deficit. Z toho lze vyvodit selhávání komunikace mezi školou a rodiči. Přitom rodiče, jak vyplývá z otázky č. 10, mají ve školu a pedagogy při zásahu proti šikaně značnou důvěru.

Potěšující je, že nedostatečná spolupráce školy a rodičů se nedotýká žáků. 69% z nich udává, že je o šikaně informováno právě ve škole. 62% těchto informací je předáváno prostřednictvím učitele a metodik prevence předává žákům 7% informací.

Otázka č. 17:

Odkud, z jakých zdrojů jste tyto informace získali?

Odkud, z jakých zdrojů jsi tyto informace získal?

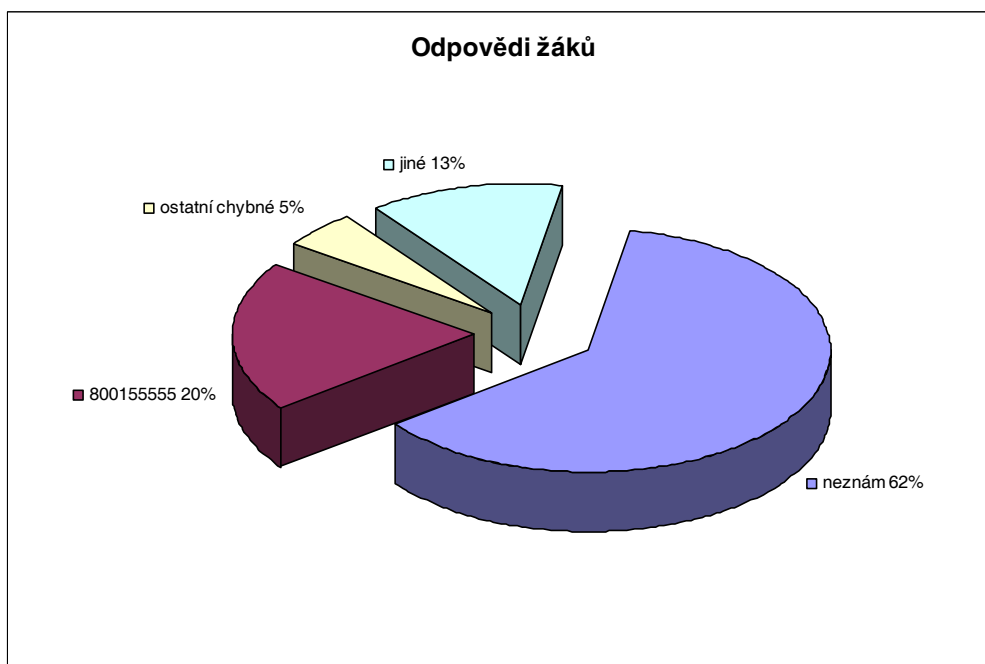
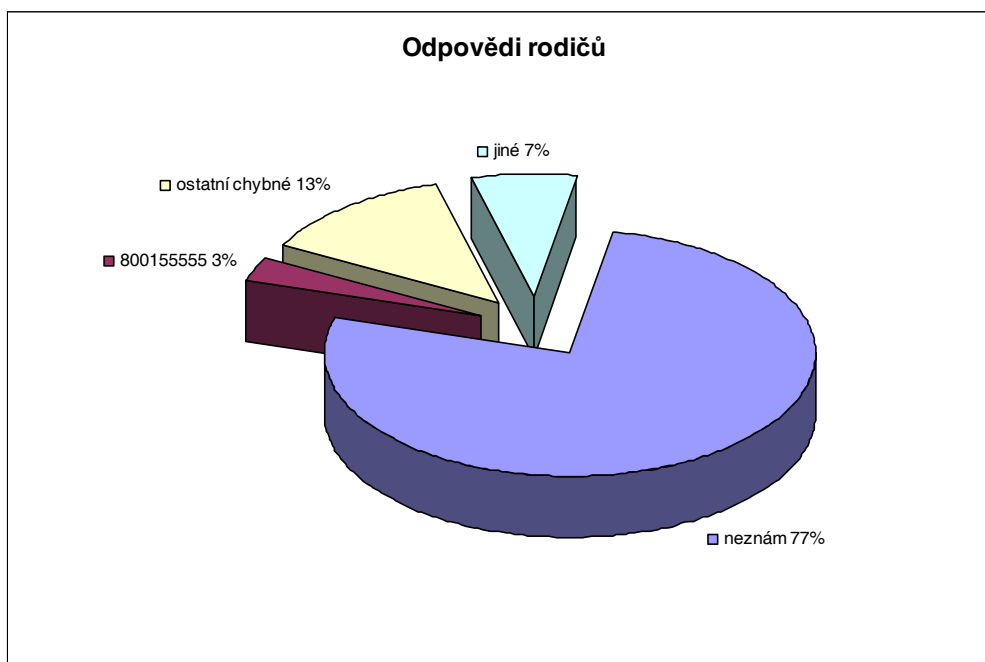


(Komentář k tomuto grafickému znázornění je součástí předcházející strany)

Otázka č. 18:

Znáte číslo na “linku důvěry“, případně jiné číslo, kam byste se obrátili o pomoc?

Znáš číslo na “linku důvěry“, případně jiné číslo, kam by ses obrátil o pomoc?



Správnou odpověď uvedlo 20% žáků a 3% rodičů. Touto otázkou jsem se snažil zjistit povědomí dětí a rodičů o telefonních číslech na linku důvěry. V odpovědích jsem očekával dvě telefonní čísla a to **Linka důvěry** 0800 155555 a **Linka bezpečí** 0606 55555. V chybných odpovědích se většinou ukázalo, že žáci se již s těmito čísly setkali, neboť čísla většinou obsahovala 5 – 6 pětetek a špatné předčíslení. Pouze jednou respondent udal telefonní čísla 158, 150 a 155.

4.4 Dílčí závěr

Šikanování se vyskytuje v různých formách a je přítomno na všech základních školách. Formy a intenzita šikany závisí na mnoha vzájemně se ovlivňujících faktorech, o kterých mluvíme jako o školním klimatu. Za velice důležité pro předcházení šikany a vytváření zdravého klimatu ve škole považují zapojit od samého začátku do spolupráce rodiče šikanujících i šikanovaných dětí. Rodiče musí umět zpozorovat změny v chování dětí, musí vědět, jaké strategie je třeba použít. Děti potřebují pomoc školy i pomoc rodičů k jejich uskutečnění.

V Aplikační části jsem proto zkoumal a srovnával, jaké postoje zaujímají žáci a jejich rodiče k problematice šikany.

Hypotéza spočívající v tvrzení: *„Rodiče nepovažují šikanu ve škole, kterou navštěvují jejich děti za stejně závažný problém jako ony samy,“* byla ověřena. Její validitu dokazují odpovědi respondentů, zejména v odpovědi č. 3 a č. 5. Rodiče mají o šikaně jen malé povědomí, nepřipouští si výskyt šikany na škole, kterou navštěvuje jejich dítě (86% rodičů nemá o výskytu šikany žádné indicie). Problém šikany podceňují a nemají dostatek informací. Možnost ohrožení svého dítěte si nepřipouští a nepovažují šikanu za aktuální problém (takto se vyjádřilo 44% rodičů). Naopak 62% žáků udává, že se s chováním, které má charakter šikanování, již setkalo a zároveň považují šikanu na škole za problematickou.

Hypotéza spočívající v tvrzení: *„Rodiče i děti jsou o možnosti výskytu šikany dostatečně informováni a vědí, kam se obrátit o kvalifikovanou pomoc,“* byla vyvrácena. Rodiče z hlediska šikany považují školu za bezpečné prostředí a mají důvěru v pedagogy, že šikaně pokud se vyskytne, učiní přítrž. Pokud jsou o šikaně informováni, tak prostřednictvím médií. V tomto ohledu komunikace s rodiči z hlediska školy vážne a škola má vůči rodičům určitý dluh v preventivní činnosti. Ve škole selhává role metodika prevence. Jeho činnost je nahrazována pedagogy, ale zejména vůči žákům. (vyplývá z odpovědí v otázkách č. 16 a 17). Žáci mají o šikaně více informací. Tyto vědomosti lze přičíst předmětu rodinné výchovy, v jehož osnovách je téma šikany zařazeno.

Závěr

Šikana na základních školách je v poslední době považována za jeden z nejzávažnějších kázeňských problémů. Tuto skutečnost dokazují i studie, které se výzkumem šikany nezávisle na sobě zabývají. Učitelé jsou nuceni řešit tyto problémy, což vyžaduje znalosti problematiky i odborné kompetence.

Šikanou a agresivitou dětí a mládeže se zabývá mnoho soudobých autorů, společenských sdružení i organizací. Přitom se snaží působit na mládež především preventivně a vtáhnout do tohoto problému širokou veřejnost. Bez zájmu nás rodičů i pedagogů o naše děti by to byl boj marný a plýtvání prostředky. Změna životního stylu, zrychlené tempo života, snaha o co nejlepší ekonomické zabezpečení rodiny s sebou přináší i změnu hodnot a nové situace. Při tomto tempu bychom neměli zapomínat na naše potomky, zejména v emoční oblasti. Věnovat jim více svého volného času a zdravě povzbuzovat jejich sebevědomí. Snaha dětí o sebeprosazení, která je vedena špatnými motivy a nevhodným prostředím může vést ke vzniku sociálně patologických jevů.

V diplomové práci jsem se zabýval jedním ze sociálně-patologických jevů, problematikou šikany na půdě základního školství. V první části jsem ji zkoumal z teoretického hlediska. Připomněl jsem některé pojmy důležité pro objasnění co je a co není šikana. Chování protagonistů šikany se často vymyká běžnému průměru a odchyluje se od požadavků sociálních norem. Má skupinový charakter a ve školním prostředí vrůstá do celé třídy. Společnost si šikanu nepřipouští a její existenci často přehlíží. Ta se pak dostává na povrch až při zveřejnění. O to jsou pak důsledky horší. Pedagogická ani rodičovská veřejnost zatím není dokonale připravena se s tímto patologickým jevem vyrovnat a zamezovat mu již v zárodku vhodnou prevencí a nelpěním na tradičních pedagogických postupech.

V aplikační části jsem pak posuzoval problém v praxi. Srovnával jsem postoje žáků II. stupně ZŠ v kontrastu s postoji jejich rodičů. Postoje žáků i rodičů jsem získal vlastním šetřením - distribuováním dotazníku na II. stupni Základní školy.

Dotazníkovým šetřením šikanu jako problém na škole považuje 62% žáků, naopak na tuto otázku se vyjádřilo kladně pouze 22% rodičů. Přitom se se šikanou setkalo 62% dotázaných žáků, ale 86% rodičů si problém šikany nepřipouští. Většina rodičů má z hlediska zvládnutí šikany k pedagogům důvěru. Naopak jenom malá část školáků je ochotna se učitelům v tíživé situaci svěřovat. Obávají se spíše autoritativního šetření, spočívajícího v jednorázovém zákroku, nebo snižování a podceňování významu situace. Mnozí učitelé šikanu přehlížejí a zastávají k ní laxní postoje.

Ze strany školy chybí v této oblasti určitý komunikační kanál, jistá preventivní a osvětová činnost, která by do problému v co největší míře zapojila rodiče. Škola by v tomto ohledu byla určitě vyslyšena, neboť požívá od rodičů vysoké míry důvěry. Rodiče považují školu za bezpečné prostředí a mají důvěru v pedagogy. Ale o šikaně mají sporadické informace, a pokud jsou informováni, tak prostřednictvím médií. V tomto ohledu nesehrává škola svou preventivní funkci. Pro účinnější potlačování šikany a agresivity mládeže by prevenci měli provádět proškolení pedagogové. Ti by neměli působit jenom na rizikové jednotlivce, ale na celý kolektiv, protože na lhostejnosti a obavách nezúčastněných dětí v kolektivu má šikana svoje živné podhoubí.

Jak prohloubit zapojení rodičů?

Zvát rodiče do školy a vzbuzovat u nich pocit zainteresovanosti na její činnosti. Požádat rodiče o pomoc a podporu, aby v případě šikanování informovali ihned školu, která ji může včas řešit. V případě oznámení rodičů, že jejich dítě je šikanováno, nabídnout okamžitou pomoc a zpracovat společný program spolupráce při řešení jejich případu.

V roce 2002 byl prováděn celonárodní výzkum, kde 41% žáků se kladně vyjádřilo na otázku, zda se již setkali se šikanou. V průzkumu, který jsem prováděl, byl výsledek 62%. Na základě těchto zjištění lze usuzovat, že projevy agrese a šikanování u naší mládeže rostou. Příliš pozdě se tato věková skupina dozvídá o tom co je a není dovoleno, jaké jednání je protiprávní. Z tohoto hlediska je třeba dále pokračovat v prevenci šikany, i když jde o cestu složitou, jak po stránce lidských zdrojů, které se budou této oblasti věnovat, tak i po stránce finanční. Přesto si myslím, že každá volná chvíle obětovaná v rámci prevence šikany se společnosti vrátí.

Resumé

Ve své diplomové práci jsem se zabýval šikanou jako jedním ze sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v prostředí základního školství. Práci jsem rozdělil do čtyř kapitol. V úvodní kapitole jsem se věnoval šikanování z historického a teoretického a právního hlediska. Vymezil jsem některé pojmy a věnoval se rozdílu mezi škádlením a šikanou.

V druhé kapitole jsem se zabýval příčinami a následky šikanování z hlediska obětí i agresorů. Připomněl jsem varovné signály, které vysílá pro své nejbližší okolí oběť šikanování. Věnoval jsem se strategii vyšetřování a zásahu proti šikaně z hlediska rodičů, školy a policie. Předcházení problému šikanování formou prevence, vlivu médií a autority učitele je věnována třetí kapitola.

V poslední části jsem se zabýval praktickým průzkumem postojů žáků II. stupně ZŠ, který jsem provedl v Základní škole v Brně. Průzkum se týkal postojů žáků a jejich rodičů k problematice šikany. Výsledky jsem zpracoval graficky.

Anotace

Hájek, Jiří: Boj se šikanou na II. stupni ZŠ versus konfrontace postojů žáků a jejich rodičů, Brno 2009, 78 stran.

Práce se zabývá agresivitou a šikanou mezi dětmi na II. stupni základního školství. Snaží se najít a rozebrat důvody, které vedou děti k agresivnímu chování. Podává základní rady ke zvládnutí těchto jevů a také informace k nejrůznějším možnostem prevence všem žákům a jejich rodičům postižených šikanou.

Klíčová slova

Agresivita, šikana, děti, sociálně patologické jevy, rodina, výchova, agresor, oběť, způsobené škody, možnosti pomoci, třídní klima.

Annotation

Bullying battle at the second-degree of the elementary school versus the confrontation of pupils' and their parents' attitudes.

This work is aimed at the aggression and bullying among children at the second-degree of elementary schools. It tries to find out and analyse the reasons, which lead children to be aggressive. It gives the basic advice how to handle these problems as well as the information of various possibilities of prevention for all the pupils and the parents affected by bullying.

Keywords

Aggression, bullying, children, social-pathology phenomenons, family, education, aggressor, victim, damages, chance of help, classroom climate.

Seznam použité literatury

Trestní řád č.141/1961 Sb. ve znění pozdějších předpisů

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. ve znění pozdějších předpisů

Zákon o přestupcích č.200/1990 Sb.

CUMMINSOVÁ, D. *Záhady experimentální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998 jako překlad anglického vydání *The Other Side of Psychology* z roku 1995, 237 s. ISBN 80-7178-186-X.

KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, 255 s. ISBN 80-7367-014-3.

KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 127s. ISBN: 80-7178-123-1.

NOVÁK, T., CAPPONI V. *Sám proti agresi*. 1. vyd. Praha: Grada, 1996, 123s ISBN 80-7169-253-0.

PÔTHE, P. *Dítě v ohrožení*. 2. rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999, 186 s. ISBN 80-8610-321-8.

PRŮCHA, J., MAREŠ, J., WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2001, 322 s. ISBN 80-7178-579-2.

ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9.

ŘÍČAN, P. *Krotíme obrazovku*: 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 186 s. ISBN 80-7178-084-7.

SKALKOVÁ, J. a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, 204 s.

SPURNÝ, J. *Psychologie násilí*. 1. vyd. Praha: Eurounion, 1996, 134 s. ISBN 80-8585-830-4.

Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. 1. vyd. Praha: Nakladatelský dům, 1998, 717 s. ISBN 8085841371.

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže Čj.:14514/2000 – 51

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení Čj.: 28 275/2000-22

Věstník MŠMT: Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané Čj.: 25 884/2003-24

Závazný pokyn Policejního prezidenta č. 8/ 2002

<http://www.blisty.cz>

<http://www.ceskaskola.cz>

<http://www.detskaprava.cz>

<http://www.linkabezpeci.cz>

<http://www.minimalizacesikany.cz/>

<http://www.sikana.org>

Přílohy

1. Dotazník zjišťující postoje dětí a mládeže k problematice šikany
2. Dotazník zjišťující postoje rodičů k problematice šikany
3. Mladá fronta dnes 13. 9. 2005
4. PRÁVO 18. 10. 2008
5. PRÁVO 1. 11. 2008

Příloha č. 1: Dotazník zjišťující postoje dětí a mládeže k problematice šikany

Datum:.....

Ročník / věk.....Pohlaví (chlapec, děvče).....

INSTRUKCE:

- **NEPODEPISUJ SE!**
- Zakroužkujte nebo podtrhněte odpověď, která co nejvíce vystihuje pravdivou odpověď. Pište stručně, stačí velmi krátké odpovědi.
- V otázkách, kde jsou odpovědi uvedeny, zakroužkuj nebo podtrhni pravdivou odpověď.

1) Chodíš rád rád/a do této školy (třídy)? **Ano** **Ne**
(zatrhni známku od jedničky do pětky) **1 2 3 4 5**

2) Máš ve třídě dobrého kamaráda? **Ano** **Ne**

3) Stal(a) jsi se někdy svědkem chování, které bys označil(a) jako šikanování?
Ano **Ne**

4) Vysvětli, co si představuješ pod pojmem šikanování (popiš projevy takového chování).

fyzické napadání, slovní napadání, posmívání, ubližování, ponižování,

Jiné- jaké?:

5) Myslíš si, že takové chování je v dnešní době na školách problémem? (Vyskytuje se například příliš často?) **Ano** **Ne**

(zatrhněte známku od jedničky do pětky) **1 2 3 4 5**

6) Kde se to děje? (Ve třídě, na chodbě, v šatně, na WC, v jídelně, cestou do školy nebo ze školy, v tělocvičně...)

Pokud jinde, uveď kde.....

7) Co bys udělal (a) ty, kdybys viděl(a), jak někomu ve škole ubližují? (*oznámít to, zastat se, zastat se a oznámít to, nic*)

Pokud něco jiného uveď co.....

8) Jací si myslíš, že jsou lidé, kteří druhé šikanují a proč to dělají? (*vytahují se, baví je to, zlí a agresivní, pro zviditelnění*)

Pokud něco jiného uveď co.....

9) Jak si myslíš, že se cítí oběť takového jednání? (*špatně, bojí se, poníženě, má psychické problémy, je mu to líto*) jinak - uveďte jak

10) Co bys dělal (a), kdyby se tě někdo snažil šikanovat? (*bránil se, oznámil to, svěřil se někomu, odplata, odplata – zmlátit*)

jinak - uveďte jak

11) Kdo si myslíš, že by ti mohl nejvíce pomoci? (*učitel, specialista, např. psycholog, kamarád, rodič, jiná osoba – uveď kdo*)

12) Svěřil by ses někomu?

Ano

Ne

13) Komu?

a) matce

b) otci

c) učiteli

d) sourozenci

e) kamarádovi

f) jiné osobě(komu)...

g) Zavolal (a) bych na linku důvěry

14) Představ si situaci: ve škole o přestávce tvému kamarádovi ze třídy vezmou brýle, házejí si s nimi a posmívají se mu. Co uděláš?

- a) *vůbec nic, netýká se to přece tebe*
- b) *zastaneš se ho*
- c) *zavoláš pomoc (třeba učitele)*
- d) *půjdeš se přidat, je to jen nevinný žert*
- e) *tohle by se u nás ve třídě nemohlo stát*

15) Jak by měl být potrestán ten, co ostatním ubližuje?

.....

16) Zajímáš se o nějaké informace o šikaně?

Ano Ne

17) Odkud, z jakých zdrojů jsi tyto informace získal? *(ze školy od učitele, ze školy od metodika prevence, z médií, od známých, z internetu, z vlastního zájmu vyhledáním literatury)* Z jiných zdrojů, uveďte odkud:

18) Znáš číslo na "linku důvěry", případně jiné číslo, kam by ses obrátil o pomoc?

Pokud ano, uveď jaké a napiš ho:

Příloha č. 2: Dotazník zjišťující postoje rodičů k problematice šikany

Datum:.....

Ročník / věk dítěte.....Matka¹⁾.....Otec¹⁾.....Oba rodiče společně¹⁾

INSTRUKCE:

- **NEPODEPISUJTE SE!**
- Zakroužkujte nebo podtrhněte odpověď, která co nejvíce vystihuje pravdivou odpověď. Pište stručně, stačí velmi krátké odpovědi.
- V otázkách, kde jsou odpovědi uvedeny, zakroužkujte nebo podtrhněte pravdivou odpověď.

2) **Chodí vaše dítě rádo do školy (třídy)?** **Ano** **Ne**
(zatrhněte známku od jedničky do pětky) **1 2 3 4 5**

3) **Má vaše dítě ve třídě dobrého kamaráda?** **Ano** **Ne**

4) **Máte indicie, které připouští šikanu ve škole, kterou navštěvuje vaše dítě?**
Ano **Ne**

5) **Vysvětlete, co si představujete pod pojmem šikanování (popište projevy takového chování).** *fyzické napadání, slovní napadání, posmívání, ubližování, ponižování, Jiné- jaké?:*

6) **Myslíte si, že takové chování je v dnešní době na školách problémem?**
(Vyskytuje se například příliš často?) **Ano** **Ne**
(zatrhněte známku od jedničky do pětky) **1 2 3 4 5**

7) **Kde si myslíte, že je vaše dítě nejvíce ohroženo?** (*Ve třídě, na chodbě, v šatně, na WC, v jídelně, cestou do školy nebo ze školy, v tělocvičně...*)
Pokud jinde, uveďte kde.....

¹⁾ Nehodící se škrtněte

8) Jak by se mělo zachovat vaše dítě, kdyby vidělo, jak někomu ve škole ubližují?

(oznámit to, zastat se, zastat se a oznámit to, nic)

Pokud něco jiného uveďte co.....

9) Jaké jsou podle vás konkrétní důvody šikany? *(vytahování se, zábava, zloba a agresivita, zviditelnění)*

Pokud něco jiného uveďte co.....

10) Jak si myslíte, že se cítí oběť takového jednání? *(špatně, bojí se, poníženě, má psychické problémy, je mu to líto) jinak - uveďte jak*

11) Co byste dělali, kdybyste se dozvěděli, že je vaše dítě šikanováno? *(vyřídili si to s agresorem, nechali řešení na škole, obrátili se na odborníky např. PPP, oznámili to na policii) jinak - uveďte jak.....*

12) Kdo si myslíte, že by mohl vašemu dítěti nejvíce pomoci? *(učitel, specialista, např. psycholog, kamarád, rodiče, jiná osoba – uveďte kdo*)

13) Myslíte, že by se vaše dítě někomu svěřilo?

Ano

Ne

14) Komu?

a) matce

b) otci

c) učiteli

d) sourozenci

e) kamarádovi

f) jiné osobě (komu)...

g) zavolal (a) bych na linku důvěry

15) Představte si situaci: ve škole o přestávce kamarádovi vašeho dítěte ze třídy vezmou brýle, házejí si s nimi a posmívají se mu. Jak by se mělo vaše dítě zachovat?

- a) *vůbec nijak, netýká se to přece jeho*
- b) *zastat se ho*
- c) *zavolat pomoc (třeba učitele)*
- d) *přidat se k házejícím, je to jen nevinný žert*
- e) *tohle by se v jeho třídě nemohlo stát*

16) Jak by měl být potrestán ten, co ostatním ubližuje?

.....

17) Zajímali jste se o nějaké informace o šikaně?

Ano **Ne**

18) Odkud, z jakých zdrojů jste tyto informace získali? *(ze školy od učitele, ze školy od metodika prevence, z médií, od známých, z internetu, z vlastního zájmu vyhledáním literatury)* Z jiných zdrojů, uveďte odkud:

19) Znáte číslo na "linku důvěry", případně jiné číslo, kam byste se obrátili o pomoc? Pokud ano, uveďte jaké a napište ho:.....

Nezavírejte oči před šikanou

Téměř každé druhé dítě zažilo na vlastní kůži nějakou formu šikanování ve škole

KATEŘINA SAVICOVÁ

Je to jen dětské škádlení, říkají dospělí, když vidí, jak skupinka dětí ubližuje svému spolužákovi. Ale šikana není hra. Naučme sebe i své děti se jí postavit.

O šikaně víme řadu let. Situace se však nelepší. Právě naopak. „Současný výskyt šikany na školách je epidemiemický a pedagogové nejsou na řešení tohoto problému vůbec připraveni.“ říká Michal Kolař, psychoterapeut, který zpracoval diagnostiku a metodiku léčby školního šikanování.

Čas od času probleskne tiskem zpráva, jak ta či ona škola na tento jev zareagovala. Je to však jen špičkových případů. Většina škol tvrdí, že u nich šikana neprobíhá. Poukazováni na konkrétní případy odbyvají někteří feditéle slovy: „Je to jen dětská hra.“ nebo „To se tak děti mezi sebou škádlí.“ Překvapení nastává v okamžiku, když škádlení skončí zraněním šikanovaného dítěte. Pokud je dítě vystaveno dlouhodobému psychickému nebo fyzickému násilí a nedostane se mu účinné pomoci, může situaci řešit i sebevraždou.

Co říkají čísla

Šikana se týká velkého počtu dětí, protože neposkazuje jen oběti, ale i agresory a svědky tohoto jednání. Z celonárodního průzkumu, který proběhl v roce 2001, mezi 6000



REŠENÍ ŠIKANY JE DLOUHODOBÝ PROCES. Pro změnu vztahů je nutné spolupráce s celou třídou a také podpora vedení školy a rodičů. FOTO: MAFA – DAVID NEFF

dětní, vyplývalo, že šikanu zažilo téměř každé druhé dítě. Z dotazníkového šetření občanského sdružení AISIS, které proběhlo v roce 2005 mezi žáky pátých až osmých tříd základních škol, vyplývá, že nejčastější formou šikany jsou posměšky, pomlavy a nadávky. Každé desáté šikanované dítě si stěžuje, že jej spoluža-

ci flackují, bijí pěstmi nebo kopou. Stejně neuvěřitelná, ale bohužel pravdivá jsou i další čísla: 21 % dětí je šikanováno denně, 25 % jednou týdně, 22 % jednoduše za měsíc a 31 % nejméně jednou ročně. Častější agresory jsou chlapci, ale své spolužáky šikanují i dívky. Čtvrtina dětí uvádí, že jim v případě šikany

Šikana je nemoc celé skupiny

Děti bývají velmi vynalézavé. Někdy však hru zamění za trápení

svého spolužáka. „Záměrem šikanovní, na rozdíl od běžného škádlení, je zastráti, ponižít nebo zranit druhé dítě.“ uvádí vedoucí Střediska výchovné péče v Plzni Jan Kaše, který se poroučami chování dětí a mládeže dlouhodobě zabývá. Agresorovi působí trápení druhých potřebou. Šikana je velmi nebezpečná, protože její následky na duševním i tělesném zdraví mohou být celoživotní. A to nejen pro oběti, ale i pro agresora.

K šikanování dochází ve větší či menší míře v každém společenství. Určitá míra agrese je člověku vlastní. Ne každý ji však umí ventilovat rozumnou formou, například sportem. Některé jedinci se vyvíjejí na slabších. Psychoterapeut Michal Kolař říká: „K šikaně je třeba přistupovat jako k závažné chorobě a léčit je třeba celou skupinu.“ Aby bylo možné s šikanou úspěšně bojovat, je nutné, aby byli pedagogové na řešení tohoto problému odborně připraveni a měli podporu vedení školy i rodičů.

Čeho by si měli učitelé všimnat

Prvním krokem je, aby si pedagogové připustili, že k šikaně ve škole dochází. Tvrdit-li vedení školy, že u nich se nic takového ne děje, znamená to, že to tak skutečně je. Mnohdy to jen znáči, že se s problémem nic nedělá. Řešení šikany je dlouhodobý proces a všechny jeho kroky je nutné dobře promyslet nebo ještě lépe – konzultovat s odborníkem. Je nutné postupně jednotlivě promluvit s informatory, obět-

mi, nezaujatými svědky a rodiči. Pohovor s agresorem by měl být ponechán až naposled. Chybou je vyšetřovat údajné agresory před třídou nebo konfrontovat výpověď týraného žáka s výpovědí jeho mišitelů. Pro změnu vztahů je důležitá práce s celou třídou.

Radý rodičům

Rodiče by si měli všimnat změn chování a mlád dítěte, ranních bolestí břicha, ponížených školních pomůcek či stálého nedostatku peněz. Pro dítě nebývá těžké svědět se někomu se svým trápením. Pokud to udělá, musíte jej podpořit. Je nutné zjistit, co, kdy, kde a jak se stalo. Navštivte školu, promluvejte s učitelem. Zeptejte se, jak budou situaci řešit. Pokud škola nepomůže, je vhodné obrátit se na specialistu na problematiku šikanování. Najdete ho v pedagogicko-psychologickém poradně nebo ve středisku výchovné péče. Šikana sama od sebe nepřestává. Problém je nutné v zárodku řešit.

Kde vám poradí

- Linka bezpečí 800 155 555
- Růžová linka pro děti 272 736 263
- Dětské krizové centrum 241 484 149
- www.sikana.org
- www.minimalizacesikany.cz
- www.detskaprava.cz

INZERCE

Za brutální šikanu soud potrestal šest školáků

Patrik Biskup

Bití hraničící už s mučením, veřejné zesměšňování a ponižování. To vše museli dnes a denně po dobu dvou let snášet dva čtrnáctiletí chlapci ze Základní školy ve Staňkově na Domažlicku.

Stali se obětí brutální šikany stejně starých i starších spolužáků. Šest z nich nyní domažlický soud tvrdě potrestal. Dva mladíci, kterým už bylo patnáct let, dostali za trestný čin vydrápání roční trest vězení s podmíněným odkladem na dva roky.

Zbýlým čtyřem nezletilcům soud uložil dohled probačního

úředníka s povinností se podrobit výchovné terapii v některém ze středisek výchovné péče.

Soudce jímala hrůza

„Už jak jsem četl obžalobu, mě jímala hrůza,“ přiznal soudce Jan Švígler, který o vině školáků rozhodl. V odůvodnění rozsudku poukázal na to, že určitý podíl viny za šikanu hrubého kalibru nese i vedení školy. „Ty signály už mělo dřív. Kdyby včas zasáhlo, nemuselo to dojít tak daleko,“ konstatoval Švígler.

Co se vlastně o přestávkách ve škole dělo? „Dva spolužáci píchali pravítkem do genitálií, za-

mykali je potmě na záchodě, kde je fackovali a kopali do nich.

Dále na nich například imitovali jízdu na motorce, skateboardu či bobech. Přitom po nich skákal a šlapali. Před tabulí je vysvlékli do slípů a vytahovali je za ně do výšky, až řvali bolestí,“ vypočítával skutky soudce.

Vrcholem pak bylo, když jednoho z hochů tyraní chytily za ruce a nohy a doslova jako s beranidlem s ním vyrazili zamčené dveře do třídy.

Podle soudce se na šikanu přišlo v okamžiku, kdy se jeden z mučených hochů zhroutil. Pak teprve škola podala trestní ozná-

mení na policii a začalo vyšetřování. Odsouzení mladíci podle soudce nepocházejí z problémových rodin. „Naopak jejich rodiče žijí spořádaným životem,“ řekl k tomu soudce.

Případ šikany ze staňkovské školy není jediným, který se dostal před domažlický soud.

Na verdikt čekají dva jedenáctiletí chlapci ze Základní školy v Klenčí pod Čerchovem, kteří od svých spolužáků pod pohrůzkou násilí vyžadovali peníze, svačiny, školní pomůcky a nutili je k různým drobným úkonům, například k mytí tabule nebo sbírání věcí ze země.

Soud potrestal školáky za šikanu jen mírně

DOMAŽLICE (pab) – Pod pohrůzkou násilí vyžadovali po spolužácích peníze, svačiny či školní pomůcky. Nutili je k různým drobným úkonům, jako například k mytí tabule nebo sbírání věcí ze země. Za to skončili před soudem.

Reč je o dvou školácích ve věku 12 a 13 let z Klenčí pod Čerchovem na Domažlicku, které okresní soud v pátek uznal vinnými ze šikany. „U staršího hochy, který byl iniciátorem, jsem rozhodl o dohledu probačního úředníka s tím, že pokud se takového jednání dopustí znovu, bude jako další opatření následovat ústavní výchova. U druhého z chlapců jsem upustil od opatření s tím, že samotné projednávání věci před soudem je dostačující k účelu nápravy,“ uvedl soudce Jan Švígler.

Tento případ šikany mezi školáky není jediným, který se dostal ke zdejšímu soudu. Před dvěma

týdny stejný soudce potrestal šest hochů ze základní školy ve Staňkově. Dva mladíci, kterým už bylo 15 let, dostali za trestný čin vydrápání roční trest vězení s podmíněným odkladem na dva roky. Zbýlým čtyřem nezletilcům soud uložil dohled probačního úředníka s povinností podrobit se výchovné terapii v některém ze středisek výchovné péče.

Šestice hochů si vybrala dva spolužáky, které psychicky i fyzicky týrala. Píchali je pravítkem do genitálií, zamykali je po tmě na záchodě, kde je fackovali a kopali do nich. Dále na nich například imitovali jízdu na motorce, skateboardu či bobech. Přitom po nich skákali a šlapali. Před tabulí je vysvlékli do slípů a vytahovali je za ně do výšky, až řvali bolestí. Vrcholem pak bylo, když jednoho z hochů tyraní chytily za ruce a nohy a doslova jako s beranidlem s ním vyrazili zamčené dveře do třídy.